

Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let

Michaela Novosadová

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Novosadová, DiS.**

Osobní číslo: **H11537**

Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti stáří, stárnutí a volnočasových aktivit seniorů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. Mít pro co žít. Vyd. 1. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.

MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3345-2.

STUART-HAMILTON, Ian. Psychologie stárnutí. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-274-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II: dospělost a stáří. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. Stáří ve městě, město v životě seniorů. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-141-1.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Polepilová
Centrum výzkumu FHS

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně ..... 13. 4. 2015 .....

..... *Michal Nováček* .....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou trávení volného času seniorů ve věku nad 65 let. Takto vymezená skupina je poměrně velká a různorodá, proto se práce úžeji zaměřuje na trávení volného času seniorů na území „velkého“ města v porovnání s „malou“ obcí na území jednoho kraje. Teoretická část se soustředí na vymezení pojmů stáří, stárnutí, volný čas a funkce volného času. Dále stručně charakterizuje obce a představuje nabídku jejich volnočasových aktivit zejména se zaměřením na seniory. Praktická část prezentuje výsledky kvalitativního výzkumu, zpracování získaných dat bylo provedeno pomocí otevřeného kódování. Pozornost je věnována především subjektivnímu chápání trávení volného času seniorů s důrazem na jejich osobní zkušenosti.

Klíčová slova: stáří, stárnutí, volný čas, venkovské a městské prostředí, kvalitativní výzkum, rozhovor.

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with problematics of spending leisure time of seniors more than 65 years old. Thus defined group is relatively big and varied, therefore the thesis focuses more on spending seniors' leisure time on the territory of a „big“ city compared to a „little“ village on the territory of one region. The theoretical part focuses on definitions of old age, ageing, leisure time and function of leisure time. It also describes villages briefly and presents their offers of leisure time activities especially concentrated on seniors. The practical part presents results of qualitative research, data processing was realized by open coding. Attention is paid especially to subjective understanding of spending seniors' leisure time with emphasis to their personal experience.

Key words: old age, ageing, leisure time, rural environment, urban environment, qualitative research, interview.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala lidem, bez jejichž pomoci a podpory by tato bakalářská práce nevznikla. Děkuji paní Mgr. Renatě Polepilové za vstřícnost, lidský přístup a cenné rady při vypracovávání této bakalářské práce. Svým dětem za trpělivost během celého studia a všem informantům za ochotu a odvahu zúčastnit se mého výzkumu.

*„Štěstí je poznat v mládí přednosti stáří
a stejné štěstí je, udržet si ve stáří přednosti mládí.“*

Johan Wolfgang Goethe

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 STÁŘÍ	12
1.1 CHARAKTERISTIKA PROCESU STÁRNUTÍ A PERIODIZACE STÁŘÍ	13
1.1.1 Změny související se stárnutím	14
1.1.2 Příprava na stáří.....	16
1.1.3 Koncept úspěšného stárnutí, motivace seniorů k aktivnímu stárnutí	17
1.2 CHARAKTERISTIKA A VYMEZENÍ SENIORSKÉHO VĚKU	19
1.3 POSTOJ SPOLEČNOSTI KE STÁŘÍ A SMRTI	21
2 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS	25
2.1 POJETÍ VOLNÉHO ČASU	26
2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	27
2.3 ASPEKTY OVLIVŇUJÍCÍ PROŽÍVÁNÍ VOLNÉHO ČASU.....	28
2.4 ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU SE ZAMĚŘENÍM NA SENIORY	32
2.5 ZÁJMOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH, JEHO FUNKCE A FORMY	34
3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH OBCÍ V KONTEXTU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU SENIORŮ	37
3.1 STATUTÁRNÍ MĚSTO ZLÍN	37
3.2 OBEC SLOPNÉ.....	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	47
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU A KLÍČOVÉHO KONCEPTU VÝZKUMU	47
4.1.1 Cíl výzkumu	47
4.1.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky	48
4.1.3 Výzkumná strategie, volba metody a technika sběru dat	49
4.1.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru	49
4.2 REALIZACE VÝZKUMU	51
4.2.1 Průběh jednotlivých rozhovorů a charakteristika informantů	51
5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ A ANALÝZA DAT	56
5.1 KATEGORIE A) MÍSTO, KDE ŽIJÍ.....	57
5.2 KATEGORIE B) TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ.....	60
5.3 KATEGORIE C) AKTIVITY MIMO DOMOV	65
5.4 KATEGORIE D) VZDĚLÁVÁNÍ	74
5.5 KATEGORIE E) MÍT PRO CO ŽÍT.....	77
5.6 KATEGORIE F) NEBEZPEČNÝ VĚK.....	81
6 SHRNUÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI	86

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	92
ZÁVĚR	96
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	98
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	102
SEZNAM OBRÁZKŮ	103
SEZNAM TABULEK.....	104
SEZNAM PŘÍLOH.....	105

ÚVOD

Práce „Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let“ představuje sondu do problematiky trávení volného času seniorů, jejich pohledu na život a okolní svět. Zaměřujeme se přitom na porovnání života seniorů ve velkém městě a malé obci. Populace stárne, a tak se stále více začínáme setkávat s kamarády, kolegy či sousedy, kteří se dobrovolně, ale i nedobrovolně stali „důchodci“. V dané souvislosti si nelze nepovšimnout, že se senioři při své každodenní činnosti ocitají v situacích, které jim jejich včleňování do většinové společnosti podstatně ztěžují.

Předkládaná práce se skládá ze dvou základních částí, teoretické a praktické. V teoretické části jsou nejprve vymezeny pojmy stáří, stárnutí, volný čas a funkce volného času. V samostatné kapitole stručně charakterizujeme obce, na které byl výzkum zaměřen, a představujeme základní nabídku volnočasových aktivit zejména pro seniory.

V druhé, tj. praktické části práce se zaměřujeme na poodhalení specifík trávení volného času seniorů na území krajského (velkého) města a ve srovnání s tím na území malé obce. Tato část práce je založena na výsledcích kvalitativního výzkumu, který informantům poskytuje větší možnost vyjadřovat své názory otevřeně a samostatně. Výzkumnou strategii jsme soustředili na chápající, problémově orientovaný polostrukturovaný rozhovor zaměřený na narativní stránku výpovědí. Našimi dílčími cíli tedy bylo popsat specifika trávení volného času seniorů, poodhalit jejich volnočasové aktivity, odkrýt radosti života seniorů, poodhalit jejich pohled na život. S vědomím hloubky problému si neklademe za cíl přijít s něčím úplně novým, ale zajímá nás především prožívání lidí, se kterými se setkáváme. Pozornost byla zaměřena na jejich osobní zkušenosti.

Doufáme, že tato sonda do života seniorů rozšíří naše znalosti o jejich způsobech trávení volného času ve vybraném městě a obci a poodhalí některé faktory, jež nás mohou naučit navzájem lépe komunikovat a chápat se. Dále věříme, že prohloubení znalostí o této problematice napomůže zvýšit zájem samospráv k tvorbě nových nástrojů pro integraci seniorů v příslušné lokalitě. Je zřejmé, že potřebujeme znát, jak sami senioři vnímají specifika trávení svého volného času, abychom mohli nabízené služby v této oblasti zlepšovat a zkvalitňovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ

„Život dostáváme jako možnost a záleží na nás, co z toho, co nám bylo dáno, vytvoříme.“

Victor E. Frankl

V dávné historii byl význam pojmu stáří odlišný od toho, jak ho pojmáme v současnosti. V dřívějších dobách se stáří – vnímáno z pohledu 21. století – dožívalo pouze zanedbatelné procento populace. Pro 20. a 21. století je naproti tomu příznačné velké zvýšení kvality lidského života, a to včetně výrazného zlepšení zdravotního stavu populace. To mj. znamená, že se lidstvo dožívá vyššího věku. Jak uvádí Mühlpachr (2004, s. 16), stáří už není jen osobní a rodinnou událostí, ale stalo se rovněž závažnou společenskou výzvou. S daným tvrzením lze jistě souhlasit: stárnutí začíná být celosvětovým problémem a dostává se stále více do centra pozornosti lékařů, psychologů a sociologů, ale též politiků a ekonomů. Souhlasíme s Haškovcovou (2010, s. 9) v existenci odklonu od osobní problematiky stáří, a usuzujeme, že se zvyšuje propast mezi mládím a stářím. Člověk moderní doby prostě nechce být fakticky starým, ale přírodu nelze ošidit, stárne každý.

Kdy se tedy stáváme tzv. „starými“? Jednoznačnou odpověď na danou otázku v odborné literatuře nenacházíme. Zatím tedy nelze ani přesně určit konkrétní okamžik, v němž člověk zestárne. Jedním z výrazných důvodů této skutečnosti je velký pokrok v oblasti zdravotní péče. Další významnou skutečností je, že se jedná o značnou intraindividuální variabilitu, tedy mezi jednotlivci lze sledovat značné rozdíly. S ohledem na potřeby naší práce se tedy spokojíme jen s obecným vymezením stáří. Nejběžnějším měřítkem stárnutí dle Stuart-Hamiltona (1999, s. 19–20) je chronologický neboli kalendářní věk, tj. údaj o tom, jak je člověk starý. Pokud se na toto hledisko podíváme s odstupem času, za posledních 200 let došlo k výraznému posunu hranice pohledu na stáří. Na počátku 19. století byli starými čtyřicátníci, ale už na konci 19. století se za staré považovali padesátiletí a na počátku 21. století se západní země přiklánějí k hranici 65 let. Pokud se podíváme do blízké budoucnosti, odborné populační prognózy říkají, že do roku 2050 by v České republice mohla být až třetina obyvatelstva ve věku nad 65 let, tedy každému dvacátému občanovi bude minimálně 85 let.

Dalším měřítkem pro určení stáří je věk sociální. V tomto případě odborníci sledují, jaké sociální chování je přiměřené určitému věku. Například západní společnost považuje za znak počátku stáří ukončení pracovního poměru a odchod do důchodu. Jiný pohled na stáří

může být společenský: ten říká, že starými se stáváme tehdy, když nás takovými uznají ostatní členové společnosti (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 185). Naše úvahy o stáří můžeme tedy prozatím uzavřít konstatováním, že na počátku fáze stárnutí lze pozorovat úbytek energie, funkční zdatnosti a soběstačnosti.

1.1 Charakteristika procesu stárnutí a periodizace stáří

Start-Hamilton (1999, s. 18) uvádí, že existuje celá řada způsobů, jak definovat stárnutí. Například lze stárnutí vyzorovat na základě univerzálních znaků stárnutí, tj. těch, jež se týkají všech lidí, kteří dosáhli pokročilého věku (např. vrásčitá kůže). Dále jsou definovány probabilistické znaky stárnutí. Ty jsou pravděpodobné, ale ne univerzální, to znamená, že se mohou týkat jen některých jedinců (např. artróza). Proces stárnutí bývá označován i jako: a) primární stárnutí (jde o tělesné změny stárnoucího organismu), b) sekundární stárnutí (změny se mohou objevit) a c) terciární stárnutí (definuje nápadný úpadek bezprostředně předcházející smrti). Proces stárnutí je tedy sice v odborné literatuře jistým způsobem popsán, ale kdy se člověk opravdu „stane starým“, je neskutně určit. Podle definice Světové zdravotnické organizace je „stařecký věk neboli senescence obdobím života, kdy se poškození fyzických či psychických sil stává manifestní při srovnání s předešlými životními obdobími“ (cit. podle Haškovcová, 2010, s. 20). Můžeme tedy jen zdůraznit, že známky stárnutí mohou být tělesné, duševní, ale i sociální.

Haškovcová (2010, s. 32) upozorňuje též na to, že než se jedinec skutečně stane evidentně starým, prožívá relativně dlouhé období, ve kterém je za starého považován, ač se on sám tak necítí. Dále dodává, že v tomto období se ještě dá řada nedostatků (např. nedoslýchavost, oční vady) úspěšně korigovat.

Periodizace představuje orientační odhad potřeb, rizik a nároků vůči společnosti u osob určitého věku. Nejužívanějšími periodizacemi pro pojem stáří jsou tyto:

Váagnerová (2007, s. 299 – 435) stáří dělí na období raného stáří (60 – 75 let) a období pravého stáří (75 let a více). První období charakterizuje jako celkové zklidnění emočního prožívání, kdy klesá intenzita některých emocí, ale může narůstat citová dráždivost. Dochází ke změnám v postojích k uspokojování potřeb. Odchod do důchodu může přinášet redukci sociálních rolí, ovlivňuje způsob komunikace a uvažování, dochází k proměně sociálních dovedností. Další zátěž přináší smrt partnera. V tomto období bývají obvykle vy-

rovnané a stabilizované vztahy s dospělými dětmi a vnuky, tato stabilizace je zřejmá i ve vztahu k sourozencům. Druhé období, tj. období pravého stáří, je vystaveno větší zátěži, co se týče zvládání přibývajících potíží, zejména zdravotních problémů. Je doprovázeno úbytkem soběstačnosti, dochází ke zhoršení paměti, zrakových a sluchových funkcí i jazykových kompetencí. Narůstá sociální izolovanost a z ní vyplývající osamělost.

Mühlpachr (2009, s. 21) dělí seniory na mladší (65 – 74 let), starší (75 – 84 let) a velmi staré (85 let a více). Pro období mladších seniorů je podle něj charakteristická adaptace na penzionování, volný čas a seberealizaci. Období starších seniorů je obdobím změn funkční zdatnosti, v němž převládá osobitá medicínská problematika. V období velmi starých seniorů se tématem existence stává sledování soběstačnosti a bezpečnosti.

WHO (cit. podle Mühlpachra, 2009, s. 21) doporučuje pro periodizaci stáří dělení na časné stáří (65 – 74 let), vlastní stáří (75 – 89 let) a dlouhověkost (90 a více let), i když dlouhověcí zatím tvoří jen nepatrný vzorek populace.

Start-Hamilton (1999, s. 20, 21) uvádí, že oblíbené je i rozdělení lidí starších 65 let na kategorie „třetího věku“ (pro toto období je typický „aktivní a nezávislý život ve stáří“) a „čtvrtého věku“ („období, kdy je člověk při zajišťování základních potřeb odkázán na druhé“).

1.1.1 Změny související se stárnutím

Člověk je bytost bio-psycho-sociální, proto i změny ve stáří probíhají ve více rovinách. Nejvýraznější bývá rovina biologická, protože tělesné stárnutí je patrné „na první pohled“, i když průběh této degenerace je velmi pozvolný. Stuart-Hamilton (1999, s. 23) však upozorňuje, že úpadek funkcí nezačíná ve stáří, ale už v rané dospělosti.

Vzhledem k tématu naší práce zde pro nastínění dané problematiky představíme jen vybrané změny související se stárnutím. Například k tělesným změnám se vyjadřuje Venglářová (2007, s. 12). Ta za základní tělesné změny ve stáří pokládá změny vzhledu, úbytek svalové hmoty, změny termoregulace, změny činností smyslů, degenerativní změny kloubů, kardiopulmonální změny, změny v trávicí a vylučovací soustavě, změny sexuální aktivity. Obecně lze konstatovat, že s přibývajícím věkem narůstají zdravotní problémy, které mohou způsobovat výrazný úbytek soběstačnosti.

Vágnerová (2007, s. 333), jež zde zastupuje obor vývojové psychologie, uvádí, že ve stáří dochází k proměně většiny kognitivních funkcí, ale jejich zhoršení nebývá rovnoměrné. Příznačným signálem bývá zpomalení psychických funkcí, snižování kvality percepce, zhoršování pozornosti a paměti. Pokud se podíváme na rozumové schopnosti, v průběhu stáří dochází k postupné změně intelektových funkcí. Proměna, rychlost a míra jejich úbytku je individuální a závisí na mnoha faktorech, jak biologických, tak sociálních. Z toho vyplývá, že celková úroveň rozumových schopností i jejich struktura se může měnit (Vágnerová, 2007, s. 326).

Dle Venglářové (2007, s. 12) se základní psychické změny pro dané období týkají těchto oblastí: zhoršení paměti, obtížnější osvojování nového, nedůvěřivost, snížená sebedůvěra, sugestibilita, emoční labilita, změny vnímání a zhoršení úsudku.

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 185 – 191) hlavní pozorované změny u stárnoucích lidí popisují v následujících bodech:

- a) zhoršuje se smyslové vnímání – zhoršení zrakového a sluchového vnímání často může znamenat pokles výkonu při některých pracovních činnostech, ztěžuje komunikaci s druhými lidmi, může znamenat vyšší riziko úrazů,
- b) zhoršuje se paměť, a to zejména pro nové události, zatímco dávno minulé zážitky zůstávají většinou v paměti dobře uchovány, bývají však obsahově i emočně zkresleny,
- c) inteligence měřená běžnými inteligenčními testy ve vyšším věku zřetelně klesá,
- d) afektivní prožívání nabývá ve stáří jiné kvality, člověk se již tak snadno nenadchne pro nové, ale současně řadu situací dokáže hodnotit klidněji a racionálněji, může narůstat pocit opuštěnosti a osamocení,
- e) tvořivost – není žádná určitá hranice omezující lidskou tvořivost, spíše než o věk jde o motivaci, vytrvalost a entuziasmus,
- f) osobnost starého člověka je výsledkem celého předchozího vývoje, ale i současné adaptace na nezbytné obtíže vyššího věku,
- g) citové vztahy ve stáří – síla vztahů k blízkým lidem se ve stáří většinou nijak nemění a význam rodiny s věkem naopak znovu stoupá,

h) sociální zařazení starého člověka – je kladen důraz na podporu kvality života ve stáří, zdůrazňovány jsou především principy nezávislosti, participace, seberealizace a důstojnosti starých lidí.

Stáří do života člověka přináší mnoho výrazných změn. V rovině sociální mezi tyto změny patří zejména penzionování, s nímž mohou nastat finanční obtíže a s nímž se dostaví i změna životního stylu. Dalším problémem stáří bývá např. sociální izolovanost a z ní vyplývající osamělost.

Úhrnem lze konstatovat, že změny, jimiž člověk prochází ve stáří, představují velmi složitý proces. Proto jsme se také zaměřili jen na základní nastínění této problematiky.

1.1.2 Příprava na stáří

Odborníci přípravu na stáří dělí na dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou. „Dlouhodobá příprava na stáří je synonymem přípravy celoživotní. Ta má být integrální součástí všech výchovných a vzdělávacích programů, které „startují“ od útlého věku. Nejprve lze jistě využít pevných citových vazeb prarodičů s vnoučaty a v celém období školních let posilovat pozitivní obraz stáří“ (Haškovcová, 2010, s. 173 – 174). Autorka dále počátek střednědobé přípravy na stáří datuje asi v horizontu deseti let před nástupem do důchodu. Doporučuje akceptovat stáří nejpozději ve středním věku jako zákonitou nerozlučnou součást života, včas myslet na volbu druhého životního programu a vyvodit z toho praktické důsledky. Tedy pomalu, ale jistě se na třetí věk připravovat. Připomíná, že každý člověk je odpovědný sám za kvalitu svého života, tedy i za kvalitu svého života ve stáří. Krátkodobá příprava na stáří by měla být realizována v době 3 – 5 let před předpokládaným odchodem do důchodu (Haškovcová, 2010, s. 173 – 175).

Aspekty přípravy na stárnutí

Podle Šeráka (2009, s. 192) jsou základními aspekty přípravy na stárnutí: a) zdravotní (jedinec by si měl osvojit zásady zdravého životního stylu, myslet na prevenci chorob a seznámit se s fyziologickými změnami zapříčiněnými stárnutím), b) sociální (jedinec by se měl připravovat na změnu životního stylu, mít povědomí o možnostech kvalitního a aktivního využití času, mít povědomí o nabídce volnočasových služeb), c) ekonomické (jedinec by měl myslet na budoucí finanční situaci a být na ni připraven).

Dále jsou v odborné literatuře popsány i faktory, které mohou mít na proces stárnutí zpomalující, nebo naopak zrychlující účinek. Jordi Vigué a kol. (cit. podle Kubešová, 2006, s. 10) mezi zpomalující faktory řadí klidný spánek, častou fyzickou aktivitu, zdravou výživu a společenské a pracovní zapojení. Mezi faktory, které mohou stárnutí urychlovat, řadí nadměrný příjem potravy (obezitu), stres, vysoký krevní tlak, tabák a alkohol, osamocenosť, malé společensko-pracovní zapojení, sedavý způsob života a malou fyzickou aktivitu.

1.1.3 Koncept úspěšného stárnutí, motivace seniorů k aktivnímu stárnutí

V souladu s odbornou literaturou na dané téma se domníváme, že úspěšného stárnutí lze dosáhnout – řečeno v obecné rovině – jednak dodržováním základních zásad duševní hygieny, jednak udržením dostatečné aktivity, tj. například zachováním svých zájmů se zaměřením na fyzickou i duševní činnost, udržováním kontaktů s okolím, navazováním nových přátelství, osvojením si dovedností předávat své cenné životní zkušenosti mladším i schopnost těžit z celkové vyzrálosti vlastní osobnosti. Zároveň je však zřejmé, že zapojení nebo nezapojení se do společnosti jsou spíše individuálními vlastnostmi osobnosti bez ohledu na její věk. Je tedy nutno respektovat též individuální možnosti jedince.

V dané souvislosti bychom rádi poukázali na tzv. Eriksonovu teorii, jež „vychází z předpokladu, že si jedinec musí na každém stupni vývoje vyřešit určitý psychosociální konflikt“ (cit. podle Langmeiera a Krejčířové 1998, s. 229). Její předností je, že oproti jiným teoriím zaměřuje pohled na vývoj celého lidského života, a tedy i na stáří. Vlastním cílem lidského života pak podle této teorie je „dosáhnout opravdové osobní integrity, jež se odráží v přijetí vlastního životního běhu jako něčeho, co muselo být a co nezbytně nemohlo být jinak“ (Langmeier a Krejčířová 1998, s. 231). Tato integrita je pak „výsledkem celého dřívějšího života a jeho smysluplným dovršením. Nedostatek integrace se ohlašuje strachem ze smrti“ (Langmeier a Krejčířová 1998, s. 231). Domníváme se, že Eriksonova teorie výstižně definuje podstatu úspěšného stárnutí, a proto se na ni budeme v rámci naší práce dále odvolávat. V dané souvislosti bychom rovněž rádi připomenuli Švancarovu zásadu „pět Pé“ pro optimální adaptaci ve stáří a na stáří. Jde o tyto vlastnosti: perspektiva, pružnost, prozíravost, porozumění pro druhé a potěšení (srov. Langmeier a Krejčířová 1998, s. 190).

Koncept úspěšného stárnutí

Pro současnou lidskou populaci je charakteristické prodlužování života člověka. Aby nedocházelo k expanzi nemocnosti s vysokou potřebou zdravotně sociální péče, ale naopak ke zkvalitňování života ve stáří, vznikl v USA koncept úspěšného stárnutí, který se zaměřuje na „zlepšování zdravotního a funkčního stavu stárnoucích osob a maximální prevenci vzniku závislostí“ (Mühlpachr, 2009, s. 33 – 34).

S otázkou úspěšného stárnutí velice úzce souvisí problematika motivace k aktivnímu stárnutí, jež se jeví být v procesu stárnutí jako vskutku klíčový faktor. Z latinského slova „moveo“ (hýbám) je odvozen termín „motivace“, který vystihuje hybné síly v lidské psychice, jež stimulují a energizují lidské chování, zaměřují je určitým směrem a následně vzbuzenou aktivitu udržují. Podle J. Průchy a kol. je motivace „souhrn[em] vnitřních i vnějších faktorů, které: 1. vzbuzují, aktivují, dodávají energii lidskému jednání a prožívání; 2. zaměřují toto jednání a prožívání určitým směrem; 3. řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků; 4. ovlivňují též způsob reagování jedince na své jednání a prožívání, jeho vztahy k ostatním lidem a ke světu“ (Průcha, Walterová a Mareš, 1995, s. 122). S bezprostřední existencí člověka, tedy i seniora, dále souvisejí „síly motivující lidské chování“. E. Fromm (Fromm 1962, cit. podle Musil, 2005, s. 45) považuje za nejvýznamnější:

1. Potřebu sociálního začlenění, jež vymaňuje jedince z narcistické orientace,
2. potřebu transcendence – kreativity oproti destruktivitě,
3. potřebu zakořenění, bratrství oproti incestu,
4. potřebu individuální identity oproti stádní konformitě,
5. potřebu racionality oproti iracionalitě.

Potřeby jsou důležitým znakem lidského chování. Nejrozšířenější klasifikací potřeb je klasifikace podle A. H. Maslowa (1962, cit. podle Musil, 2005, s. 44):

1. Fyziologické potřeby,
2. potřeby bezpečí a životní jistoty,
3. potřeby sounáležitosti a lásky,
4. potřeby uznání a obdivu, kompetence a respektu,
5. potřeba sebeaktualizace (individuální seberealizace).

Maslow (viz tamtéž) ještě rozeznává na obecnější úrovni potřeby plynoucí z nedostatku a potřeby plynoucí z rozvoje osobnosti jako součásti sociálního bytí. Jinými slovy tyto potřeby rozvíjejí schopnosti a dovednosti a ukazují na potenciál jedince.

1.2 Charakteristika a vymezení seniorského věku

Vzhledem k tématu naší práce je potřeba charakterizovat sám pojem senior. Dle Psychologického slovníku (Hartl a Hartlová, 2010, s. 520) se obecně jedná o označení lidí starších 60/65 let. Petřková a Čornaničová (2004, s. 27) upřesňují, že toto označení se ujalo, protože je významově neutrální a emočně nezatížené a protože je užívá sama cílová skupina. Tento pojem systémově navazuje na pojem sénium, je flexibilní a jasný a samými občany je přijímán kladně.

Penzionování

Můžeme souhlasit s Haškovcovou (2010, s. 81), že odchod do starobního důchodu se stal nezbytností ve všech ekonomicky vyspělých státech světa. Podíváme-li se na tento stav z hlediska zájmů zaměstnavatelů, je to do jisté míry pochopitelné, ale z pohledu odcházejících to znamená i vyřazení, odstrčení a odložení.

Co se týče současné hranice pro odchod do starobního důchodu v České republice, § 32 zákona o důchodovém pojištění říká, že důchodový věk činí, jde-li o pojištěnce muže narozené před rokem 1936, 60 let. Jde-li o pojištěnce ženy, je věková hranice stanovena dle počtu vychovaných dětí, tedy:

- 53 let, pokud vychovaly alespoň pět dětí,
- 54 let, pokud vychovaly tři nebo čtyři děti,
- 55 let, pokud vychovaly dvě děti,
- 56 let, pokud vychovaly jedno dítě,
- 57 let.

Pro pojištěnce narozené po roce 1936 je situace komplikovanější, neboť od 1. 1. 2010 došlo ke změnám zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen ZDP). Nově byl stanoven důchodový věk a potřebná doba pojištění pro nárok na starobní důchod a ke změnám došlo i při stanovení výše tohoto důchodu. Ke zvyšování důchodového věku došlo dále s účinností od 30. 9. 2011. Podmínkou nároku na starobní důchod je získání potřebné

doby pojištění a dosažení stanoveného věku (tj. důchodového věku, popř. věku od něho odvozeného nebo věku 65 let). (CSSZ, ©2014) Pro dokreslení situace uvádíme vybrané příklady stanovení hranice pro důchodový věk podle § 32 ZDP:

- žena narozená v roce 1977, dvě děti – 67 let
- žena narozená v roce 1956, dvě děti – 60 let a 4 měsíce
- muž narozený v roce 1977 – 67 let
- muž narozený v roce 1956 – 63 let a 6 měsíců

V rámci Evropy je věk odchodu do důchodu rozdílný a pohybuje se v intervalu mezi padesáti a sedmdesáti lety. Jak uvádí Sak a Kolesárová (2012, s. 94), pro stát je ekonomicky výhodnější déle pracující jedinec, protože nižší věk odchodu do důchodu představuje větší ekonomickou zátěž pro stát. Důchod a důchodový věk patří k základním kamenům sociálního státu a ukazuje na ekonomické, demografické, sociální a politické procesy dané země.

Důchodový systém v posledních letech prochází výraznými změnami. „Vývoj v této oblasti znamenal snižování věku odchodu do důchodu a zvyšování důchodů, a tedy zlepšování finančního zabezpečení stáří, ale v současnosti buď důchodový věk a velikost stagnuje, anebo byl zahájen proces zvyšování důchodového věku a snižování důchodu“ (Sak a Kolesárová, 2012, s. 93).

Pro nemalou část populace je odchod do starobního důchodu traumatizující a představuje posun od něčeho známého, kdy je změna dosavadních zvyklostí nezbytná a přitom nejasná. Ztráta zaměstnanecké role, o kterou penzionovaní přicházejí, byla v minulosti popsána jako tzv. penzijní kolaps, ba dokonce i jako penzijní smrt, jejíž podstatou je právě „ztráta programu“. Většina lidí nemá představu, co chtějí a co skutečně budou dělat. Začínající penzisté se ocitají ve značné sociální izolaci a odborníci hovoří o „sociálním bankrotu a sociální smrti“ (Haškovcová, 2010, s. 81, 82).

Pro ucelenější pochopení této situace uvádíme nejčastější typy reakcí na stáří, respektive na odchod do penze dle D. B. Bromleye (cit. podle Haškovcová, 2010, s. 83, 84):

1. Strategie konstruktivnosti – představuje ideální formu adaptace na stáří a akceptaci stáří. Reprezentant této strategie se i nadále těší ze svého života, je otevřený, přizpůsobivý, tolerantní, okolím je vnímán jako milý starší člověk.

2. Strategie závislosti – je poměrně oblíbená. Jedinci tendují k závislosti a pasivitě, spoléhají na druhé a předpokládají, že se o ně postarají jak po stránce hmotné, tak citové. Upřednostňují klid, bezpečí a pohodlí, možnost odpočinku v ústraní v podstatě vítají.
3. Strategie obranného postoje – týká se lidí, kteří žili především pro práci a v práci. Tito jedinci se odmítají podrobit diktátu stáří, nechtějí být v penzi, bojí se závislosti a bojují o udržení svých pozic.
4. Strategie nepřátelství – představitelé této strategie nebyli v osobním životě příliš úspěšní, ač po vavřínech slávy prahli, a mají tendenci svalovat vinu za svůj nepodařený život na druhé. Stáří přijímají jako další nepřízeň osudu a rozhněvaní na celý svět a všechny lidi zůstávají ve své ulitě neštěstí.
5. Strategie sebenenávisti – tito jedinci obviňují sami sebe, nemají se prostě rádi.

Danou problematiku lze uzavřít obecným konstatováním, že v reálném životě se vyskytují různé variace a kombinace všech uvedených strategií (srov. Haškovcová, 2010, s. 84). Zásadní je, že volbu konkrétní strategie určuje nejen předchozí životní zkušenost a sama povaha člověka, ale také okolnosti, resp. společnost, která buď vytvoří, nebo nevytvoří prostor pro uskutečnění vlastní individuální volby druhého životního programu.

1.3 Postoj společnosti ke stáří a smrti

„Stárnutí je nádherná věc, pokud člověk nezapomene, co znamená začínat.“

Martin Bubera

Aktivní postoj k problému stárnutí společnosti zaujímají národní i mezinárodní organizace. Je proto důležité představit významné mezníky v této oblasti. Prvním podstatným krokem bylo **Světové zasedání o stárnutí a stáří** pod patronátem OSN, které se konalo v roce 1982 ve Vídni. Výsledkem této mimořádné akce bylo vytvoření **Mezinárodního akčního plánu k problematice stárnutí**. To obsahuje doporučení pro vlády, nevládní organizace i dobrovolníky, aby „se věnovali problematice seniorské populace a řešili její problémy v ekonomické, sociální i politické rovině ve světě i v jednotlivých státech. Stáří je přirozené období lidského života a každý člověk je povinen se na ně připravit, stejně tak jako

společnost musí vytvořit podmínky pro důstojný život seniorů“ (cit. podle Haškovcová, s. 2010, s. 89, 90).

Mezi další důležité mezinárodní aktivity v této oblasti např. patří:

„V roce 1991 vyhlásila OSN **Zásady Spojených národů pro starší občany** s tím, že je vlády členských zemí mají prosazovat a uplatňovat v praxi. Jedná se o nezávislost, společenské zapojení, laickou i profesionální péči, seberealizaci a důstojnost“ (srov. tamtéž).

OSN v roce 1999 vyhlásila **Mezinárodní rok seniorů**. V roce 2002 se v Madridu konalo druhé **Světové zasedání o stárnutí a stáří**. Světová zdravotnická organizace vydala dokument **Zdraví pro všechny v 21. století** (cit. podle Haškovcová, s. 2010, s. 90 – 92). Evropský parlament v roce 2012 vyhlásil **Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity** (dále jen „EY 2012“), s důrazem na podporu vitality a na důstojnost všech osob. Celkovým cílem EY 2012 je usnadnit vytvoření kultury aktivního stárnutí založené na společnosti vstřícné pro všechny věkové skupiny.

I vláda České republiky zaujala k dané problematice pozitivní postoj a připravila **Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 – 2017** (MPSV, ©2015). Cílem tohoto plánu je zajištění a ochrana lidských práv starších osob, celoživotní učení, zaměstnávání starších pracovníků a seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění, dobrovolnictví a mezigenerační kooperaci, kvalitní prostředí pro život seniorů, zdravé stárnutí a starostlivost o nejkřehčí seniory s omezenou soběstačností.

Pohled na stáří se v různých dobách a různých kulturách velmi lišil a liší. Jak konstatuje A. Pokorná: „v naší kultuře jsou postoje ke stáří ambivalentní. Na jedné straně jsou děti vychovávány k úctě ke stáří, na straně druhé bohužel velmi často hovoříme o starých jako o zátěži, neproduktivním článku společnosti“ (Pokorná, 2010, s. 71). Mezi pět nejčastěji nekriticky přijímaných představ o stáří patří tyto: 1. staří lidé jsou všichni stejní, 2. stáří mužů a žen je stejné, 3. staří nemají čím společnosti přispět, 4. stáří je křehké, potřebuje péči, 5. stáří je ekonomickou zátěží společnosti (srov. tamtéž). Dospěli jsme ovšem do doby, kdy je nutné postoj moderní společnosti ke stárnutí začít měnit a stárnutí přijmout jako pozitivní výzvu a samozřejmou součást naší společnosti. Na seniory bychom se tedy měli dívat i jako na zkušené, vysoce odborné a vyzrálé pracovníky. V této souvislosti souhlasíme s E. Luka-

sovou, „že každý okamžik života je neopakovatelný a zároveň nenávratný“ (cit. podle Křivohlavý 2010, s. 124).

Je zjevné, že stáří je na jednu stranu obdobím životní zralosti, na stranu druhou ovšem dochází s rostoucím věkem také k mnoha negativním změnám. Jak jsme již uvedli výše, k těm nejpodstatnějším a nejnápadnějším patří ubývání tělesných i duševních sil. Zhoršuje se fyzický i psychický stav, smyslové vnímání i paměť, klesá IQ a EQ. To vše může limitovat možnosti sociálních kontaktů. S přibývajícimi léty se rovněž zvyšuje riziko ztráty partnera. Lze snadno vyzorovat, že staří lidé upřednostňují kontakty se známými lidmi, tedy s rodinou a přáteli.

Mezi lidmi se vždy šířily a šíří nejrůznější polopravdy. To vedlo anglické autory k formulování tzv. typických mýtů, které ilustrují, jak moderní, mladá, ambiciózní a ekonomicky prosperující společnost anticipuje fenomén stáří. Například široce rozšířený je mýtus falešných představ, který představuje přesvědčení lidí, že starý člověk nárokuje výhradně nebo hlavně ekonomické a materiální zajištění své existence. Mýtus zjednodušené demografie pak odráží přesvědčení, že se člověk stává starým v den odchodu do důchodu. Obdobně se ve společnosti traduje představa, že lidé patřící k populaci seniorů jsou stejní (mýtus homogenity). Bylo však doloženo, že potřeby se ve vyšším věku výrazně rozcházejí. Seniorům se sice na jedné straně přiznává právo na zasloužený odpočinek, ale na druhé straně jsou podezírání z nicnedělání (mýtus neúčinného času). Starého člověka moderní společnost nebere na vědomí jako partnera, konkurenta, je možné ho přehlížet, proto byl další mýtus nazván mýtem ignorance. Mimořádně populární je mýtus o lékařích: jeho podstatou je mylná představa, že všechny problémy starých lidí vyřeší medicína, případně správné „pilulky“ (Haškovcová, 2010, s. 42 – 44).

K jedněm z nejnáročnějších momentů stárnutí nepochybně patří úkol vyrovnat se s vlastním stářím. Zabýváme-li se touto problematikou teoreticky, můžeme zde využít již výše zmiňovanou Eriksonovu teorii. Na jejím základě lze konstatovat, že pokud starý člověk dosáhne integrity své osobnosti tím, že přijme svůj život, a tento svůj život, který si přehraje jako film, zhodnotí slovy „nežil jsem marně“, je pro něj přijetí blízcího se konce života snazší.

Závěr života

„Každý člověk ví, že zemře, a současně si dost dobře nedovede představit, že nebude. Žije, jako by měl žít věčně“ (Haškovcová, 2010, s. 317). „Nekonečný život“ není pro smrtelníky ani šťastný, ani možný: „Stáří je kus života a smrt je jeho logickým zakončením“ (Haškovcová, 2010, s. 326).

Pokud si položíme otázku po vlastní smrti, dá se předpokládat, že budeme toužit po něžné smrti ve spánku a budeme si přát, aby umírání bylo rychlé a bezbolestné (Haškovcová, 2010, s. 316). Ale jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998, s. 196), kratší či delší terminální stádium k životu patří neodlučitelně, avšak v moderní společnosti je toto téma tabuizováno a většinou „chápáno zcela negativně – spíše jako část smrti než jako funkční část životní dráhy.“ „Většina starých lidí si je vědoma svého stavu a jsou smířeni s výhledem na smrt a touží po otevřeném a pravém dialogu, kterého se jím však nedostane“, protože „většina lidí se hovoru o umírání vyhýbá a v rozhovoru s umírajícími uniká do lživého ujišťování, že mají před sebou ještě mnoho let“ (Langmeier a Krejčířová, 1998, s. 196).

Toto téma bychom chtěli uzavřít životním pohledem J. Křivohlavého: „Blíží-li se konec života, pak se ukazuje, že řada věcí je odcházejícímu pomocí, posilou a potěšením. Potěšením mu je, když se nachází v dobrých rukou, když se mu dostane porozumění a opory od nejbližších, soucítění, úcty a uznání“ (Křivohlavý, s. 127).

2 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS

V této kapitole se budeme zabývat pojmem „volný čas“. Nejprve z obecného pohledu uvedeme několik definic, dále se zaměříme na funkce a pojetí volného času a nakonec představíme možné způsoby trávení volného času se zaměřením na seniory.

Volný čas se stal významnou součástí života, proto se dostává do středu pozornosti mnoha odborníků. Chceme však zdůraznit, že volný čas byl dostupný v různé míře pro různé sociální skupiny ve všech obdobích vývoje lidské společnosti.

Na volný čas se pohlíží zejména ve dvou rovinách, které se vzájemně prolínají a doplňují. Tou první je zájem o volný čas jako o sociální jev, tou druhou je vliv na jednání a chování člověka (Knotová, 2011, s. 9).

V obecné rovině je volný čas pokládán za mimopracovní dobu, kdy jedinec nemusí vykonávat žádné činnosti, které by vnímal jako povinnosti, nebo by se jednalo např. o zabezpečení chodu domácnosti a uspokojování základních biofyziologických potřeb. Dalším typickým prvkem volného času je svobodná volba, dobrovolnost a vnitřní motivace. Volný čas tedy můžeme obecně charakterizovat jako období, kdy můžeme rozvíjet svoje záliby a koníčky, odpočívat, dělat, co chceme, ale také si zvyšovat kvalifikaci.

Čas je tedy v odborné literatuře rozlišován na čas pracovní a mimopracovní. Čas mimopracovní se dále dělí na čas vázaný (např. spánek, jídlo, hygiena, péče o děti) a volný (tj. ten, který zbude).

Další možný pohled na volný čas je dán pohledem na „náplň volného času“, tj. jak dnes lidé tráví svůj volný čas. V odborné literatuře se setkáváme i s pojmem „polovolný čas“; zde se řadí aktivity, které jsou koníčkem, ale na druhé straně přinášejí užitek (např. kutilství, zahrádkářství, lov ryb na prodej).

Průcha, Walterová a Mareš (1995, s. 255) pod pojmem volný čas vidí „čas, se kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas je doba, která zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku).“

Hofbauer (2004, s. 12) říká, že volný čas „je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ Dále se přiklání k charakteristice pojmu volný čas jako „činnosti,

do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“

U zrodu odborných zájmů o fenomén volného času stál Dumazedieri. Ten volný čas definoval jako „souhrn činností, které člověk může dělat úplně dobrovolně, proto aby si odpočinul nebo aby se pobavil nebo rozvinul své znalosti... dobrovolnou společenskou činnost nebo své tvořivé schopnosti potom, co se osvobodil od pracovních, rodinných a společenských závazků“ (Dumazedieri, 1962, cit. podle Knotová, 2011, s. 28).

Definice volného času lze uzavřít vymezením, které říká, že „volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby. Zahrnuje činnosti, které vykonáváme dobrovolně a rádi, přinášejí nám radost a uspokojení“ (Pávková a kol., 2002, s. 31).

2.1 Pojetí volného času

Existuje mnoho přístupů a různých pojetí volného času. Knotová (2011, s. 25) přehledně utřídila pojetí volného času do tří velkých skupin. Do první skupiny, optimistické, řadí pojetí, která ve volném čase spatřují smysl a cíl života. Skeptická (případně kritická) je druhá skupina, jež zdůrazňuje rizika a záporné stánky volného času. Třetí skupina je realistická: toto pojetí vychází z možnosti vytvářet hodnoty ve volném čase v reálných společenských kontextech.

Volným časem se zabývá např. i slovenský pedagog Miroslav Krystoň (cit. podle Knotová, 2011, s. 30), jehož výzkumným zájmem je třídění existujících názorů na volný čas. Domnívá se, že jsou obvykle interpretovány v následujících třech rovinách:

1. Rovina intelektuální (prostor pro seberealizaci jedince),
2. rovina sociální (zejména z pohledu prevence sociálně patologických jevů),
3. rovina edukační (prostor pro vzdělávání a celkový rozvoj).

Podstata trávení volného času byla poprvé vymezena v 80. letech minulého století na konferenci UNESCO v Oslu. „Podle UNESCO se volný čas vyznačuje dimenzemi z pohledu ekonomického, sociologického, sociálně psychologického a psychologického“ (cit. podle Čertík a Fišerová, 2009, s. 7).

2.2 Funkce volného času

V této části práce předkládáme vybraná pojetí funkcí volného času. Knotová (2011, s. 32) uvádí, že „všechna nám známá členění vztahují funkce buď ke společnosti nebo individu. Rozdíly mezi různými autory samozřejmě spočívají v jejich profilaci, tedy zda v centru jejich zájmu je spíše vztah společnosti a volného času, nebo vztah volného času a životního způsobu, či volný čas jako prostor člověka pro svobodnou volbu činností.“ Knotová (2011, s. 32) základní posouzení funkce volného času vidí ve dvou rovinách, a to v rovině společenské a z pohledu významnosti pro člověka.

Tradičním pohledem na funkce volného času je rozlišení na tři vzájemně se prolínající funkce dle Dumazediera (1962, cit. podle Knotová, 2011, s. 33):

- Odpočinek – jeho podstatou je zotavení, reprodukce pracovní síly, odstranění fyzického nebo psychického napětí,
- rozptýlení – volný čas nabízí zábavu, únik od monotónní práce,
- rozvoj – volný čas podporuje rozvoj osobnosti.

Vzhledem ke studijnímu oboru – Sociální pedagogika – předkládáme i vymezení funkcí trávení volného času německým pedagogem Horstem W. Opaschowskim (1977, cit. podle Knotová, 2011, s. 33):

- Rekreční (potřeba zotavení, upevnění sil, osvěžení, relaxace),
- kompenzační (potřeba rozptýlení, potěšení, vyrovnání nedostatků, bezstarostnost, vědomé zřeknutí se pravidel a norem),
- enkulturační a edukační (další vzdělávání, potřeba nového poznání, kulturní aktivity),
- kontemplační (prezentuje klid, rozjímání, čas pro sebe sama, duchovní rozměr činností),
- komunikační (podstatou je sdělení, kontakt, pospolitost, vyhledávání sociálních kontaktů),
- participační (vlastní iniciativa, spolurozhodování, kooperace, spoluodpovědnost),

- konzumní (spotřeba materiálních statků).

Pokud se podíváme na způsob trávení volného času, základními jsou dvě roviny: rovina spontánní a rovina organizovaná. Způsob trávení volného času ovlivňuje řada okolností, ale vždy se jedná o svobodnou volbu jedince, pro jakou aktivitu se rozhodne (Čertík a Fišerová, 2009, s. 10). Co tedy ve volném čase „děláme“? Koláček (cit. podle Čertík a Fišerová, 2009, s. 9) sestavil „tabulku struktury nominálního fondu času“, v níž čas dělí na pracovní, nutný mimopracovní a volný. Kategorii volný čas dělí na:

- Aktivity manuální – zahrádkářství, kutilství, ruční práce...
- aktivity fyzické – procházky, turistika, sport...
- aktivity kulturně uměleckého typu receptivního – četba, návštěvy divadel, kin, poslech rádia, magnetofonu...
- aktivity kulturně uměleckého typu tvořivého a interpretačního – hudba, zpěv, herecká činnost, fotografování...
- aktivity společensky formální – výkon veřejných funkcí, schůze, práce ve společenských a politických organizacích...
- aktivity společensky neformální – rodinné aj. návštěvy, návštěvy kavárny...
- hry, podívaná, sběratelství – sportovní diváctví, společenské hry...
- pasivní odpočinek – sezení, polehávání, spánek (mimo hlavní spánek), kouření, popíjení kávy...

2.3 Aspekty ovlivňující prožívání volného času

Mezi typické faktory ovlivňující v minulosti i současnosti volný čas můžeme zařadit zejména lidi, prostředí, události, sociální tlak, náboženství, vzdělanost, politiky, zvyky, hodnoty, věk, pohlaví, bydliště, vzdělání a rodinné zázemí. Tyto pohledy nejsou striktně odděleny, ale prolínají se. To znamená, že se i navzájem ovlivňují. Tuto situaci můžeme demonstrovat na příkladu: pokud je jedinec spokojen v oblasti fyzického zdraví, tato skutečnost bude mít dobrý vliv na psychický stav. A jak říká Janiš (2009, s. 11), to „dává dobrý základ i pro sociální pohodu“. Šerák (2009, s. 37) zdůrazňuje, že významným prvkem

jsou i modely chování a žebříček hodnot vytvořený během života, zejména v dětství. Pávková (2008, s. 15 – 17) ukazuje jiný úhel pohledu a faktory působící na volný čas dělí na:

- Ekonomické (zjišťuje množství finančních prostředků investovaných do volného času a to, zda se nějaká část nákladů vrátí),
- sociologické a sociálně psychologické (sleduje činnosti ve volném čase z pohledu, jak přispívají k vytváření mezilidských vztahů),
- politické (zkoumá podíl a míru zásahu státu do volného času obyvatelstva),
- zdravotně hygienické (zaměřuje se na tělesný a duševní vývoj člověka).

V následující části se podrobněji zaměříme na vybrané aspekty – životní styl a prostředí – které jsou významné pro praktickou část.

Životní styl

Pod termínem životní styl si můžeme představit „individuální optimální uspořádání životních forem do harmonického celku“. Je pro něj charakteristický rozsáhlý soubor činností „a s nimi spjatých postojů, norem, hodnot, návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují jeho osobitost“ (Kraus, 2008, s. 166, 167).

Žumárová (2001, cit. podle Krause 2008, s. 167) znaky životního stylu dělí na:

- „kognitivní hodnocení sebe samého a svého postavení ve světě – zaměřuje se na osobní životní filozofii,
- způsob prožívání – lidé se navzájem odlišují kvalitou a intenzitou prožitků,
- vztah k práci, odpočinku a pohybové aktivitě – nejtypičtější formou regenerace duševních sil je kompenzační seberealizace,
- zvládání sociální integrace – pro člověka je důležité disponovat dostatečnou sociální sítí,
- ego úroveň – ke zvládnutí náročných životních úkolů musí být člověk dobře osobnostně vybaven.“

Kraus (2008, s. 168) dále uvádí dělení životních stylů podle povahy každodenních činností člověka na aktivity orientované na práci, profesi a přípravu na ni, aktivity spojené

s rodinou, aktivity v oblasti zájmů, aktivity propojené se společenským životem a aktivity spojené s uspořádáním biologických a hygienických potřeb.

I pro seniory je důležité pěstovat si zdravý životní styl, tedy žít zdravě, to znamená „rozdíjet tělesné, psychické a duchovní kultury osobnosti“ (Kraus, 2008, s. 170), pamatovat na životní rytmus, pohybový režim, duševní aktivitu, životosprávu a racionální výživu, překonávat frustrace.

Ale je nutné upozornit, že současný vývoj volnočasových aktivit není příliš pozitivní, neboť se prohlubuje pasivita a snižuje se frekvence činností. Tato skutečnost vedla D. Knottovou (2011, s. 44) k vytvoření „tří modelů životních orientací (životních stylů) dospělých“:

1. Orientace na tzv. vyšší kulturu spojená s vysokou pracovní angažovaností (samostatné studium, práce s počítačem, návštěva divadel, práce navíc, četba knih),
2. orientace na zábavu a odpočinek (zájmy, pasivní odpočinek, schůzky s přáteli, vycházky, sledování televize),
3. orientace na děti a domácnost (domácí práce, péče o děti, pasivní odpočinek).

Prostředí

Mezi základní činitele vývoje člověka patří genetika, výchova a prostředí. Proto se podrobněji zaměříme na prostředí, které je determinantem kvality života, v němž lidé, v našem případě senioři, žijí, i když se jedná o záležitost značně individuální. Kraus (2008, s. 66) prostředí popisuje jako určitý prostor, objektivní realitu včetně předmětů a jevů existujících kolem nás nezávisle na vědomí. Pokud tento prostor vytváří podmínky pro život, hovoříme o životním prostředí. Odborná literatura popisuje existenci různých typů prostředí.

Prostředí se dá dělit podle velikosti prostoru na: a) makroprostředí (tj. prostor, který vytváří podmínky pro existenci celé společnosti), b) regionální prostředí, c) lokální prostředí, d) mikroprostředí. Jiný je pohled podle charakteru, jímž je dané prostředí v zásadě tvořeno: přírodní x společenské x kulturní. Dále lze prostředí dělit podle povahy daného teritoria na venkovské, městské a velkoměstské (sídlíště). Nabízí se ještě další členění z pohledu frekvence, pestrosti a kvality působících podnětů na prostředí podnětově chudé, přesycené,

optimální, prostředí podnětově jednostranné a mnohostranné nebo prostředí podnětově zdravé, příp. závadné, deviační.

Zvláštní postavení má globální (celosvětové) prostředí. To přesahuje rámec jedné společnosti a charakterizují ho závažné negativní sociální znaky. K tomu je potřeba doplnit, že každé prostředí má dvě stránky, a to materiální (věcnou, prostorovou) a sociálně psychickou (osobnostně vztahovou).

Důležitou otázkou, a to i vzhledem k cíli naší práce, je, jaké prostředí je optimální pro žádoucí rozvoj seniorů. Podle Krause (2008, s. 74, 75) vlivy prostředí mohou jednání člověka podpořit, nebo být překážkou, mohou jednání přímo formovat a motivovat. Pro naši práci je významné definování lokálního prostředí, které se vyznačuje pravidelným, každodenním kontaktem. Lokální prostředí lze tedy „definovat jako skupinu lidí žijících na ohraničeném teritoriu, uznávajících společné tradice, symboly a hodnoty (s vědomím jisté diferenciace a zvláštností), využívajících stejných institucí a služeb, žijících v jistém pocitu sounáležitosti a vnitřní bezpečnosti a připravených ke společným činnostem“ (Pilch, Lepalczyk, 1995, cit. podle Kraus, 2008, s. 95).

V naší práci předkládáme sondu do života seniorů na vesnici a ve městě. Proto bychom měli zmínit i charakteristiku venkovského a městského prostředí, přestože v posledních letech vidíme postupné sblížování. Život na venkově v posledních letech prochází zásadními změnami a vylidňováním. Protože náš výzkum bude probíhat na území města, které je současně i městem krajským, nesmíme zapomenout na regionální prostředí, pro něž je charakteristické, že disponuje typickou kulturou a nabízí specifické přírodní podmínky.

T. Pilch (1995, cit. podle Kraus, 2008, s. 96) městské prostředí charakterizuje těmito znaky:

1. Účast obyvatel, mládeže ve velkém množství různých cílových a účelových skupin,
2. dominance konzumního přístupu a méně hluboké mezilidské vztahy,
3. zánik tradičních autorit, nedostatek výrazných společenských autorit,
4. nefungující neformální společenská kontrola,
5. výrazná anonymita v životě a činnostech v lokalitě,
6. značný pokles významu institutu sousedství,

7. velká proměnlivost, rychlost změn v celém životě,
8. výrazná diferenciacie v profesní struktuře a společenském rozvrstvení.

Venkovské prostředí charakterizuje T. Pilch (1995, cit. podle Kraus, 2008, s. 96) „do jisté míry v protikladech“ oproti městskému prostředí a „zdůrazňuje blízkost k přírodě, nižší úroveň služeb, zachování lidové kultury, folkloru, migrační tendence, významnější roli školy a učitele.“ Šerák (2009, s. 39) dále uvádí, že „na venkově jsou kultura a všechny společenské aktivity často závislé na dobrovolné činnosti, problém je rovněž převažující prostorová vzdálenost od kulturních center“. Toto prostředí dává prostor pro „kolektivní život, pozorovatelný ve formě různých společenských akcí či v činnosti různých místních spolků“. (Šerák, 2009, s. 39, 40)

2.4 Způsob trávení volného času se zaměřením na seniory

Významnou determinantou rozvoje osobnosti je úroveň společenského a kulturního života, a proto by i senioři měli pamatovat na hodnotný způsob trávení volného času. Haškovcová (2010, s. 178, 179) do popředí klade především aktivity „obyčejných“ lidí, jako je chalupaření, chataření, kutilství, sběratelství, hudba, zpěv, tanec či turistika.

Odborná literatura se častěji zaměřuje na volný čas dětí a mládeže, seniorům prozatím není věnována taková pozornost. Senioři však především mají, jak uvádí Haškovcová (2010, s. 178, 179), „nekonečně mnoho“ volného času, který mohou „prošustrovat“, nebo využít, i když se setkáváme se seniory, kteří nás neustále přesvědčují, že volný čas nemají.

To, že jedinec dosáhne hranice uznání starobního důchodu, neznamená, že by volný čas nemohl trávit jako dříve, ba právě naopak by měl z volného času učinit „páteř“ svého života (srov. tamtéž). Není však důležité jen kvantum volného času a osobní zaměření, ale také skutečná možnost jednotlivé činnosti vykonávat (Knotová, 2011, s. 43), protože „možnost věnovat se osobním zálibám může být omezena zhoršeným zdravotním stavem, úmrtím přátel, nedostatkem peněz“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 114).

Senioři své aktivity uskutečňují přiměřeně věku; Hájek, Hofbauer, Pávková (2011, s. 30) za příklad uvádějí „vhodné způsoby tělesného cvičení, pohybu nebo pobytu v přírodě, rukodělné, estetické činnosti“, které mají základ v dětství, mládí i dospělosti.

Naše postindustriální společnost nabízí množství možností, jak trávit volný čas. Aktivní a pasivní formy trávení volného času představují dvě základní skupiny, které by měly být

v rovnováze. Do pasivního způsobu trávení volného času patří např. sledování televize, poslouchání rádia, hraní počítačových her, nicnedělání. Aktivní formy volného času Čertík a Fischerová (2009, s. 14) dělí na manuální, fyzické, kulturní, intelektuální a sociální. Přibližme si jednotlivé činnosti podrobněji. Manuální činnosti představují zejména formování přírodních materiálů pro užitek i pro vlastní potěšení, např. zahrádkářství či činnosti řemeslnické. Fyzické činnosti zastupuje sportování, tělovýchova, procházky, táboření, turistika, cestování. Kulturními činnostmi jsou ty, které v člověku vyvolávají fantazii a estetické cítění, jako je např. hra na hudební nástroje, návštěva divadla, kina, výstav. Pro intelektuální činnosti je typické dobrovolné prohlubování znalostí – sem patří např. četba novin a odborných časopisů, studium na U3V. Poslední skupinou jsou sociální činnosti: v nich převažují sociální vztahy, setkávání s přáteli, s příbuznými nebo v různých organizacích. V dané souvislosti souhlasíme s Čertíkem a Fischerovou (2009, s. 15), že trávení volného času by mělo splňovat tyto funkce:

- Aktivní přístup člověka k provádění činnosti,
- náhrada jednotvárné činnosti (dlouhodobá duševní činnost),
- vytváření zdravého způsobu života.

Ve způsobu trávení volného času hlavně seniorů a v jejich životním stylu se tedy odráží kultura jednotlivých jedinců a tradice, které mají základ v minulosti.

Trávení volného času seniorů z pohledu odborného výzkumu

P. Sak a K. Kolesárová (2012, s. 103 – 106) prováděli řadu empirických výzkumů v rámci grantu MŠMT ČR „Proměna sociálního obsahu kategorie generace seniorů“ a na základě získaných poznatků připravili knihu o stáří a seniorech ze sociologického pohledu „Sociologie stáří a seniorů“. Zde si představíme vybraná zajímavá zjištění, např. že „sledování televize je pevnou a stěžejní součástí životního stylu současné generace seniorů a patří k nejvýznamnějším aktivitám, kterými se současná generace seniorů odlišuje od těch předchozích“. 2,9 – 3,5 hodiny denně je průměrný čas, který senioři věnují sledování televize. Jedním z důvodů takového nárůstu je, že pro sledování televize „nejsou žádná zdravotní omezení“. Výzkum dále zjistil, že mezi lety 2001 a 2010 výrazně stoupl poslech rozhlasu, ale naopak s postupujícím stářím klesají návštěvy hospod a „senioři se přesouvají do soukromí domovů“. Výzkum ukázal, že „starší senioři mají dokonce bohatší společenské kontakty. V sobotu má návštěvu či je navštíveno 40 % seniorů nad sedmdesát let“. A protože

se jedná o generaci, která své dětství a mládí prožila venku, „životní styl seniorů překvapivě oproti mladším generacím charakterizuje bohatší pobyt v přírodě (výlety, procházky, turistika)“.

2.5 Zájmové vzdělávání dospělých, jeho funkce a formy

Společnost 20. století s sebou přinesla požadavek na celoživotní vzdělávání, tedy aby vzdělávání kontinuálně probíhalo po celý náš život. Jedním z důvodů je, abychom se dokázali přizpůsobovat novým životním situacím a abychom byli schopni zdravě reagovat na rychle se měnící společnost. Protože, jak uvádí Haškovcová (2010, s. 129), „cílem seniorského vzdělávání je smysluplně kultivovat čas stárnoucích dní.“ Mühlpachr (2004, s. 141) dále potvrzuje, že „vzdělávání v průběhu dospělosti i v postproduktivním věku významně ovlivňuje kvalitu života ve stáří“.

Haškovcová (2010, s. 129) představila jednoduché a výstižné dělení **funkcí vzdělávání v postproduktivním věku**:

- preventivní – pozitivně ovlivňuje proces stárnutí a kvalitu života,
- rehabilitační – udržuje, případně rozvíjí duševní síly seniorů,
- posilovací – rozvíjení zájmů podporuje kultivovaný obsah volného času,
- komunikační – příležitost k setkávání a popovídání, přispívá k rozvoji přátelských vztahů.

Nejjednodušší možné vymezení zájmového vzdělávání uvádí Šerák (2009, s. 50) jako „souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují edukační, tvůrčí i organizační volnočasové aktivity účastníků, směřující k saturaci jejich zájmu“. Přestavuje širokou paletu organizované i individuální „edukace podle osobních zájmů a potřeb“. Podle Šeráka (2009, s. 51) může probíhat ve formě sebevzdělávání, tedy sebeřízeným učením využívajícím např. odbornou literaturu, internet, nebo v rámci formální či neformální organizace, které se specializují na vzdělávání, nebo se na vzdělávání nespécializují, ale vytvářejí výchovně podnětné prostředí. Jako v mnohých jiných oblastech, i zde fungují kombinace uvedených přístupů.

Organizované zájmové vzdělávání má pro své uživatele klady např. ve formě otevřenosti, flexibility, mnohotvárnosti, posílení kapacity vzdělávání, ale je doprovázeno i záporů, jako je dostupnost, financování, kolísající úroveň, nedostatečná informovanost.

Formy zájmového vzdělávání

V předchozích kapitolách jsme zdůraznili, že senioři jsou velmi různorodou skupinou, kterou výrazně ovlivňuje věk, pohlaví, bydliště, vzdělání, profese a zdravotní stav. S přibývajícím věkem dochází ke zpomalování myšlení a pozornosti, proto je velmi důležité, aby seniorům byla předložena široká paleta forem vzdělávání. Do základní nabídky můžeme zařadit odborné a profesní vzdělávání a rekvalifikace, jazykové vzdělávání, kulturní a estetickou výchovu, pohyb a sport, cestování a turistiku, zdravotní výchovu, environmentální výchovu, vědecko-technické vzdělávání, náboženství a duchovní výchovu.

Vzdělávání seniorů se věnuje „poměrně široká škála různých institucí, spolků, ale jako zastřešující organizace vystupuje Svaz důchodců České republiky“ (Šerák, 2009, s. 196). Ten na svém devátém sjezdu dne 14. 1. 2015 přijal Programové prohlášení na období 2014 – 2018, kde se ve článku 11 říká: „SDČR bude usilovat o zvýšení kvality života českých důchodců“, a článek 13 říká: „SDČR bude prosazovat volnočasové aktivity a celoživotní vzdělávání důchodců jako své priority na úrovni vlády, krajských a místních zastupitelstev“. (Svaz důchodců ČR, ©2015)

Existuje nabídka různých forem vzdělávání pro seniory, níže si představíme některé z nich.

Kurzy

Jedná se o širokou nabídku vzdělávacích aktivit, které jsou zaměřeny na konkrétní oblast zájmu. Jsou organizovány i v menších městech, a tedy mohou být dostupnější i pro seniory. Jejich výhodou je menší počet účastníků. Typickými zástupci jsou kurzy počítačové gramotnosti a jazykové kurzy. Mohou být organizovány speciálně pro seniory, nebo senioři mohou navštěvovat kurzy určené pro širokou veřejnost.

Univerzity třetího věku (U3V)

Jedná se o širokou nabídku vzdělávacích akcí, které pro seniory pořádají vysoké školy a je zde garantována vysokoškolská úroveň přednášek. Tento typ má dlouholetou tradici. Jejich kolébkou byla v roce 1973 Univerzita společenských věd v Toulouse ve Francii. Na počátku se vysoké školy zaměřovaly na seznamování starších občanů s novými vědeckými poznatky, pomáhaly jim získat nadhled a učily je orientaci ve stále složitějším a měnícím se prostředí. „V posledních letech se klade důraz především na sociálně psychologické aspekty. Cílem je pak vytvářet předpoklady pro setkávání generací, nalezení báze pro vý-

měnu zkušeností, pro vyvedení starého člověka z jakéhosi ghetta“ (Petřková, 1994, cit. podle Mühlpachra, 2004, s. 141).

Univerzity volného času (UVČ)

U jejich zrodu stála Dana Steinová. Jedná se o mírnější variantu studia na U3V, při níž byly studentům nabízeny různorodé cykly přednášek z různých oborů i doprovodné programy. V minulosti došlo k jejich transformaci v **Centrum zdravého stárnutí**. Zde jsou populární např. programy na trénování paměti a cestovatelské aktivity (Haškovcová, 2010, s. 134, 135). Jejich výhodou je zaměření na širokou veřejnost, můžeme tedy konstatovat, že jsou mezigenerační a nejsou vázány na existenci vysoké školy.

Akademie třetího věku (A3V)

Zaměřují se na vzdělávací potřeby občanů v postproduktivním věku převážně v těch regionech, kde nejsou vysoké školy. Jsou organizovány např. Červeným křížem (Mühlpachr, 2004, s. 139). Rozdíl mezi akademií a U3V je ve formě studia, každá oslovuje jinou skupinu seniorů. Akademie přináší pěkný zážitek a dávají příležitost společenského vyžití (Haškovcová, 2010, s. 136). Jejich zvláštní formu představuje **rozhlasová akademie třetího věku**.

Kluby aktivního stáří, kluby seniorů, kluby dříve narozených, kluby důchodců

Snad v každém městě najdeme nějaký „klub“, který se zaměřuje především na rozvíjení sociálních kontaktů, osobních zájmů a na kulturní vyžití seniorů. Kluby pro své členy pořádají pravidelné schůzky, přednášky, besedy, ale také zájezdy.

Život 90

Jedná se o nestátní neziskovou dobrovolnickou organizaci, která se zaměřuje na prohlubování kvality života starších občanů. Výjimečnost tohoto sdružení je v zapojení seniorů-dobrovolníků-lektorů do organizování aktivit pro své vrstevníky (Šerák, 2009, s. 199).

3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH OBCÍ V KONTEXTU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU SENIORŮ

Pro volný čas je důležitá vazba na obce, které se výrazně zapojují do utváření volnočasových koncepcí a aktivit tím, že poskytují personální, materiální a finanční podporu. Jak název práce napovídá, naším záměrem je prozkoumat a poodhalit specifika trávení volného času seniorů ve věku nad 65 let. Náš cíl jsme si přitom vymezili úžeji, a to porovnat tyto aspekty v krajském městě a malé obci. U populace do 65 let lze totiž předpokládat, že ještě zcela nevypadla z rytmu produktivního života a nemá výrazné fyzické a psychické potíže.

S ohledem na téma práce je potřeba nejprve uvést stručnou charakteristiku a představit výběr aktivit, které jsou cíleny na seniory.

3.1 Statutární město Zlín

První písemná zmínka o existenci Zlína je z roku 1322 ve smlouvě o prodeji statků královně Elišce Rejčce. Původ názvu města se odvozuje např. od zlých událostí nebo od jílovi-té půdy, tedy slínu. Z pohledu moderní historie znamenal pro město konec 19. století neče-kané a převratné změny, jež bezprostředně souvisely s obuvnickou živností sourozenců Baťových. V souvislosti s tématem naší práce stojí za zmínku, že již „kolem roku 1938 zde působilo přes šedesát spolků různého zaměření, zejména tělovýchovné kluby a sportovní oddíly. K nejstarším a nejdéle působícím spolkům patřil Sbor dobrovolných hasičů, Čte-nářský spolek, místní odbor Ústřední matice školské pro Zlín a okolí, Tělocvičná jednota Sokol, Sportovní klub Baťa, Jednota čs. Orla, Dělnická tělocvičná jednota“ (Nekuda, 1995, s. 669).

Pokud se podíváme do světa čísel, k 1. 1. 2015 mělo město Zlín 74.734 obyvatel, z toho žen ve věku 65 až 120 let je k tomuto dni 9.256 a mužů ve věku nad 65 let je 6.216. Prů-měrný věk ve městě je 43,5 let; u mužů je však průměrný věk 41,7 let, u žen 45,2 let. Celo-republikové sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 zjistilo, že město Zlín mělo 75.318 oby-vatel, průměrný věk byl 42,6 let, přičemž průměrný věk mužů byl 40,7 let a žen 44,3 let. Žen ve věku 65 až 120 let bylo 8.438 a mužů ve věku nad 65 let bylo 5.429. Ale v roce 2001, kdy proběhlo celorepublikové sčítání, město Zlín mělo 80.854 obyvatel, z toho 42.176 žen. Je tedy zjevné, že město Zlín stárne a má úbytek obyvatelstva. I když zde není zohledněno osamostatnění obce Želechovice nad Dřevnicí v roce 2009.

Protože se naše práce zaměřuje na volný čas seniorů, tak si v další části představíme významné aktivity, které jsou na území města cíleny na seniory.

Zlínské kluby seniorů

Statutární město Zlín na svém území provozuje třináct klubů seniorů (Jižní Svahy, Klečůvka, Kostelec, Kudlov, Kvítková, Lužkovice, Malenovice, Mokrý, Podhoří, Příluky, Štípa, U Majáku a Velíková), v nichž je evidován jeden tisíc členů. Metodické vedení činnosti těchto klubů zajišťuje Odbor sociálních věcí statutárního města Zlín. V letech 2013 a 2014 činily provozní výdaje (včetně mzdových) na tyto kluby 1 mil. Kč. na rok. Senioři se v klubech pravidelně scházejí a provozují zde kulturní, vzdělávací, sportovní a jinou činnost, kterou si sami organizují.

Nejstarším zlínským klubem seniorů je klub seniorů na Kvítkové, jenž vznikl již v roce 1958. V posledních letech se „klub“ může pochlubit vystoupeními Ženského pěveckého souboru a Pěveckého kroužku mužů. V minulých letech se v tomto klubu uskutečnil např. Zdravotně výchovný program „Aktivní stárnutí“. Je zde pořádáno množství jazykových kurzů. V současné době se rozrůstá skupina turistů. Do tohoto klubu se začlenil Klub učitelů a pracovníků ve školství. Mezi kluby probíhá turnaj ve stolním tenise a šipkách. Nelze pominout též spolupráci s některými mimo zlínskými kluby jako na příklad s Klubem seniorů v Mikulově, se kterým uskutečnili několik setkání jak u nich, tak i ve Zlíně. Obdobné aktivity se uskutečňují i s kluby ve Valašských Kloboukách a Brumově-Bylnici.

Ještě bychom rádi představili klub seniorů na Příluku, který v květnu tohoto roku oslaví pětileté výročí. Klub se zaměřuje na přednášky, besedy, zájezdy, kulturní akce, vzdělávání, například zde probíhá kurz španělštiny. Místní občané se zapojují do programu, a tak zde mohly být uspořádány zajímavé besedy např. s lékařem, akademickým malířem, herečkou Městského divadla Zlín, scénáristou, spisovatelem, sběratelem minerálů, policistou, záchranářem, cestovatelem. Členky klubu si oblíbily turistické vycházky nejen do okolí, ale i na Valašsko. Zajímavé jsou i zájezdy po historických městech Moravy. Klubové čtvrtky se nesou v duchu přátelství. K veselé náladě přispívají samy členky vystoupeními v humorných scénkách a zpěvem. Úspěchy sklízí bubenice na africké bubny, které pravidelně vystupují na náměstí Míru ve Zlíně v pořadu „I senioři umí žít naplno“. Hovory o nemocech jsou zde zakázané. O svém programu klub pravidelně informuje na stránkách

Magazínu Zlín a na vývěsních plochách v místě. Činnost klubu je pečlivě zaznamenávána místopředsedkyní do kroniky.

K pětiletému výročí jsme „klubu“ připravili poster (Příloha č. P VII), kterým představují svůj program na duben a květen tohoto roku a vítají nové členy. Poster jsme umístili na webové stránky města Zlín (dostupné na <http://www.zlin.eu/kancelar-mc-informuje-cl-1250.html>) a ve vývěsních skříňkách města v lokalitě.

Senior Point

Jedná se o kontaktní místa pro seniory. Jsou zřízena zejména v okresních městech a zaměřují se na poskytování komplexních informací z oblastí života seniorů. Je v nich k dispozici počítač s přístupem na internet či časopisy věnované seniorům. Výchozí cílovou skupinou jsou senioři (osoby starší 55 let). Vyškolený pracovník zde seniorům poskytuje i informace z oblasti bezpečnosti, sociální a bytové problematiky, prevence, volnočasových aktivit a v neposlední řadě také kompletní služby projektu Senior Pas. Součástí je také bezplatná právní poradna. (Senior Point, ©2015)

Tento projekt si klade za cíl zapojit seniory do aktivního způsobu života kolem nich, pomoci jim orientovat se v každodenní záplavě informací, a tak jim usnadnit komunikaci s úřady a institucemi.

Jídelny pro důchodce

Jídelny pro důchodce jsou významnou službou seniorům a občanům se zdravotním postižením. Jsou zde připravována jídla běžná a diabetická. Jídelny neslouží pouze konzumaci obědů, ale jsou i místem společenského setkávání seniorů a občanů se zdravotním postižením.

Středisko pro seniory a občany se zdravotním postižením

Středisko zahájilo provoz počátkem roku 2001. Slouží setkáváním, vzdělávacím aktivitám, cvičením a schůzovní činnosti seniorů a občanů se zdravotním postižením, kteří jsou organizováni ve Svazu postižených civilizačními chorobami v České republice, jako je např. Onko, Ostero, Respi, Roska, Vertebo nebo Svaz diabetiků. Probíhá zde také cvičení seniorek nebo cvičení jógy.

Senior Akademie 2015

Městská policie Zlín v rámci Programu prevence kriminality i v letošním roce realizuje projekt SENIOR AKADEMIE, který je určen pro osoby vyššího věku. Cílem projektu je nabídnout seniorům možnost aktivně využít svůj volný čas. Informace, které vzdělávací program nabízí, jsou koncipovány tak, aby tvořily komplexní celek zabývající se problémy, s nimiž se mohou senioři v běžném životě setkat. Kapacita kurzu je dvacet osob, kurz je zdarma a skládá se ze sedmi okruhů přednášek zaměřených na:

- bezpečnostní informační systémy pro podporu ochrany obyvatel ve městě Zlíně,
- exekuce z pohledu nového občanského zákoníku,
- psychologii prodejních akcí a obchodních zástupců,
- problematiku požární prevence a ochrany,
- úvod do sebeobrany,
- dědické právo z pohledu nového občanského zákoníku.

Junior – Senior Univerzita

Fakulta humanitních studií UTB ve Zlíně v letošním roce připravuje na prázdninový týden projekt pro prarodiče, tedy seniory, a jejich vnuky, kdy pod vedením lektorů budou trávit společné chvíle na akademické půdě (UTB, ©2015).

Linka SOS

Jedná se o linku důvěry, která je otevřena celé populaci. Starší občané nejsou ušetřeni krizových situací. Starší člověk přichází o vrstevníky, přátele, sourozence, životního partnera, může být obětí domácího násilí. Proto je zde anonymní linka důvěry, na kterou se i senioři mohou obrátit s dotazem, telefonický kontakt je 577 431 333 a v provozu je non stop.

Jubilanti města

Statutární město Zlín zajišťuje agendu předání dárkového balíčku a kytičky jubilantům města při jejich životním výročí 75, 80, 85, 90 a více let. S touto agendou je spojena i návštěva jubilantů (občanů města Zlín) v Domově seniorů na Burešově, Lukově, Napajedlích, Luhačovicích, Loučce a Domově pokojného stáří Naděje v Nedašově. Návštěva u klientů Domova seniorů na Burešově probíhá ještě i v předvánočním čase. A je spojena s předává-

ním vánočních dáreků. Za tuto činnost se radnice setkává s uznáním a poděkováním za gratulaci. Například Statutární město Plzeň tuto agendu vůbec nezajišťuje. Z tabulky o počtech jubilatů můžeme vyčíst, že v roce 2002 mělo město 1547 oslavenců, mezi nimi nebyli žádní století. V roce 2014 se jubileum týkalo 2047 osob, stoletých a víceletých bylo ve Zlíně v roce 2014 devět, nejstaršímu občanovi bylo 103 let. V prvním čtvrtletí roku 2015 oslavili tři občané města své sto a více leté narozeniny.

rok/ věk	75	80	85	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	103	celkem
2002	586	473	145	99	74	65	39	24	19	18	3	2						1547
2003	604	523	154	89	76	55	52	31	15	13	10	1	2					1625
2004	675	481	313	107	97	74	60	50	31	14	11	10	2	1				1926
2005	689	497	326	97	82	70	61	40	38	22	10	4	7	1				1944
2006	679	531	348	69	82	73	35	31	18	14	5	3	1	4				1893
2007	696	444	316	55	49	54	45	36	30	17	14	6	3	1	2			1768
2008	685	485	333	71	39	42	39	33	21	23	10	7	3	2	1	2		1796
2009	645	487	263	120	60	27	30	32	21	16	13	4	3	2	1		2	1726
2010	591	519	302	125	99	51	24	24	23	15	11	9	6	1	2			1802
2011	549	515	326	155	106	79	38	18	20	14	9	7	7	3	1			1847
2012	566	585	293	145	125	82	62	28	17	13	11	8	4	4	2	1		1946
2013	664	520	300	152	112	104	65	39	23	13	8	7	3	5	3	1	1	2020
2014	629	537	334	136	118	81	85	46	37	10	11	7	7	3	2	3	1	2047

Tabulka č. 1: Přehled počtu jubilatů v letech 2002 – 2014. (Zdroj: Magistrát města Zlína, podklad pro připravovanou Výroční zprávu za rok 2014).

Na základě tohoto vzorku lze konstatovat, že nabídka zájmových aktivit je ve městě Zlín široká a cílená též na seniory. Otázkou zůstává, zda se nabízených aktivit účastní stále titíž senioři nebo zda láká i nové zájemce z řad seniorů. Město vydává měsíčník „Magazín Zlín“, který je zdarma distribuován do všech domácností města, a ve kterém přehledným způsobem informuje o akcích v daném měsíci. Pokud se podíváme třeba na oblíbenou aktivitu cvičení, zjistili jsme, že seniorům ve Zlíně je nabízeno hned několik možností, které jsou podporovány městem. Statutární město Zlín každoročně podporuje z Fondu mládeže a tělovýchovy činnost a provoz některých sportovních organizací ve městě, kde probíhají mimo jiné i cvičení pro seniory. Sportovní kluby Zlín, Tělovýchovná jednota Sokol Zlín, aj. stále přijímají nové členy i z řad seniorů. Zaplacením ročního členského příspěvku seniора (100 Kč) jsou mu nabídnuta cvičení v tělocvičně Tělovýchovné jednoty Sokol, a to dvakrát týdně, poplatek činí 600 Kč/rok. Dále Česká asociace – Sport pro všechny (registrována pod Sportovními kluby Zlín) nabízí členům cvičení pro ženy-seniorky každý týden

dokonce na pěti místech ve Zlíně a pro muže-seniory na jednom místě, platba seniora je ve výši 800 Kč/rok, tzn. cca 20 Kč/hodinu.

3.2 Obec Slopné

Zvolená vesnice Slopné se nachází na říčce Horní Olšava ve Zlínském kraji. Průměrný věk při posledním sčítání byl 37,1 let. Vznik obce je datován do počátku 13. století, první doložená písemná zmínka se nalézá v archivech arcibiskupství olomouckého v zakládací listině cisterciáckého kláštera ve Vizovicích již v roce 1261. K přírodním památkám obce patří Čertovo kopyto a Rudovka (naleziště těžby rud). Pozoruhodný je i výskyt minerálních sirnatých pramenů. Dále se zde nachází malý rybník a malá vodní nádrž (využívaná rybáři), obojí slouží v letních měsících jako přírodní koupaliště. Nejznámějším rodákem obce je žokej Josef Váňa, osminásobný vítěz Velké pardubické steeplechase. Obec se dále může pochlubit technickou raritou, kterou je funkční „válnový mlýn“. (Luhačovské Zálesí, ©2015)

Zastupitelstvo obce si je vědomo důležitosti trávení volného času a schválilo „**Program obnovy vesnice pro volební období 2014 – 2018**“, kde se v jednom z bodů zavazuje podporovat kulturní, sportovní a společenské aktivity občanů na všech úrovních. Uvědomuje si též důležitost těchto občanských aktivit a v mezích možností rozpočtu obce chce finančně přispívat na rozvoj a udržení již fungujících spolků a sdružení a podporovat vznik případných dalších.

I když se jedná o malou obec, infrastruktura je zde dobře rozvinutá a svým občanům zajišťuje běžné služby. Předností tohoto místa je kvalitní prostředí. V současnosti se v obci nachází základní a mateřská škola a obecní knihovna. Působí zde myslivecké sdružení, sbor dobrovolných hasičů, fotbalový oddíl, oddíl stolního tenisu, lyžařský oddíl a včelařský spolek. Ve vesnici je obchod, hospoda i kulturní sál (obec Slopné, ©2015). Místní aktivity jsou zajišťovány formou zejména dobrovolnické práce občanů a členů sdružení. Obec své občany informuje o všech pořádaných akcích rozhlasem, na výleповé ploše, na internetových stránkách, v kabelové televizi a ve zpravodaji obce.

Podíváme-li se na obec Slopné řečí čísel a budeme přitom vycházet ze „sčítání“ v roce 2011, pak celkový počet obyvatel v tomto roce byl 581, průměrný věk byl 40,2 let (průměrný věk mužů 37,5 let a žen 42,9 let). Vesnice měla 55 ovdovělých, z toho 45 žen. Vě-

kovou kategorii nad 65 zatupovalo 92 osob (34 mužů, 58 žen). Již od počátku osmdesátých let minulého století má počet obyvatel obce klesající tendenci, ta se však v poslední době zpomaluje. Nejvyšší známý počet obyvatel byl v padesátých letech minulého století, a to 735 trvale přihlášených obyvatel (obec Slopné, 2015).

Dále si představíme vybrané aktivity, kterých se mohou účastnit i senioři:

Klub důchodců

Místní ženy jsou známé pečením koláčků pro různé oslavy. V roce 2005 se domluvily, že založí „klub důchodců“, k 1. 1. 2015 má 33 členů. Podle možností členové organizují různé aktivity, plánují zájezdy a pěší výšlapy.

Kurzy počítačové dovednosti

Obec se zapojila do projektu „Vzdělávání na obcích Zlínského kraje“. V rámci této akce se uskutečnil v roce 2015 kurzy „Počítačové dovednosti a rozvoj ostatních digitálních kompetencí“, „Právní gramotnost“ a „Spotřebitelská gramotnost“.

Slovenská desítka

V srpnu roku 2014 se zde konal již desátý ročník krosového běžeckého závodu, který je součástí Mistrovství České republiky veteránů v běhu do vrchu. Nejstaršímu muži, který s přehledem uběhl 10 km, bylo 80 let. Kategorie muži 70 a více let byla zastoupena v počtu sedmi závodníků. Nejstarší závodnice měla 67 let. Tohoto závodu se zúčastnilo rekordních 298 závodníků z České republiky i zahraničí, za organizačním úspěchem akce stojí místní dobrovolní organizátoři. (Slovenská desítka, ©2014)

Lyžařský oddíl TJ Sokol Slopné

Místní oddíl má téměř třicetiletou tradici. Část současných seniorů stála u zrodu a budovala zázemí pro lyžaře. V letní sezóně se na lyžařském svahu koná závod horských kol ve sjezdu. Závodu BIKERALLY SLOPNÉ v roce 2014 se zúčastnilo 114 závodníků z Čech, Moravy a Slovenska.

Sbor dobrovolných hasičů

Složka, která se nachází téměř v každé obci, se i zde významně se zapojuje do pořádaných akcí. Místní sbor byl založen před 114 lety. Nejstaršímu členovi je 96 let a ve sboru je

73 let. Zajímavostí je věkový rozdíl mezi nejstarším hasičem a nejmladší hasičkou, který činí 81 let.

Včelaři

Na podzim roku 2014 sdružení oslavilo 80. výročí založení spolku. I když se jedná o méně početnou složku, starší členové mají následovníky.

Obecní knihovna

Místní knihovna se potýká s malým zájmem dospělých čtenářů, knihovnu navštěvují převážně děti a mládež. Pro děti se v březnu opět chystá pod patronátem místního oddílu Svišťů „Noc v knihovně“, kdy budou připraveny soutěže, čtení z vlastních knih, ale i stezka odvahy.

MISTRA – Milovníci starých tradic

Smyslem sdružení je nebýt v životě sám, rozmlouvat spolu a veselit se s blízkými osobami, něco zažít, něco společně vykonat. Snaží se vesnici navrátit zapomenuté zvyky a obyčeje. Tím obohacují aktivity i seniorů, kteří jim jsou nápomocni sděleními, co se dříve dělalo.

SHRNUTÍ

V první části naší práce jsme podrobně popsali, že obzvláště období stáří je obtížně vymezitelné. I díky kvalitní lékařské péči se prodlužuje fyzická a psychická zdatnost ve stáří a délka aktivního života. Pro naši práci jsme si vybrali věkovou kategorii nad 65 let pro společný prvek, a to penzionování. Pro tuto věkovou kategorii je příznačné ubývání životních sil, tato skutečnost však bývá vyvažována životními zkušenostmi. Zástupci této věkové kategorie mohou zastávat významné funkce, nebo naopak zcela ukončili profesní kariéru a nastalo období nižší ekonomické situace, které může vyústit až v hmotné strádání.

V další části jsme se zaměřili na vymezení pojmu volný čas, funkce volného času a zmapovali jsme možnosti trávení volného času se zaměřením na seniory. V této souvislosti jsme se věnovali také otázce vzdělávání seniorů.

Ve třetí části jsme stručně charakterizovali obce, v nichž probíhal náš výzkum, a představili jsme jejich nabídku volnočasových aktivit zejména se zaměřením na seniory. Z obecného pohledu můžeme konstatovat, že nabídka pro volný čas seniorů ve vybraných obcích je pestrá, ale významnou roli pro využití volného času má životní styl jedince v předchozích obdobích a získané návyky využívání volného času.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V předchozí, teoretické části bakalářské práce jsme definovali základní pojmy z oblasti stáří, seniorů a volného času a představili charakteristiky obcí, ve kterých probíhal výzkum. Zároveň jsme vymezili teoretická východiska, která nám umožnila hlouběji nahlédnout do zvolené problematiky. Druhá, výzkumná část naší práce se zaměřuje zejména na hledání odpovědi na otázku: Jaká existují specifika trávení volného času na území velkého (krajského) města a na území malé obce z pohledu samotných seniorů? V dalších kapitolách blíže komentujeme, jak jsme toto výzkumné šetření realizovali.

4.1 Vymezení výzkumného problému a klíčového konceptu výzkumu

Samotné realizaci výzkumu musí předcházet přípravná neboli preempirická fáze. Tu jsme zahájili v říjnu roku 2014 vybráním tématu bakalářské práce. Téma jsme zvolili s ohledem na osobní zkušenosti a zájem o danou problematiku. V listopadu a v prosinci 2014 jsme vytvářeli koncepci bakalářské práce, tj. vymezili jsme si teoretická východiska a vytýčili výzkumný záměr. Nejprve jsme se zaměřili na předběžnou teoretickou analýzu. Smyslem této analýzy bylo získání co největšího množství informací z námi zkoumané oblasti a také seznámení se se současným stavem poznání v této problematice. Nejdůležitějším zdrojem informací se pro nás stalo studium odborné literatury: na počátku bylo vytvoření rešerše české literatury, odborných časopisů a odborných webových stránek a kvalifikačních prací.

Naší prací chceme přispět k poznání specifík trávení volného času seniorů ve vybraných obcích, k poznání jejich pohledu na život a okolní svět. Zejména jsme se snažili zjistit, zda existují v samém „trávení“ volného času rozdíly mezi seniory žijícími ve městě a žijícími na vesnici a případně o jaké odlišnosti se jedná. V neposlední řadě považujeme za nutné zdůraznit, že jsme při našem výzkumném šetření usilovali především o zohlednění osobních zkušeností seniorů.

4.1.1 Cíl výzkumu

Naším **hlavním výzkumným cílem** bylo zjistit specifika trávení volného času seniorů nad 65 let, zda senioři ve městě Zlín přistupují ke svému volnému času obdobně jako senioři v obci Slopné, nebo zda je naopak jejich přístup rozdílný. Výzkumný cíl byl přitom

definován tak, aby získaná data mohla být využita v praxi daných obcí a poskytla příslušným samosprávám informace, využitelné pro nastavení nových nástrojů sloužících k uspokojování volnočasových aktivit svých seniorů.

V našem výzkumu jsme si dále stanovili tyto dílčí cíle:

- zjistit názor informantů ve vybraných obcích na trávení volného času,
- popsat činitele podporující a omezující aktivní a pozitivní přístup k životu,
- zjistit aspekty ovlivňující prožívání volného času,
- zjistit radosti života seniorů,
- zjistit zájem o vzdělávání se na U3V.

4.1.2 Výzkumný problém a výzkumné otázky

Dalším nezbytným krokem v našem výzkumu bylo formulování výzkumného problému, nebo – jak bývá někdy uváděno – téma výzkumu. Naším výzkumným problémem bylo zjistit specifika trávení volného času seniorů na území krajského města a na území obce do 1000 obyvatel. Prozkoumat, zda senioři v krajském městě přistupují ke svému volnému času obdobně jako senioři na malé vesnici, nebo zda je naopak jejich přístup výrazně rozdílný.

Z formulace výzkumného problému následně vyplývá formulování výzkumných otázek.

Naše hlavní výzkumná otázka tedy zní:

- Jaká existují specifika trávení volného času seniorů nad 65 let na území krajského (velkého) města a na území malé obce z pohledu samotných seniorů?

Díličními výzkumnými otázkami pak jsou tyto:

- 1) Jak jsou oslovení senioři spokojeni s místem svého bydliště?
- 2) Jací jsou činitelé podporující aktivní a pozitivní přístup k životu, a tím aktivní trávení volného času?
- 3) Jací činitelé omezují a znesnadňují aktivní trávení volného času?
- 4) Jaké postoje vyjadřují senioři k majetkové a násilné kriminalitě na seniorech?

4.1.3 Výzkumná strategie, volba metody a technika sběru dat

Vzhledem ke stanovenému výzkumnému cíli jsme se rozhodli zvolit tzv. kvalitativní výzkum. Odborná literatura pod tímto označením popisuje jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. K tomuto typu výzkumu jsme se přiklonili především z toho důvodu, že kvalitativní metody se uplatňují v přirozeném prostředí informantů (respondentů) a je předpoklad, že díky osobnímu kontaktu s účastníky nahlédneme hlouběji do vybrané problematiky a získáme spolehlivá a autentická data.

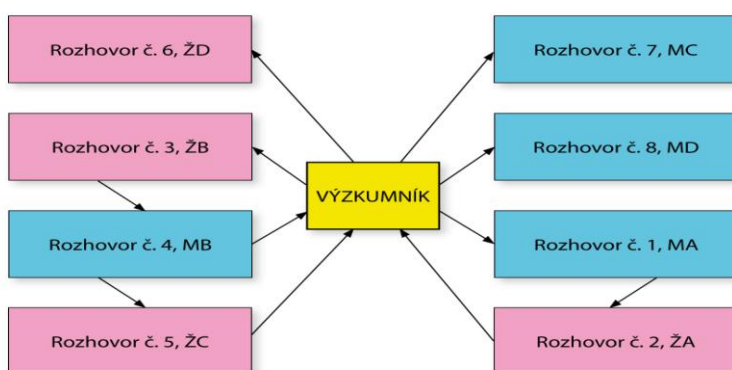
Dalším krokem v našem výzkumném šetření byla volba výzkumné metody, tedy jak budeme daný výzkum realizovat. Pro účely našeho výzkumu byl vybrán hloubkový polostrukturovaný rozhovor, pro nějž někdy bývá užíván výstižnější a přesnější výraz „polostrukturované interview“. Základním principem této výzkumné metody je kladení otevřených, předem připravených otázek, u nichž se však předpokládá další vysvětlení, pokládání doplňujících otázek, a tedy rozpracování do hloubky. Rozhovor je složitý aktivní proces, který vyžaduje dávku empatie a profesionality. Jeho předností je, že informantí mají čas na vysvětlení, doplnění dané odpovědi, nejsou nuceni volit z předem definovaných možností, které nadto nemusejí vystihovat to, co by chtěl dotazovaný sám vyjádřit. Právě s ohledem na informanty jsme se při kladení otázek vyhýbali složitým větným celkům a nespojovali jsme více otázek do jedné věty. Ze stejného důvodu jsme rovněž omezili používání odborných výrazů, používali jsme je jen v případě, kdy jsme se ujišťovali, zda jim dotazovaný rozumí. Abychom při rozhovoru nepůsobili rušivě a abychom měli možnost sledovat rovněž neverbální projevy informantů, byly dané rozhovory po předchozí dohodě zaznamenávány na diktafon.

4.1.4 Výzkumný soubor a způsob jeho výběru

Pro účely této bakalářské práce byli za informanty vybráni senioři, tedy osoby ve věku 65 let a více, tj. osoby, které dosáhly věku potřebného k odchodu do řádného starobního důchodu. V obecné rovině se jedná o tzv. ekonomicky neaktivní osoby. První část informantů byla vybrána na základě záměrného výběru. U tohoto přístupu je vhodné, aby dotazovaní měli potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí. Vzhledem k záměru uskutečnit osm rozhovorů, byla část informantů vybrána technikou sněhové koule (snow-

ball sampling). Jedná se o proces, kdy se k dalšímu informantovi dostaneme pomocí původního informanta.

Informanti záměrně nejsou vzhledem k výzkumníkovi v žádném rodinném vztahu, aby byly minimalizovány percepční chyby výzkumníka (jako je např. shovívavost nebo nadměrná přísnost) a případná obsahová zkreslení. Jedním z důležitých kritérií při výběru informantů bylo rovnoměrné zastoupení mužů a žen, dalším bylo rovnoměrné zastoupení města a vesnice. Vzhledem k věku informantů 65 až 89 let nebyl požadavek na vysokoškolské vzdělání. Podstatným kritériem bylo vlastní bydlení informantů, z toho tři bydlí v panelovém domě, ostatní v rodinném domě. Do tohoto výzkumu tedy nebyly zařazeny osoby využívající služeb ústavní péče a osoby se závažným zdravotním postižením, neboť daná skutečnost nepochybně značně ovlivňuje postoj k vlastnímu životu, a tedy i náhled na využití volného času se tím ocitá v jiné rovině. Vybráno bylo a s rozhovorem souhlasilo osm osob.

Obr. č. 1: Schéma zobrazující výběr a „nabalování“ jednotlivých informantů. (Vlastní výzkum, 2015).

Dále muselo být vybráno prostředí výzkumu. Nejprve byl vybrán kraj v rámci správního rozdělení České republiky, tedy Zlínský kraj. V rámci tohoto kraje jsme pak zvolili největší, tedy statutární město (50 000 až 100 000 obyvatel). To je v našem případě zároveň městem krajským, jedná se tedy o město Zlín. Zlín na svém území poskytuje vzhledem k specifikaci kraje pestrá nabídku využití volnočasových aktivit s výbornou infrastrukturou, dobrou nabídkou občanské vybavenosti, rozmanitostí sociálních a zdravotních služeb. Samozřejmostí je zde zabezpečení veřejné dopravy.

Jako další krok bylo nezbytné vybrat obec. Zaměřili jsme se na obce (0 až 1000 obyvatel). Při výběru byla zcela záměrně zvolena obec ve vzdálenosti 25 km od krajského města. Bližší vesnice nebyly pro potřeby našeho výzkumného šetření vyhodnoceny jako vhodné, a to z toho důvodů, že tyto obce jsou ovlivňovány městským způsobem života, dopravním napojením, velkým množstvím přistěhovaných především z města. Tyto skutečnosti mění charakter života v obci. Vzdálenější vesnice mají naproti tomu jiné „spádové“ město a krajské město pro ně není tak atraktivním.

Z těchto důvodů (vzdálenost od krajského města, dopravní dostupnost, nabídka volnočasových aktivit a další) jsme zvolili obec Slopné. V obci se nachází základní a mateřská škola a obecní knihovna. Působí zde myslivecké sdružení, sbor dobrovolných hasičů, fotbalový oddíl, oddíl stolního tenisu, lyžařský oddíl a včelařský spolek. Ve vesnici je obchod, hospoda i kulturní sál. V místě není pošta ani zdravotnické zařízení. V dostupném okolí obce se nachází pouze tři menší města.

4.2 Realizace výzkumu

Před samotným zahájením výzkumu jsme provedli **předvýzkum**, který spočíval v oslovení dvou seniorů. S nimi jsme realizovali zkušební „volné“ rozhovory. Hlavním účelem ověřovacího předvýzkumu bylo potvrzení správnosti postupu při stanovení výzkumného problému. Byly zjištěny drobné nedostatky v pochopení některých otázek, a proto jsme je přepracovali a zjednodušili. Správnost vybraného postupu výzkumu se potvrdila. V přípravě osnovy rozhovorů jsme postupovali podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 160-170), v příloze P II uvádíme schéma polostrukturovaného rozhovoru. Tento plán je však jen orientační, při samotných rozhovorech docházelo často k přeformulování otázek a ke změnám pořadí. V rámci zkušebních rozhovorů bylo realizováno osobní setkání s informanty a zjišťovala se jejich ochota účastnit se výzkumu a byly podány potřebné informace k průběhu rozhovoru a okruhu otázek.

4.2.1 Průběh jednotlivých rozhovorů a charakteristika informantů

Jednotlivé rozhovory proběhly v zimě roku 2015. S rozhovorem souhlasilo osm osob, níže uvádíme jejich charakteristiku. Nejprve jsme informantům při osobním setkání nastílnili plánovaný průběh rozhovoru. Zdůraznili jsme, že mohou kdykoliv rozhovor přerušit. Ujistili jsme je, že jejich jména nebudou nikde zveřejněna. Dále jsme se všech dotázali, zda

souhlasí s pořízením zvukového záznamu a ujistili jsme je, že pořízená data budou použita výhradně pro účely naší bakalářské práce. S pořízením zvukového záznamu všichni souhlasili. V jednom případě ale bylo v průběhu rozhovoru od nahrávání upuštěno, protože nahrávání bránilo plynulosti a otevřenosti rozhovoru. Tato informantka neudělila souhlas se zveřejněním přepsaného textu, toto přání jsme pochopitelně respektovali. Vzhledem k velikosti obce a z důvodu ochrany osobních dat nejsou doslovné přepisy rozhovorů informantů z vesnice přílohou naší bakalářské práce, budou předloženy komisi při obhajobě práce jako samostatný materiál. Termíny a čas rozhovorů byl ponechán na přání informantů, všechny proběhly v klidném prostředí a v pohodové atmosféře. Někteří byli více sdílní a rozhovořili se i o věcech, na které nebyli dotazováni.

Dalším krokem byl přepis získaných rozhovorů. Jednalo se o poměrně náročnou část tohoto výzkumu. Písemné přepisy zachovávají hovorové výrazy a zaznamenávají i projevy citů, což může podtrhnout autentičnost realizovaných rozhovorů.

Charakteristika výzkumného vzorku:

Zkoumaná osoba	Věk	Pohlaví	Dosažené vzdělání	Bydliště	Stav	zaměstnání	Děti	Vnoučata
MA	80	muž	SŠ	město	ženatý	ne	2	3
ŽA	71	žena	SŠ	město	vdaná	ano	3	5
ŽB	73	žena	vyučená	vesnice	vdova	ne	bezdětná	0
MB	75	muž	SŠ	vesnice	ženatý	ne	3	1
ŽC	73	žena	vyučená	vesnice	vdaná	ne	3	1
ŽD	65	žena	SŠ	město	rozvedená	ano	2	5
MC	65	muž	SŠ	vesnice	ženatý	ano	4	0
MD	89	muž	vyučení	město	vdovec	ne	3	4

Tabulka č. 2: Základní údaje o výzkumném vzorku. (Vlastní výzkum, 2015).

Rozhovor č. 1: informant MA

První setkání bylo uskutečněno souhrou šťastných náhod. Výzkumnice se s panem MA setkala ve svém profesním životě. Pracovní setkání proběhlo několikrát během krátké doby, přičemž na počátku byla odvaha oslovit „neznámého“ seniora. Byl osloven se žádostí o poskytnutí rozhovoru, přičemž mu byl ponechán dostatečný čas na rozmyšlenou. Informant

působil v průběhu rozhovoru vesele, vyrovnaně a rád hovořil o svém celoživotním koníčku, jak sám říká „koni“. Pokud bychom informanta MA měli představit, jedná se o osmdesátiletého pána, který nemá výrazné zdravotní problémy, je v dobré kondici, řídí automobil. Má dvě dospělé děti a tři dospělá vnoučata. Narodil se a žije ve Zlíně. Mezi jeho největší zájmy patří vojenství, činnosti kolem zájmového spolku bývalých profesionálů a nejráději by svůj volný čas trávil na letišti. Informant se svojí manželkou bydlí v panelovém domě, ale rád se věnuje práci na zahrádce.

Informant byl velmi otevřený a upřímný v odpovědích, proto není rozhovor přepsán doslovně, neboť obsahuje množství osobních údajů a jmen. Celkově hodnotíme rozhovor velmi kladně.

Rozhovor č. 2: informant ŽA

Interview s paní ŽA proběhlo po osobní dohodě v kanceláři jejího zaměstnání. Setkání trvalo přes dvě hodiny, ale samotný nahrávaný rozhovor jen 37 minut. Ostatní čas byl věnován seznámení, představení výzkumníka a informacím o studovaném oboru. Část rozhovoru, která se týkala života respondentčiny maminky, informantka nechtěla nahrávat, tento požadavek byl respektován. Paní působila velmi příjemným a klidným dojmem, hovořila plynule a otevřeně. Pozitivní zkušeností při pořizování zvukového záznamu bylo zjištění, že je vhodnější, když zařízení není v přímém dosahu. Informant tak není rušen sledováním „červeného“ světla na diktafonu, působí uvolněněji a není uváděn do rozpaků. Celkově rozhovor hodnotíme velmi kladně a přínosně, i vzhledem k setkání s příjemnou paní. Informantka se narodila ve Zlíně, část života prožila v jiném městě a je moc ráda, že měla možnost vrátit se do rodiště. V 71 letech je zaměstnána na dohodu. Má tři dospělé dcery a pět vnoučat, pro něž žije.

Rozhovor č. 3: informant ŽB

Třetí rozhovor proběhl v domácím prostředí informantky. Setkání trvalo přes dvě hodiny. Žena působila v rozhovoru vyrovnaně a vesele, popřela prvotní dojem, že se jedná o velmi uzavřenou a samotářskou paní. Část setkání byla věnována seznámení a navození atmosféry spolupráce na rozhovoru. Informantka souhlasila s pořizováním zvukového záznamu, ale přibližně po dvanácti minutách jsme se rozhodli nahrávání vypnout a rozhovor

zaznamenávat písemně. Nahrávání bránilo plynulosti, vedlo k ostychu a místo plánovaného rozhovoru se diskuze blížila dotazníku. V závěru informantka požádala o autorizaci textu a vyjádřila přání, aby celý rozhovor nebyl zveřejněn. Informantka, 73 let, celý život prožila na vesnici, je vdovou a nemá děti. Z pohledu čtyřicetiletých výzkumníků má nejpasivnější život. Zrušila zahrádku, domácí zvířata. Už nechce mít v domě pejska ani kočku. Průběh rozhovoru hodnotíme celkově kladně, žádné obtíže či komplikace jsme neshledali.

Rozhovor č. 4: informant MB

V pořadí čtvrté polostrukturované interview se uskutečnilo s mužem v jeho rodinném prostředí a trvalo půl hodiny. Informant nepožadoval podrobný úvod. Rozhovor proběhl bez komplikací, nebyl rušen a jeho průběh i otevřenost informanta hodnotíme velmi kladně.

Rozhovor č. 5: informant ŽC

Interview s paní ŽC proběhlo v rodinném prostředí a trvalo půl hodiny. Informantka vede klidný život na vesnici, má 73 let. S manželem mají tři dospělé děti a jednu dospělou vnučku. Věnuje se zahrádce a domácím zvířatům, ráda luští křížovky. Byla přítomna předchozímu rozhovoru s manželem, otázky už slyšela, a tedy odpovídala stručně a jasně. Byly položeny doplňující otázky, aby byl zohledněn tzv. ženský pohled. Paní dokázala plynule navázat na manžela. Celkově hodnotíme průběh kladně, žádné obtíže či komplikace jsme neshledali.

Rozhovor č. 6: informant ŽD

Interview s paní ŽD proběhlo v soukromí, setkání trvalo téměř dvě hodiny a samotný nahrávaný rozhovor se vešel do předem avizovaného časového rozsahu půl hodiny. Ostatní čas byl věnován seznámení s výzkumem a průběhem rozhovoru. Paní ŽD známe ze sportovních aktivit dětí, proto jsme ji požádali o účast na našem výzkumu. Nejmladší z žen je ve věku 65 let a je rozvedená. Narodila se na jižní Moravě, do Zlína se přistěhovala za manželem. Má dvě dospělé děti, 5 vnučat. Těžce se vyrovnávala s nuceným odchodem z původní práce. V současnosti je zaměstnána na dohodu a dále pracuje ve svém oboru. Čtyřicet let ve volném čase působí jako instruktorka cvičení pro předškolní děti. Průběh hodnotíme kladně a velmi otevřeně. Rozhovor byl plynulý, bez ostychu.

Rozhovor č. 7: informant MC

Sedmé interview proběhlo v domácím prostředí výzkumníků a trvalo necelou hodinu. Jedná se o 65 letého muže, který své mládí prožil ve Zlíně, na vesnici se přiznal. Na svoji dobu se ženil, jak se říká, dost pozdě. Má čtyři děti. Protože se jedná o učitele, rozhovor probíhal velmi otevřeně a plynule, bez ostychu. Rozhovor automaticky probíhal v osobní rovině, protože jsme s dotazovaným v minulosti spolupracovali. Celý život se věnuje mládeži.

Rozhovor č. 8: informant MD

Poslední, osmé interview, proběhlo za přítomnosti vnučky informanta. Jedná se o muže, který v příštím roce oslaví své devadesáté narozeniny. Narodil se na vesnici, v dospělosti se přestěhoval do Zlína, v současnosti žije sám v panelovém domě. Volné chvíle tráví ve společnosti přítelkyně, která je o dvacet let mladší. Vdovcem se stal před osmi lety, vychoval tři děti, ale před nedávnem mu jeden syn zemřel. Má čtyři vnoučata a sedm pravnoučat, která mu dělají radost. Při rozhovoru se přiznal, že má slabé baterie ve sluchadlech, a proto některé otázky musely být opakovány. V takovém případě jsme požádali o pomoc vnučku. Jedná se o velmi vitálního pána, který rád poslouchá „dechovky“ a těší se dobrému zdraví. Rozhovorem se prolínaly vzpomínky na práci za zahradě. Setkání trvalo přes hodinu, úvod byl věnován seznámení se a představení výzkumu. Informant s ohledem na svůj věk působil velmi příjemně a hovořil otevřeně. Celkově rozhovor hodnotíme přínosně a kladně.

5 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ A ANALÝZA DAT

V této kapitole se budeme zabývat rozbořem informací, které jsme vyzískali prostřednictvím rozhovorů se seniory, tedy informanty. Získaná data jsme zpracovávali pomocí otevřeného kódování. Jak popisují Švaříček a Šedřová (2007, s. 211, 212), jedná se o techniku, kdy transkribovaný text je rozdělen na významové jednotky, kterými mohou být slova, slovní spojení, věty nebo odstavce. Tedy v první fázi jsme získané rozhovory přepsali do písemné podoby. Celkem bylo získáno 37 stran psaného textu na formát A4. Dalším krokem bylo důkladné přečtení, pak jsme se snažili v jednotlivých částech textů najít shodné prvky, kterým jsme pro lepší zapamatování a přehlednost přiřadili určitou barvu. Výsledkem bylo vytvoření jednotlivých kódů, jež jsme s ohledem na obsahovou podobnost přiřadili ke kategoriím. Úkolem našeho výzkumu je porozumět zkoumanému jevu, tedy volnému času seniorů ve skupině nad 65 let na vybraném území. Kvalitativní výzkumná šetření jsou platná pouze pro informanty, se kterými byl realizován výzkum, následná interpretace dat předkládá výklad zjištěných souvislostí. Autoři výroků, které jsou použity pro dokreslení výzkumného šetření, budou v rámci interpretace dat označeni následujícím způsobem: muži – MA, MB, MC, MD; ženy – ŽA, ŽB, ŽC, ŽD (viz. tabulka na straně 52).

Interpretace kategorií

Analýza rozhovorů dala vzniknout kategoriím souvisejícím se specifiky trávení volného času seniorů ve věkové hranici nad 65 let na vybraném území. Musíme se ale zmínit, že tyto kategorie nelze chápat odděleně, existují mezi nimi důležité vazby a mohou se často prolínat. S ohledem na výskyt prolínání jsme pro jednotlivé kategorie vytvořili tabulky s výsledky otevřeného kódování (viz. tabulka č. 3-8).

Jednotlivé kategorie byly zvoleny následovně:

- Místo, kde žijí
  - Tady jsem doma
  - Kompromis
  - Nevýhody spojené s místem bydliště
- Trávení volného času v domácím prostředí
  - Sledování televize
  - Poslech rádia
  - Četba, počítač
  - Aktivity manuální
- Aktivity mimo domov
  - Kluby seniorů

- Být užitečný
- Sportovní aktivity
- Kulturní vyžití
- Cestování
- Vzdělávání
  - Studující
  - Nestudující
- Mít pro co žít
  - Rodina
  - Setkávání s přáteli, partnerem, sousedy
  - Radosti, které život dává
- Nebezpečný věk
  - Neotvírejte každému
  - Už umíme říct „ne“, zavěsit telefon
  - Doporučení odborníků

5.1 Kategorie A) Místo, kde žiji

V první kategorii hledáme názor informantů na spokojenost s místem, kde žijí, a jak se jim zde žije. Snažili jsme se i z hlediska trávení volného času zjistit, jaký mají názor na bydlení na vesnici či, kteří žijí ve městě, a opačně.

Druhou kategorii tvoří kódy: **tady jsem doma, kompromis, nevýhody spojené s místem bydliště**

Barva: oranžová

Kategorie	Kódy	Úryvky
místo, kde žiji	tady jsem doma	<i>„Mně je to úplně jedno, jestli jsem na vesnici, nebo ve městě.“ „Vždyť to je stejné všady.“ „No, já jsem byl spokojený,“ „tak já su spokojená,“ „Tak jsem nad tím uvažoval několikrát. Vždycky jsem se ptal sám sebe, jestli se mi líbí víc tady, nebo, jak se říká, v domovině, kde jsem prožil svá nejlepší léta. Pravděpodobně už asi ne. Protože člověk už tady má větší kořeny a ta rodina, jak se říká, je základ života, takže bez rodiny. Jedině, že bych se tam přestěhoval s celou rodinou, zpátky.“ „Ale ani ne, prostě už mě to netáhne“,</i>
	kompromis	<i>„No, tak jako – přizpůsobila jsem se. Moc se mi nelíbí, ale musela jsem se přizpůsobit. Tak teď už měnit nechci, ale pokud bych se přiznala, tak když jsem se sem nastěhovala. Sice dobrovolně, za manželem, tak jsem tady minimálně dva roky brečela. Protože jsem na způsob žití nebyla absolutně zvyklá, protože pocházím dole, z jižního kraje. Když si chce někdo s někým něco vyříkat, tak si to vyřiká na rovinu. Což tady v tomhle městě absolutně neplatilo. Aspoň takové mám zkušenosti.“ „Ale když jsem se sem nastěhoval, manželka si nemohla zvyknout.“</i>
	nevýhody spojené s místem bydliště	<i>„A přednosti, ve městě bych myslela, že musím furt chodit nakupovat a stahovat bordel dom.“ (smích) „Je fakt, že zpočátku jsem si těžce zvykal na tu vazbu, prostě člověk přejde z města a teď vlastně je ve vesnici, která si vidí do karet nebo do kuchyně, jak se říká. Všichni o každém všechno ví a tím pádem cokoli udělám, tak už to není tak anonymní jako ve městě. Ale už v podstatě každý mě sleduje, hodnotí a starší lidé si to předávají ústním podáním tak jako za stará, najednou jsem zjistil, že prostě moje konání není až tak</i>

		<p><i>anonymní, jak jsem se domníval. A to mě tak trochu zaskočilo“ (popisuje situaci přibližně před třiceti lety).</i></p> <p><i>„Na jednu stranu je to ještě spíš požehnání pro lidi, že v takovém prostředí mohou žít. Protože ty města už nejsou takový klidný, jak bývaly, těch aut a toho všeho. Vesnice je skoro lepší. To záleží také, v jaké lokalitě člověk ve městě bydlí. My máme sousedy, mají dole hospodu, a když na ně člověk musí volat policii přes to letní období, tak to bych řekla, že to je nepříjemné, ale to není tak podstatné.“</i></p> <p><i>„Protože tam jste dřív v přírodě.“</i></p>
--	--	---

Tabulka č. 3: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Místo, kde žiji. (Vlastní výzkum, 2015).

Kód: tady jsem doma

Odpovědi informantů na místo bydliště se příliš nelišily a můžeme říct, že převážně vyjadřovaly spokojenost.

Pokud odpovědi informantů z vesnice velmi zobecníme, tři z nich sdělili, že nemají srovnání, jaké to je žít ve městě, a na otázku, zda jsou spokojeni s místem bydliště, uvedli: *„Vždyť to je stejné všady. Každý si ten život udělá, jak chce. No, já jsem byl spokojený“* (MB). Informantka (ŽB) odpověděla jen krátce a výstižně: *„Ano, to su.“* Informantka (ŽC) se vyjádřila podobně: *„Já jsem nikde jinde nebyvala, tak já su spokojená“*.

Do města se už nikdo z oslovených stěhovat nechce, nemají tedy potřebu změny. I nejmladší informant z vesnice, který má srovnání, jaké to je žít ve městě a na vesnici, na otázku, zda by se chtěl vrátit do Zlína, uvedl: *„Tak jsem nad tím uvažoval několikrát. Vždycky jsem se ptal sám sebe, jestli se mi líbí víc tady, nebo, jak se říká, v domovině, kde jsem prožil svá nejlepší léta. Pravděpodobně už asi ne. Protože člověk už tady má větší kořeny a ta rodina, jak se říká, je základ života, takže bez rodiny. Jedině, že bych se tam přestěhoval s celou rodinou, zpátky.“* Ale vzápětí tuto svoji odpověď upřesnil: *„Ale ani ne, prostě už mě to netáhne. Jako objevitele mě láká to nové, co jsem poznal tady“* (MC).

Z výpovědí plyne zjištění, že informanti mají silný citový vztah k místu bydliště a nechtějí být vytrhováni ze životního rytmu a známého prostředí. Bydliště se pro informanty stalo velmi významným faktorem ovlivňující spokojenost člověka.

Kód: kompromis

Nejmladší informantka se ve městě nenarodila – do patnácti let vyrůstala na vesnici, na otázku: „Jak se Ti žije ve Zlíně?“ Jako jediná odpověděla, že se jí nelíbí, ale vzápětí dodala, že se musela přizpůsobit. Další dva informanti, přestože bydlí ve městě, mají svoji zahrádku a v ní se realizují, tato skutečnost ovlivnila i jejich názor na bydliště. Informant (MA) dodává: „*Mně je to úplně jedno, jestli jsem na vesnici, nebo ve městě. Já se vyžívám hlavně v té zahrádce.*“

Kód: nevýhody spojené s místem bydliště

Z realizovaných rozhovorů jsme zjistili, že oslovení senioři, kteří žijí na vesnici, nemají ke svému způsobu života žádné výhrady a nenalezli žádná výrazná negativa z hlediska trávení volného času. Jenom informant (MC) na vesnici postrádá divadlo. Žena z vesnice (ŽB) vidí nástrahy města v množství zboží a obává se, že „*ve městě bych myslela, že musím furt chodit nakupovat a stahovat bordel dom*“ (*smích*), protože se přiznává, že velmi ráda nakupuje. Mnohem nižší nabídku zboží na vesnici vnímá jako výhodu. V zahraniční literatuře se hovoří o novém jevu „window-shopping“, tedy nákupu bez koupě, jako o výrazné rekreační aktivitě seniorů. (Vidovicová, 2013, s. 135) U našich informantů jsme se s tímto zájmem nesetkali.

Informantka (ŽA) žijící ve městě, si představuje, že na vesnici je člověk dříve v přírodě: „*Je tam kus lesa, že je tam velká zahrada,*“ a jako obyvatelka města se domnívá: „*Na jednu stranu je to ještě spíš požehnání pro lidi, že v takovém prostředí mohou žít. Protože ty města už nejsou takový klidný, jak bývaly, těch aut a toho všeho.*“ Z odpovědi usuzujeme, že informantce chybí blízkost přírody.

Shrnutí

V této kategorii jsme se zaměřili na dílčí výzkumnou otázku týkající se spokojenosti seniorů s místem svého bydliště. Z realizovaných rozhovorů jsme zjistili, že velikost, dostupnost či vybavenost obce nejsou rozhodujícími faktory mající vliv na spokojenost s daným místem bydliště. Všichni respondenti uvedli, že jsou s místem bydliště relativně spokojeni a už nemají potřebu změny. Vágnerová (2007, s. 300) hovoří ve spojitosti se stářím o stabilizaci a generalizaci postoje k životu. Naši informanti už nehledají zásadní změny. Jsou s místem svého bydliště spokojeni, nebo ho berou jako kompromis. Důležitou roli zde hraje prostředí, které důvěrně znají a k němuž mají citovou vazbu.

5.2 Kategorie B) Trávení volného času v domácím prostředí

Podmínkou pro pochopení života seniorů je především znalost potřeb a zájmů stárnoucích a starých lidí. V této kategorii byly vyjádřeny zvyklosti seniorů v oblasti jejich volnočasových aktivit z hlediska domácího prostředí. Dumazedière veškeré lidské aktivity rozdělil do čtyř základních oblastí, jednou z nich jsou činnosti pro vlastní potěšení, jako šití, pletení, četba, činnost v klubu. Proto jsme se na tyto činnosti zaměřili i v našem výzkumu. V této kategorii odkrýváme přístup k těmto činnostem s ohledem na bydliště.

První kategorii tvoří kódy: **sledování televize, poslech rádia, četba a počítač, aktivity manuální**

Barva: fialová

Kategorie	Kódy	Úryvky
trávení volného času v domácím prostředí	sledování televize	<p>„Po obědě si uvařím kafe a sednu si k televizi.“ „televize mě baví až večer“</p> <p>„Hodně rád sleduji seriály, protože mě zajímá ta práce těch scénáristů, dramaturgů. ... Ale spíš mě baví to, jak je to pojaté po stránce toho řemesla. Jak to ti režiséři a scénáristé dělají, protože maličko mě baví filmování a tvorba filmu, tak z tohoto titulu.“</p> <p>„Ty pořady politické, publicistické ano. A dělám si podle toho denní rozpis.“</p> <p>„Vzhledem k tomu, že jsem teďka už delší dobu sama, tak televize, rádio pro mě je zvuková kulisa. Kdy já potřebuju mít nějaký zvuk v té místnosti nebo v bytě. No, a prostě připravím si k tomu nějakou činnost, no, a pak zjistím, že mi televize jede hodinu a v postatě vůbec nevím, o co kráčí, takže já jsem schopná se do té druhé činnosti natolik ponořit. Prostě mám to jako zvukovou kulisu.“ „ Abych nějak byla závislá na televizi, to se o mně nedá říct.“ „ Mě baví jenom dvojka a různé. ale já potřebuji hlavně ten dokumentární, na toto se dívám a zprávy.“</p> <p>„Večer mám ráda televizi, to se dívám i dlouho.“ „ ale nemusím tu televizi moc.“</p>
	poslech rádia	<p>„A teď když v noci nemůžu spát, tak si pustím rádio a poslouchám.“</p> <p>„Rádio furt. Při rádiu všechno udělám.“ „No to hraje pořád. My posloucháme Brno, to je tak pro nás z toho kraje.“ „Rádio hraje pořád. Poslouchám v kuchyni hlavně Jihomoravský kraj – Brno. To sa mně jako líbí, tam mají dobré pořady.“ „A teď když v noci nemůžu spát, tak si pustím rádio a poslouchám.“ „To musí být. To mě baví... poslouchat nějakou hudbu nebo rozhovor.“</p> <p>„Rádio neposlouchám, já jenom televizi.“</p> <p>„Mám, ale někdy poslouchám málo, protože mě to ruší, já potřebuji přes den klid.“</p>
	četba, počítač	<p>„No, čtu ty noviny, mám tady Blesk.“ „Chodím kolem schránky, tam vždycky koupím Blesk, každý den. Syn mi nadává: „Prosím tě, na co to kupuješ?“ Já říkám: „Je to pobavení. Tož, je to blbost.“ Ale já to koupím, něco musím dělat. A potom Zlínské noviny.“</p> <p>„Já čtu to, co potřebuju třeba ke škole“</p> <p>„Tak dříve, když jsem ještě měla dobré oči, tak to byla opravdu četba. Já jsem byla opravdu schopná u knížky sedět do rána. Ale když se mně začaly postupně kazit oči, tak už jsem musela slevit a docela mě mrzí, že teď nějak tu četbu trošku flákám.“</p> <p>„No četl jsem hodně! Jak se mi zhoršil zrak, tak už to čtení je horší, protože pořád u sebe nemáš brýle. Tak, jak jsem byl schopen číst za chůze a v autobuse, tak dneska mě to nebaví, protože ty brýle jsou prostě potíž. Už čtu o hodně míň.“</p> <p>„Jedině časopisy, co se teď děje, knížky už mě nezajímají.“ „Spoustu času strávíme luštěním křížovek.“ „ Vlastu a Rytmus života, to si kupuji.“</p> <p>„A počítač mě baví, tam si všechno najdu, to je hledání. To není, že by se člověk něco naučil. Počítač je taky zajímavý mediální prostředek.“</p> <p>Já tam nic nepíšu, to já nechcu“ „Já to mám jako psací stroj, já si tam píšu veškeré nějaké ty svoje akce nebo, já nevím, to, co potřebuju.“</p>

	aktivita manuální	<p>„To jsme museli umět už jako děti.“ „Ruční práce, to mě bavilo za mlada, uháčkované záclony, pletení, šití, tedy spíš zašívání. Ale teď proč, už by na to sedal jenom prach.“</p> <p>„Vnučka se to učila, ale ona je levačka, a to je na učení horší.“ „Teďka to učím vnučky, je to těžký.“</p> <p>„Dřív se furt sadilo, když se urodilo – brambory, veškerá zelenina, to byla radost“</p> <p>„Dnes už nechodíme po polích, ale máme to tam na zahradě.“</p> <p>„Takže já jsem musel na tom majetku dělat sám. Prostě hospodářství.“</p> <p>„No to je automatické, musí to být.“</p> <p>„Já jsem to udržoval, já jsem měl cirkulárku. Když byly staré stromy, hned jsem to pořezal.“ „ Tam mě to bavilo, opravdu, ta zahrádka nás oba dva bavila.“</p> <p>„Ona byla strašně bedlivá, ona co udělala, to muselo být akorát. A já jsem to kolikrát zanedbával. A to mi nadávala: „Prosím tě, pojď sem zpátky.“</p> <p>„Moja je zatížená na kytičky, takže tam máme dost kvítek, ale máme tam takový malý plácek čistě jenom na zeleninu.“</p> <p>„Takové věci, co potřebuju, si většinou dělám sám. Moc málo si najímám na nějaké práce. Člověk se snaží.“</p> <p>„Domácí práce moc rád nemám. I když je dělám. Kutilství bych provozoval, ale jedině víceméně u syna, když bych mohl pomáhat synovi.“</p> <p>„Já jsem to udržoval, já jsem měl cirkulárku. Když byly staré stromy, hned jsem to pořezal“</p>
--	----------------------	--

Tabulka č. 4: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Trávení volného času v domácím prostředí. (Vlastní výzkum, 2015)

Kód: sledování televize, poslech rádia

Současná generace seniorů se od všech předchozích liší tím, že snad všichni mají televizi a rádio. Tato generace zná vývoj těchto médií, která se stala pevnou a stěžejní součástí jejich životního stylu. Jak říká Sak a Kolesárová (2012, s. 103) „sledování televize patří k nejvýznamnějším aktivitám, kterými se současná generace odlišuje od těch předchozích“. Podle odborných výzkumů v této oblasti senioři věnují televizi dvakrát více času oproti ostatní populaci. Mezi základní příčiny patří, že program nabízí 24 hodin denně, dá se kdykoliv zapnout a pro sledování televize nejsou žádná zdravotní omezení, je tedy nejdostupnější.

Ojedinělý postoj na sledování televize má respondent (MC), který ji vnímá jako zdroj edukace a nápadů pro svůj zájem o filmování: „Hodně rád sleduji seriály, protože mě zajímá ta práce těch scénáristů, dramaturgů. ... Ale spíš mě baví to, jak je to pojaté po stránce toho řemesla. Jak to ti režiséři a scénáristé dělají, protože maličko mě baví filmování a tvorba filmu, tak z tohoto titulu.“ Jedná se o osobu, která má výrazný vztah k aktivitám kulturního, uměleckého i tvořivého typu, jako je divadlo, hudba, zpěv, malování, sochařství, filmování. Například na otázku: „Co pro Tebe znamená skládání písniček? Uvádí: „To mě drží pořád. Samozřejmě člověk nemá pořád invence, takže někdy je období plodné a z toho člověk nemůže, nic ho nenapadne. Tak občas mám pauzu, ale to každý.“ (MC)

Ve sledování televizních pořadů se odráží i zájem o politické dění. Zejména informant (MA) sleduje všechny události a i denní režim si této činnosti přizpůsobuje. „*Ty pořady politické, publicistické ano. A dělám si podle toho denní rozpis.*“ Zprávy zajímají i muže (MB, MD) a i jednu ženu. „*Ale opravdu co dělám, tak já si večer pustím zprávy*“ (ŽA).

Na dalších úryvcích bylo možné ilustrovat, že televize pro ženy ve městě není důležitým prostředkem pro trávení času.

ŽA: „*Prostě já neumím moc přes den koukat... a pořady si vybírám.*“

Informantka (ŽD) má televizi k potlačení ticha v domě, kde žije sama. „*Vzhledem k tomu, že jsem teďka už delší dobu sama, tak televize, rádio pro mě je zvuková kulisa. Kdy já potřebuju mít nějaký zvuk v té místnosti nebo v bytě. No, a prostě připravím si k tomu nějakou činnost, no, a pak zjistím, že mi televize jede hodinu a v postatě vůbec nevím, o co kráčí, takže já jsem schopná se do té druhé činnosti natolik ponořit. Prostě mám to jako zvukovou kulisu. Abych nějak byla závislá na televizi, to se o mně nedá říct.*“

V našem vzorku se pět informantů rádo věnuje poslechu rozhlasu. Z jejich výpovědí usuzujeme, že poslech rádia je pro ně důležitý. To dokládají výpovědi: „*Rádio furt. Při rádiu všechno udělám.*“ (ŽA) „*No to hraje pořad. My posloucháme Brno, to je tak pro nás z toho kraje.*“ (MB) „*Rádio hraje pořad. Poslouchám v kuchyni hlavně Jihomoravský kraj – Brno. To sa mně jako líbí, tam mají dobré pořady.*“ (ŽC) „*A teď když v noci nemůžu spát, tak si pustím rádio a poslouchám.*“ (MD) „*To musí být. To mě baví... poslouchat nějakou hudbu nebo rozhovor.*“ (MC)

Je tu ale i druhá, menší, skupina, která rádio nepotřebuje. „*Rádio neposlouchám, já jenom televizi.*“ (MA) „*Mám, ale někdy poslouchám málo, protože mě to ruší, já potřebuji přes den klid.*“ (ŽB)

Kód: četba, počítač

Mezi našimi informanty je patrný nezájem nebo výrazný pokles ve čtení knih. Jak uvádí Sak a Kolesárová (2012, s. 109), jedná se o aktivitu, která je u seniorů na ústupu. Ale senioři jdou s dobou a u některých stoupá čas věnovaný počítači. Někteří senioři shodně vypovídají, že důvodem úbytku zájmu o čtení knih, je zhoršení zraku.

„Tak dříve, když jsem ještě měla dobré oči, tak to byla opravdu četba. Já jsem byla opravdu schopná u knížky sedět do rána. Ale když se mně začaly postupně kazit oči, tak už jsem musela slevit a docela mě mrzí, že teď nějak tu četbu trochu flákám.“ (ŽD)

„No četl jsem hodně! Jak se mi zhoršil zrak, tak už to čtení je horší, protože pořád u sebe nemáš brýle. Tak, jak jsem byl schopen číst za chůze a v autobuse, tak dneska mě to nebaví, protože ty brýle jsou prostě potíže. Už čtu o hodně míň.“ (MC)

Informanti se spíše zaměřují na časopisy a noviny, polovina informantů se s oblibou věnuje luštění křížovek. To dokládají výpovědi: „Jedině časopisy, co se teď děje, knížky už mě nezajímají.“ (ŽB) „Spoustu času strávíme luštěním křížovek.“ (MB) „Vlastu a Rytmus života, to si kupuji.“ (ŽC) „No, čtu ty noviny, mám tady Blesk.“ (MD)

Pracující senioři a muž (MB) zvládají nové technologie jako počítač a mobilní telefon. Počítač používají zejména ke studiu a v zaměstnání.

Kód: aktivity manuální, jako ruční práce, kutilství, zahrádkářství

Sak a Kolesárová (2012) v letech 2007-2011 realizovali řadu sociologických empirických výzkumů. Výsledkem bylo i zjištění, že nejvyšší tempo mizení ze životního stylu seniorů vykazují ruční práce, které byly významným prvkem životního stylu žen a seniorů u předchozích generací. Uvádí, že za pouhých deset let klesl čas trávený ručními pracemi z 3 hodin na 0,9 hodin týden. Tedy ruční práce jsou typickou aktivitou, kterou se předchozí generace seniorů liší od té současné.

Z odpovědí žen je zřejmé, že všechny, a to bez rozdílu pro město nebo vesnici, umí háčkovat, plést, šít. Tyto činnosti vykonávaly od mládí, protože si to vyžadovala situace, jak to dokládá výpověď informantky (ŽA): „To jsme museli umět už jako děti.“

Z našeho výzkumu vyplývá, že ženy se ručním pracem pořád věnují. Jen jedna informantka už žádné ruční práce nedělá: „Ruční práce, to mě bavilo za mlada, uháčkované záclony, pletení, šití, tedy spíš zašívání. Ale teď proč, už by na to sedal jenom prach.“ (ŽB)

Ostatní ženy buď šijí, pletou, nebo háčkují a snaží se to naučit i vnučky, i když přiznávají, že je to dosti těžké: „Vnučka se to učila, ale ona je levačka, a to je na učení horší.“ (ŽC) „Teďka to učím vnučky, je to těžký.“ (ŽD)

Pro informanty tohoto výzkumu je společným rysem vztah k práci s půdou. Jedná se o věkovou skupinu, která dětství prožila „venku na poli“. To potvrzují následující výroky:

„Dnes už nechodíme po polích, ale máme to tam na zahradě.“ (MB) „Dřív se furt sadilo, když se urodilo – brambory, veškerá zelenina, to byla radost“ (ŽB) „Takže já jsem musel na tom majetku dělat sám. Prostě hospodářství.“ (MD) Zajímavým zjištěním bylo, že všichni informanti měli nebo mají zahrádku. Na otázku: Co pro Vás znamená zahrádka?, uvedli: „No to je automatické, musí to být.“ (MB) „Mňa to bavilo, mamku také, tak jsme hospodařili.“ (MD) „Chováme slepice a králíky. Ráno musíme vstat, poklidit a večer to zase pozavírat.“ „Přes den třeba slepicím hodit trávy nebo i těm králíkům se musí přes den něco hodit.“ Jen jedna žena na vesnici zahrádku opustila a jak uvedla mimo rozhovor, „už ji jenom seče“ a dodává: „Zahrádka, ta by mě bavila, ale to není jen sadit, to stojí peníze, to se musí i rýt, hnojit, a to se jednomu nevyplatí.“ (ŽB)

Náš výzkum naopak ukázal odlišnosti „kutilství“ u mužů. Muži ve městě jsou ve vysokém věku – 80 a 89 let. Oba bydlí v panelovém domě. Informant (MD) už žádné kutilství neprovozuje, ale rád zavzpomínal: „Já jsem to udržoval, já jsem měl cirkulárku. Když byly staré stromy, hned jsem to pořezal“ (MD). Informant (MA) by rád pomáhal synovi: „Kutilství bych provozoval, ale jedině víceméně u syna, když bych mohl pomáhat synovi.“

Muži na vesnici mají povinnosti kolem domu a hospodářství. To dokládají výpovědi: „Takové věci, co potřebuju, si většinou dělám sám. Moc málo si najímám na nějaké práce. Člověk se snaží.“ (MB)

„Práce kolem domu, neustále opravy všeho, protože barák si vyžaduje svoje, teď to zařízení, které je u baráku nebo kolem baráku, plus pozemky, takže člověk musí i do hor, dělat dřevo. To znamená, s tím jsou spojené opravy techniky, takže neustále mám co dělat. Více-méně když dělám práci, tak vesměs mě baví, nemám snad práci, která by mě nebavila. Ostatní práce dělám s chutí, momentálně jsem se pustil do zídky, do druhé části. Takže kamenická práce, betonování. Dělán si to tak, aby mě to bavilo. Aby v tom bylo něco nového.“ (MC)

Shrnutí

V této kategorii jsme se zaměřili na nejdostupnější vyplnění volného času v domácím prostředí jako je sledování televize, poslech rozhlasu, četba, ruční práce. Zahradnictví a drobné kutilství je na hraně mezi volným časem a pracovním. U našeho vzorku se přikláníme na stranu volného času, protože se nejedná o činnosti, které by museli vykonávat

z nutnosti a povinnosti, ale jedná se o činnosti, které jim přinášejí uspokojení na základě dobrovolného rozhodnutí.

Z realizovaných rozhovorů jsme zjistili, že muži na vesnici jsou manuálně zruční a činnosti kolem domu se snaží zajistit sami. Naopak muži ve městě nemají možnost, kde drobné kutilství provozovat. Všechny ženy umí plést, šít a zejména háčkovat. Jen jedna, bydlící na vesnici, se těmto činnostem nevěnuje, protože není motivována. Ostatní ženy tyto práce učí vnučky.

Kladnou stránkou sledování televize a poslouchání rozhlasu je, že senioři vyhledávají i naučné programy, jako jsou zprávy, publicistické pořady, diskuze, Sama doma, AZ kvíz, regionální vysílání Českého rozhlasu Brno. Tyto pořady jsou významným zdrojem neformálního vzdělávání.

Je důležité, aby si senioři udržovali aktivity, které přispívají k regeneraci sil a jsou významné pro jejich zdraví, mezi takové můžeme zařadit i práci na zahradě. Pozitivním zjištěním bylo, že senioři pracují na zahrádce dobrovolně a rádi a práce na zahrádce patří mezi oblíbené činnosti.

5.3 Kategorie C) Aktivity mimo domov

I ve třetí kategorii hledáme názor informantů na trávení volného času. V teoretické části jsme objasňovali význam volného času v životě člověka, který se dále odráží v celé společnosti. Kvalitní využívání volného času již od dětství dává dobrý základ pro žádoucí využívání volného času v budoucnosti, tedy i ve stáří. Ale nikoho nelze přesvědčovat a nutit do činností, které společnost pokládá za vhodné. Proto by měla existovat široká nabídka aktivit pro volný čas. Pro všechny věkové kategorie a sociální skupiny je vhodné, aby se pohybovaly mezi odlišnými sférami. Těmito sférami je myšlena např. sféra bydlení a spánku, sféra volného času. Je žádoucí, aby jedinec neprožíval celé dny v jednom prostředí. S rostoucím věkem dochází redukci a omezování aktivit mimo domov. V této kategorii jsme se snažili poodhalit, zda je tento jev častěji zastoupený u informantů na vesnici.

Tuto kategorii tvoří kódy: **kluby seniorů, být užitečný, sportovní aktivity, kulturní vyžití, cestování**

Barva: zelená

Kategorie	Kódy	Úryvky
aktivity mimo domov	kluby seniorů	<p>„Vím, vím aj kde.“ „Nechodím. Nepotřebuji to. Necítím tu nutnost.“ „že tam třeba přijdou ženské a že tam vyšívají“ „V této chvíli to nepotřebuji“ „Vím, že jsou tam kurzy, že se tam učí nějakou řeč“ „Právě nic takového tam nemáme.“ „No, ženské si tam také zazpívají.“ „No, vím, ale mě tady tyhle aktivity nelákají.“ „Já nevím, to se dá těžko vysvětlovat, ale někdo o mně říká, že jsem společenský typ. Ale já jsem ráda i sama. A nerada, prostě nejsem zastáncem takového nějakého vysedávání někde a bla, bla, bla. Prostě já se radši věnuju těm dětem, nebo třeba i sobě“ „Určitě, prostě bych s nimi našel společnou řeč a myslím si, že právě ten mužský element tam chybí, v tom jejich spolku, tady.“ „Chodil jsem na Jižní Svahy“ „Prostě ten zájem není, ten program tam není velký.“ „A my jsme třeba čtyřé kecali jenom tak.“ „o té činnosti klubu seniorů vím, protože jeden z mých nejlepších kámošů v tom klubu je“ „Ještě aby mě někdo organizoval, co mám dělat, toto ne!“ „Tady je jedenkrát za rok koncert, jedenkrát za rok duchodcovský. Celé roky, co su v důchodě, jsem tam nebyla.“</p>
	být užitečný	<p>„Já se spíš věnuju tomu klubu, protože tam dělám toho pokladníka. Tak sháním peníze, kde se dá. Ty veškeré finance jsou na mně.“ „nakoupit mojí, protože ona už hůř chodí, takže většinou chodím nakupovat já“ „občas hlídám ty pejsky. Tak tím už jsem známým.“ „jim se začaly rodit ty děti, a jak se ty děti narodily, tak je člověk ještě víc vytižený než v tom zaměstnání“ „chodím do práce, která mě baví“ „Děláme v podstatě to, co mě vždycky lákalo. Šířit a uskutečňovat tradice, které se tady dříve držely a třeba upadly v zapomnění. Tak je znovu obnovovat a znovu hledat na té vesnici jakýsi klíč k lidským duším.“ „takže jsme v podstatě dva, kteří se snaží ty lidi začlenit“ „Takže člověk si pořád říká, že ještě má co předávat, že to není jenom o tom naučit někoho pracovat, třeba na stroji, v mém případě. Ale je to i o předávání zkušenosti, těch životních názorů, pohledů a jakýmsi způsobem mám i možnost ovlivňovat to jeho chování, to jeho zaměření.“ „mám funkci matrikářky, kdy zodpovídám za příspěvky, vyřizování průkazů a také docela, po předsedovi je to druhá jako nejvyšší funkce“ „Jednak jsem dělal předsedu v Sokolu přes třicet let. Od 62. roku do té něžné revoluce, kde jsem poznal potom, že sport, to je business normálně a je založený na penězích, tak jsem toho prakticky nechal. My jsme dělali jako amatérsky sport, a ne kdo má víc peněz, tak byl lepší. A potom rybáři, rybářem su prakticky dvacet roků. Teď už mě to také přestává bavit, už tam moc nechodím. Potom jsem dělal do obce jako poslanec národního výboru, a teď už ne.“ „Prakticky jsem se zasloužil o to, že jsou postavené šatny, postavili jsme vlek. Dnes už by mě to nebavilo, se o to starat, aby to bylo. Dřív jsme to dělali zadarmo, dnes se to dělá za peníze. Ale ani za ty peníze by mě to už nebavilo.“ „Já nechci být aktivní, předvádět se před lidmi, na to jsem nikdy nebyla.“</p>
	sportovní aktivity	<p>„Já bych si ještě taky skočil, přestože mám 80 let, ale mám to od doktora zakázané“ „Dost. (smutně) Chybí. Ještě bych si s chutí skočil.“ „Ta jedna vnučka hraje házenou za Zlín, tak se chodívám podívat na házenou“ „Tělocvična, ta mi nechyběla nikdy, protože já jsem na dodržování fyzicky nikdy nebyl.“ „Kdo chce, ať si cvičí!“ Ale sám jsem to nikdy nedělal.“ „Než jsem začal dělat parašutismus, tak jsem hrál třeba fotbal.“ „Takže si řekneme, kam pojedeme, kde budeme bydlet, kam půjdeme, protože od všeho máme mapy.“ „Na dědině nikdy nebyly procházky, ani turistika.“ „No – já jsem měl spíš sport, ale to mě už nějak, no zkrátka, přestalo mě to bavit. Veškerý sport, jak aktivně, tak v televizi. To nemusím. Už ani fandit nechodím, málo. Dřív moc, to byla náplň.“ „vedu cvičení rodičů a dětí“ „pak chodím s turistama, chodím na vycházky, na kole jezdím“ „vyjždím na kole na nějaké delší svoje pobyty, túry“ „Já se snažím denně sportovat. Takže aspoň nějakou tu rozcvičku si udělat, projít se bosky v trávě a zaposilovat si, zaběhat si maličko. Tak, aby člověk byl v kondici.“ „Fotbal, to chodím na každý fotbal.“ „Na hokej už nechodím, tam by mě zašlapali.“ „No, ale ten hokej mě zajímá, v televizi,</p>

		<p>to mě zajímá.“ „ty palice, to mi přijde srandovní, nevím, zda je to tak zdravé.“ „co to šlo, jsme byli venku“ „les a v tom my, skála a na ní děčka“</p>
	kulturní vyžití	<p>„Divadlo, to chodíme celou tu dobu, co jsme tady.“ „divadlo mě víc baví, ale kdybych chtěla, tak vím, že je tady strašná spousta představení tady v tom kulturním centru“ „U nás se vždycky hrálo na klavír nebo na housle.“ „No, tak my občas zajedeme do Hradiště, občas, když je něco pěkného v Brně, tak jedeme do Brna na hudební scénu. Plánovala jsem s vnučkami muzikál v Praze.“ „mám kamarádku, se kterou chodím do divadla. Druhou, se kterou chodíme na koncerty“ „je to takové pěkné“ „že by mi scházely divadla nebo koncerty nebo kina, tak to ne.“ „Ne. Včilka už nechodím na to.“ „Sám bych nešel a nevím, jak to dopadne s tou ... (přítečkou).“ „Za mlada jsme chodili moc do divadla. My jsme chodili na Malou scénu, my jsem bydleli vedle.“ „Chodím do kostela. Jezdím na hřbitov, manželka zemřela 2007, od té doby jezdím každou středu a sobotu na hřbitov. Už mi ten hrobník říká: „Nikdo není na hřbitově tak často jak ty.“ „Prostě ten čas zabíjám v tom. Víte!“ „Děláme v podstatě to, co mě vždycky lákalo. Šířit a uskutečňovat tradice, které se tady dříve držely a třeba upadly v zapomnění. Tak je znovu obnovovat a znovu hledat na té vesnici jakýsi klíč k lidským duším“ „Chybí mi tu divadlo. Snažil jsem se už několikrát založit divadelní spolek. Pár lidí by bylo celkem pro, ale nějaké takové společné nadšení, to jsme zatím nenašli“ „Máme televizi, na co bysme chodili do kina, když je toho plná hlava.“ „Tady je jedenkrát za rok koncert, jedenkrát za rok duchodcovský. Celé roky, co su v důchodě, jsem tam nebyla“ „Žádných. V tomto věku už mi to nechybí.“ „No, a co ještě dělám, každou neděli chodím do kostela.“ „Ve starém divadle jsme zamlada viděli všechny premiéry. Teď mi to nechybí. V televizi je všechno. Teď bude nejpěknější zpracování Vojna a mír, tak na to se těším.“</p>
	cestování	<p>„děti byly velké a neměli jsme žádné vnuky, tak jsme pořád někam jezdili na výlety“ „les a v tom my, skála a na ní děčka“ „mám čas na to, abych jezdila na výlety, podívala se, kdykoliv chci odjet, nebo kdy ty dcery třeba chtějí, abych za něma přijela“ „když můžu, tak taky vypadnu, třeba do Itálie anebo do Rakouska“ „Mně se organizované zájezdy líbí“ „Spíš takové to poznávací, jedete, tam zastavíte, přespíte“ „od všeho máme mapy“ Partu lidí, se kterými jezdím na kole, chodíme na turistiku, běžky. Pak jezdím s cestovkou, kde je další partie lidí. Jezdíme do termálů, na zájezdy. Takže se snažím prostě využít každou chvíli tak, aby mně bylo dobře.“ „Tady ta volnost v tom životě je taky velmi důležitá.“ „Dříve jsme jezdili do termálů, skončili jsme v loni.“ „A potom máme těch 50 akcí za rok. Akce .. nám vychází tak čtyři do měsíce. Nejbližší máme v Kunovicích Já třeba normálně bych mohl jezdit po celé republice ..., když mají akce. Ale to už se nelíbí mojí. Jednak to leze do peněz, třeba když jedeme na Slovensko, tak si musíte vyměnit eura. Jezdíme do Žiliny, do Prešova.“ „Já jo, ale už na to nejsou finance.“ „Ano, když jsem šla do důchodu, tak jsem si plánovala, že budeme jezdit, ale dopadlo to jinak. (odmlčení)“ „Do Zlína, to bych nejela, to nemám zájem.“ „Kdyby tu byl někdo a hlídal dům, na koho by bylo spolehnouti, tak bych aj uvažovala, ale já nemohu, to je moc těžké, (pauza)“ „Do určité doby jsme jezdili, ale teď už máme třeba problémy se zdravím, nebo něco, třeba chůze. Tak už toho... (nedořekl). Pokud je to někde jet a nechodit tam, tak jo. Ale nějaké zájezdy turistické, toto už ne.“ „No, já nevím, jestli bych si ještě trúfl. Ty nohy dost bolí, když jsme byli (Francie, Holandsko, Švédsko, Rusko), to byl člověk mladý, to mohl chodit, ale teď už je to složitější.“ „To už kvůli nohám, ne. Jináč to je zajímavé, to člověk poznal opravdu pěkné věci.“</p>

Tabulka č. 5: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Aktivita mimo domov. (Vlastní výzkum, 2015)

Kód: kluby seniorů

Snad v každém městě najdeme nějaký „klub seniorů“. Kluby pro své členy pořádají pravidelné schůzky, přednášky, besedy, ale také zájezdy, které si organizují sami členi. Ve Zlíně, jak jsme se již zmínili výše, je 13 klubů a další dva se připravují. Obec Slopné svůj „klub“ má také.

Velkým překvapením bylo zjištění, že zájem o setkávání se s vrstevníky v klubech seniorů je z řad našich respondentů minimální. A to i vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o velmi dostupnou službu a za relativně minimálních finančních nároků.

Jen jedna informantka (ŽC) je členkou klubu seniorů na vesnici. Ostatní respondenti ve městě i na vesnici se vyjádřili, že o činnosti ví, ví, kde mají klubovny, ale zájem nemají. Informant (MA) důvod popisuje: *„Nechodím. Nepotřebuji to. Necítím tu nutnost“*. Ve stejném duchu hovoří i informantka (ŽA): *„V této chvíli to nepotřebuji“*. Informant (MD) se dříve účastnil klubových akcí, ale v současnosti je odrazen nabídkou *„Prostě ten zájem není, ten program tam není velký.“*

Informantka (ŽD) svůj nezájem popisuje podrobněji: *„No, vím, ale mě tady tyhle aktivity nelákají. Já nevím, to se dá těžko vysvětlovat, ..., prostě nejsem zastáncem takového nějakého vysedávání někde a bla, bla, bla. Prostě já se radši věnuju těm dětem, nebo třeba i sobě.“*

Z odpovědí informantů je zřejmé, že jen setkání za účelem posezení a povykládání není pro mě atraktivní. Zde se nabízí otázka, zda by samospráva města neměla přehodnotit koncepci fungování klubů seniorů. Které z pohledu organizace náplně a informovanosti o činnosti nejsou odborně řízeny. Zejména ze své praxe vidíme, že odborné vedení a sestavování nabídky, by vedlo ke zkvalitnění programu a propagaci. Souhlasíme s postřehem informanta (MC), který uvádí: *„myslím si, že právě ten mužský element tam chybí, v tom jejich spolku“*. Toto zjištění platí pro vesnici i pro město. Domníváme se, že významným předpokladem přilákání mužů je právě nabízený program a informovanost o akcích.

Kód: být užitečný

Na základě výpovědí našich respondentů můžeme konstatovat, že důležitou roli hraje potřeba – být užitečný. U odpovědí jsme našli vyjádření potřeb drobných pracovních aktivit, které zajišťují sociální kontakt a pocit seberealizace u poloviny respondentů, středoškolačů. U vyučených informantů ve vyšším věku zájem není patrný. Překvapením byl viditel-

ný úbytek zájmu o věci veřejné v obci a pokles sociální angažovanosti a vzdání se dřívějších společenských úkolů u informanta (MB): „no zkrátka, přestalo mě to bavit“.

Přehled odpovědí informantů vztahující se k danému kódu:

MA: „Já se spíš věnuji tomu klubu, protože tam dělám toho pokladníka. Tak sháním peníze, kde se dá. Ty veškeré finance jsou na mně.“ „nakoupit její, protože ona už hůř chodí, takže většinou chodím nakupovat já“ „občas hlídám ty pejsky. Tak tím už jsem známým.“

ŽA: „chodím do práce, která mě baví“ „jim se začaly rodit ty děti, a jak se ty děti narodily, tak je člověk ještě víc vyčerpán než v tom zaměstnání“

MC: „Děláme v podstatě to, co mě vždycky lákalo. Šířit a uskutečňovat tradice, které se tady dříve držely a třeba upadly v zapomnění. Tak je znovu obnovovat a znovu hledat na té vesnici jakýsi klíč k lidským duším.“ „takže jsme v podstatě dva, kteří se snaží ty lidi začlenit“ „Takže člověk si pořád říká, že ještě má co předávat, že to není jenom o tom naučit někoho pracovat, třeba na stroji, v mém případě. Ale je to i o předávání zkušeností, těch životních názorů, pohledů a jakýmsi způsobem mám i možnost ovlivňovat to jeho chování, to jeho zaměření.“

ŽD: „mám funkci ..., kdy zodpovídám za příspěvky, vyřizování průkazů, ... po předsedovi je to druhá jako nejvyšší funkce“

MB: „Jednak jsem dělal předsedu v Sokolu přes třicet let. Od 62. roku do té něžné revoluce, kde jsem poznal potom, že sport, to je business normálně a je založený na penězích, tak jsem toho prakticky nechal. My jsme dělali jako amatérsky sport, a ne kdo má víc peněz, tak byl lepší. A potom rybáři, rybářem su prakticky dvacet roků. Teď už mě to také přestává bavit, už tam moc nechodím. Potom jsem dělal do obce jako poslanec národního výboru, a teď už ne.“ „Prakticky jsem se zasloužil o to, že jsou postavené šatny, postavili jsme vlek. Dnes už by mě to nebavilo, se o to starat, aby to bylo. Dřív jsme to dělali zadarmo, dnes se to dělá za peníze. Ale ani za ty peníze by mě to už nebavilo.“

ŽB: „Já nechci být aktivní, předvádět se před lidmi, na to jsem nikdy nebyla.“

Kód: kulturní vyžití, cestování

Cestování a kultura patří mezi nejvýznamnější aktivity z pohledu změny prostředí. Kultura se vždy odráží ve způsobech trávení volného času a v životním stylu jedince. Jak uvádí Janiš (2009, s 15) „volný čas je možno chápat jako hodnotu, kterou člověk využívá ke

svému prospěchu a ke zvýšení osobních kvalit“. Město Zlín představuje kulturní centrum regionu. Naopak lidé z vesnice musí za kulturním vyžitím déle cestovat. Dalším výzkumným cílem bylo zjistit, zda senioři ve městě se účastní kulturních akcí a zda pro seniory na vesnici je doprava překážkou k účasti na kultuře.

Z našeho výzkumu vyplývá, že zde máme zástupce několika velmi odlišných skupin, proto představíme informanty z pohledu zájmu o kulturní akce a cestování.

Ženy město ŽA, ŽD, informant MC - vesnice

Informantky žijící ve městě mají středoškolské vzdělání a jsou ve věku 65 a 71 let. Obě je možno charakterizovat jako velmi aktivní, obě pracují na dohodu, věnují se vnoučatům, rády cestují a mají předplatné do divadla nebo na koncerty. Jsou ochotné za jiným divadlem zajet do Uherského Hradiště, Brna i Prahy. Z jejich jednání je patrné, že všechny činnosti, které dělají, dělají rády. To dokládá i výpověď informantky (ŽA): „*To je tak blbý, všechno mě hrozně baví, jestli vařím nebo jestli jdu na ten výlet nebo někam jedu.*“ Tento jejich postoj není ovlivněn ani zdravotními problémy, které je omezují. Výhodou je relativně dobré finanční zajištění. A co je to nuda, neví. „*Co to je? Nemám. Fakt, vážně – nemám.* (ŽA)

Informant MC žijící na vesnici má 65 let, vychoval čtyři děti. Rád cestuje na kole nejen po České republice. Působí v pěveckém sboru učitelů, věnuje se hraní na hudební nástroj, kreslení, sochařství, na vesnici mu chybí divadlo, za kterým si rád dojede. Působí jako organizátor mnoha kulturních akcí v obci.

Muži město

Muži ve městě zatupují generaci osmdesátníků a bydlí v panelových domech, tedy nemají tak výrazné povinnosti vzhledem k nemovitostem. Navzdory nabízejícím se možnostem oba dokázali přiznat, že se občas nudí „*Přinde to občas na mě.*“ (MA) Informant MA cestuje na akce pořádané v rámci „zájmového spolku“, rád by jezdil více i na Slovensko. Ale jsou zde finanční limity a bere ohledy i manželku, která zůstává doma. A jak sám přiznává, kulturní akce nevyhledává. Informant (MD) byl řidičem z povolání. V současnosti se cestování zúžilo už jen na pravidelné návštěvy hřbitova, který je ve vzdálenosti 10 km od města.

Sedmdesátníci z vesnice

Pokud bychom měli shrnout zájem starousedlíků na vesnici, tak by zněl, že o kulturní vyžití zájem nemají. Naši informanti už nechodí na akce v obci a ani do města „za kulturu“ by nejeli. Jednou z příčiny může být: „V televizi je všechno.“ (MB)

Informantka (ŽC) pravidelně navštěvuje kostel, a tak si udržuje určitý druh setkávání. Zdravotní stav je v současnosti omezuje v možnosti cestování. Informantka (ŽB) se straní cestování i z důvodu obav zanechání prázdného domu.

Přehled odpovědí informantů vztahující se k danému kódu:

ŽA: „Divadlo, to chodíme celou tu dobu, co jsme tady.“ „divadlo mě víc baví, ale kdybych chtěla, tak vím, že je tady strašná spousta představení tady v tom kulturním centru“ „U nás se vždycky hrálo na klavír nebo na housle.“ „děti byly velké a neměli jsme žádné vnuky, tak jsme pořád někam jezdili na výlety“ „les a v tom my, skála a na ní děcka“ „mám čas na to, abych jezdila na výlety, podívala se, kdykoliv chci odjet, nebo kdy to ty dcery třeba chtějí, abych za něma přijela“ „když můžu, tak taky vypadnu, třeba do Itálie anebo do Rakouska“ „Mně se organizované zájezdy líbí“ „Spíš takové to poznávací, jedete, tam zastavíte, přespíte“ „od všeho máme mapy“

ŽD: „No, tak my občas zajedeme do Hradiště, občas, když je něco pěkného v Brně, tak jedeme do Brna na hudební scénu. Plánovala jsem s vnučkami muzikál v Praze.“ „mám kamarádku, se kterou chodím do divadla. Druhou, se kterou chodíme na koncerty“ „je to takové pěkné“ „Partu lidí, se kterými jezdím na kole, chodíme na turistiku, běžky. Pak jezdím s cestovkou, kde je další partie lidí. Jezdíme do termálů, na zájezdy. Takže se snažím prostě využít každou chvíli tak, aby mně bylo dobře.“ „Tady ta volnost v tom životě je taky velmi důležitá.“

MA: „že by mi scházely divadla nebo koncerty nebo kina, tak to ne.“ „Dříve jsme jezdili do termálů, skončili jsme v loni.“ „A potom máme těch 50 akcí za rok. Akce ... nám vychází tak čtyři do měsíce. Nejbližší máme v Kunovicích. Já třeba normálně bych mohl jezdit po celé republice po těch klubech. Ale to už se nelíbí mojí. Jednak to leze do peněz, třeba když jedeme na Slovensko, tak si musíte vyměnit eura. Jezdíme do Žiliny, do Prešova.“ „Já jo, ale už na to nejsou finance.“

MD: „*Ne. Včítka už nechodím na to.*“ „*Sám bych nešel a nevím, jak to dopadne s tou ... (přítečkou).*“ „*Za mlada jsme chodili moc do divadla. My jsme chodili na Malou scénu, my jsem bydleli vedle.*“ „*Chodím do kostela. Jezdím na hřbitov ...každou středu a sobotu*“ „*Prostě ten čas zabíjám v tom. Víte!*“

MC: „*Snažil jsem se už několikrát založit divadelní spolek.*“

ŽB: „*Ano, když jsem šla do důchodu, tak jsem si plánovala, že budeme jezdit, ale dopadlo to jinak. (odmlčení)*“ „*Do Zlína, to bych nejela, to nemám zájem.*“ „*Máme televizi, na co bysme chodili do kina, když je toho plná hlava.*“ „*Tady je jedenkrát za rok koncert, jedenkrát za rok důchodcovský. Celé roky, co su v důchodě, jsem tam nebyla.*“ „*Kdyby tu byl někdo a hlídal dům, na koho by bylo spolehnutí, tak bych aj uvažovala, ale já nemohu, to je moc těžké, (pauza)*“

ŽC: „*Žádných. V tomto věku už mi to nechybí.*“ „*No, a co ještě dělám, každou neděli chodím do kostela.*“

MB: „*Ve starém divadle jsme zamlada viděli všechny premiéry. Ted' mi to nechybí. V televizi je všechno.*“ „*Do určité doby jsme jezdili, ale ted' už máme třeba problémy se zdravím, nebo něco, třeba chůze. Tak už toho... (nedořekl). Pokud je to někde jet a nechodit tam, tak jo. Ale nějaké zájezdy turistické, toto už ne.*“ „*No, já nevím, jestli bych si ještě trůfl. Ty nohy dost bolí, když jsme byli (Francie, Holandsko, Švédsko, Rusko), to byl člověk mladý, to mohl chodit, ale ted' už je to složitější.*“ „*To už kvůli nohám, ne. Jináč to je zajímavé, to člověk poznal opravdu pěkné věci.*“

Z prezentovaných výroků jsme odvodili, že místo bydliště v možnosti cestování a kulturních aktivitách nehraje výraznou roli. Pokud by se ženy z města přestěhovali na vesnici, je předpoklad, že i nadále by se věnovaly svým sportovním a kulturním aktivitám. Muž (MC) je výrazným organizátorem sportovních a kulturních akcí. Ostatní informanti kulturní aktivity nevyhledávají, nenavštěvují, i když o konání ví. Tuto skutečnost neovlivní ani bydliště v kulturním centru regionu.

Kód: Sport

Odborníci upozorňují, že populace málo sportuje a tedy i senioři se záměrně fyzické aktivity věnují jen okrajově. A jak uvádí Haškovcová (2010, s. 181) „ve srovnání se zahraničím jsme na tom bledě“. Jednou z příčin může být pocit, že sport se pro mě už nehodí, ne-

bo se stydí. Ve sportu můžeme nacházet relaxaci fyzickou i duševní, důležitý je aspekt zdravotní a sociologický, kterým může přispívat k vytváření mezilidských vztahů. V další dílčí otázce jsme se snažili poodhalit, co pro informanty znamená sport?

Ve vzorku máme dva šedesátníky, čtyři sedmdesátníky a dva osmdesátníky. Pokud bychom se zaměřili na ekonomickou stránku, tak sport může patřit mezi velmi nákladné koníčky, ale např. obyčejná procházka žádné finance nevyžaduje a pro tento typ trávení volného času je vhodné městské i venkovské prostředí.

Zajímavým zjištěním bylo, kolik sportovních aktivit zvládají zaměstnaní šedesátníci. Informantka (ŽD) 40 let působí jako instruktorka a vede cvičení předškolních dětí, chodí na vycházky, jezdí na kole, „*chodí s turistama*“, a to i vzhledem ke skutečnosti, že se dostavili velké bolesti pohybového aparátu a čeká ji plánovaná operace. Obdivuhodný je výkon informanta (MC), který v loňském roce na kole při jedné dlouhé túře najel tisíc kilometrů - „*vyjždím na kole na nějaké delší svoje pobyty, túry*“. Za tímto výkonem stojí jeho celoživotní postoj ke sportování. „*Já se snažím denně sportovat. Takže aspoň nějakou tu rozcvičku si udělat, projít se bosky v trávě a zaposilovat si, zaběhat si maličko. Tak, aby člověk byl v kondici.*“

Osmdesátníci, bydlící ve městě, o sportu hovořili už jen v čase minulém a sportu se věnují jen pasivně sledováním sportovních zápasů. To dokládají výpovědi: „*Ta jedna vnučka hraje házenou za Zlín, tak se chodívám podívat na házenou.*“ (MA) „*Fotbal, to chodím na každý fotbal.*“ A dále dodává: „*No, ale ten hokej mě zajímá, v televizi, to mě zajímá.*“ (MD) V tomto případě v odklonu od sportovních činností hraje hlavní roli zdravotní stav. „*Já bych si ještě taky skočil, přestože mám 80 let, ale mám to od doktora zakázané, protože mám obě kolena umělé.*“ S tímto stavem se (MA) těžce vyrovnává, tuto skutečnost dokládá výrok: „*Chybí. (smutně) Ještě bych si s chutí skočil.*“

Výzkum potvrdil, že starousedlíci na vesnici o sportovní aktivity nemají zájem, protože měly přirozený pohyb kolem hospodářství. A zvláště ženy se sportu nikdy nevěnovaly.

„*No – já jsem měl spíš sport, ale to mě už nějak, no zkrátka, přestalo mě to bavit. Veškerý sport, jak aktivně, tak v televizi. To nemusím. Už ani fandit nechodím, málo. Dřív moc, to byla náplň.*“ „*Na dědině nikdy nebyly procházky, ani turistika. Celý život se veškeré procházky odvíjí s prací, ale že bych naschvál chodil jenom na procházku, toto nebylo.*“ (MB)

Shrnutí kategorie

V této kategorii byl popsán výběr aktivit seniorů, za kterými musí „vyrazit“ z domu. Oblast volného času v posledních padesáti letech prošla řadou změn. Současní senioři nemohou navázat na vzorce chování, které viděli u předchozích generací, protože životní styl seniorů se výrazně změnil. Základním činitelem ovlivňující vývoj jedince je kontinuální proces tělesného a duševního vývoje v průběhu celého života. Mezi negativní zjištění patří, že jen dva informanti (ŽD a MC) se výrazně věnují sportu. Ostatní ne.

Mnohé vlastnosti, které rádi připisujeme stáří, nejsou vždy důsledkem věku, ale individuálního nastavení osobnosti. Každý věk má pamatovat na hodnotný způsob trávení volného času. Prostřednictvím této kategorie jsme se seznámili, jaký pohled mají informanti na trávení volného času z pohledu aktivit mimo domov. Dalo by se říct, že polovina informantů už nemůže nebo si už netroufne na to, co dříve, a to vzhledem k omezení zdravotním stavem, dále nechtějí být vytrhováni ze svého životního rytmu a mají rádi své stereotypy. Z obecného pohledu jedinec s rostoucím věkem přijímá sociální neangažovanost a postupně se vzdává dřívějších úkolů a společenských funkcí. Na základě našeho zjištění se k tomuto nepřikláníme. S tímto tvrzením souhlasíme jen u informanta MC, informanti MD, ŽA a ŽB se v minulosti výrazně neangažovali, tak k tomuto se vyjadřovat nemůžeme. Ostatní informanti si udržují a zapojují se do veřejného života.

Souhlasíme s odbornou literaturou, že lidé, kteří ve svém volnu absolvují řadu různých aktivit, se lépe zařazují do společnosti. Tato skutečnost se může odrážet i v komunikačních dovednostech.

5.4 Kategorie D) Vzdělávání

Dana Knotová (2011, s. 78) vychází z konceptu celoživotního učení a vzdělávání. Uvádí, že „zájmové aktivity pomáhají lidem dotvářet plnohodnotný život, mohou podporovat rozvoj kompetencí v celé jejich pestré škále“. Z odborné literatury víme, že kvalitu života ovlivňuje i vzdělávání. Proto jsme se v této kategorii zaměřili na formální vzdělávání. Celoživotní vzdělání chápeme jako významnou preventivní aktivitu, která se podílí na utváření životního stylu.

Tuto kategorii tvoří kódy: **studující, nestudující**

Barva: žlutá

Kategorie	Kódy	Úryvky
vzdělávání	studující	<p>„Já žiju v přítomnosti, takže já studuju. Prostě už třetím rokem chodím na U3V“.</p> <p>„Člověk pořád musí, to je jasné, že když by někde jenom seděl, to nic není. Když se o něco stará, tak pořád mu to ještě myslí. Když musíš nad něčím přemýšlet, tak tě to udržuje v takovém ...“ „velmi spokojená“ „byly dobře volené“.</p> <p>„Ale jsem omezena tou svojí prací, protože spousta těch aktivit je dopoledne nebo v ty dny, kdy mám to svoje cvičení. Takže nechci cvičení s dětma opouštět, takže radši teda vybírám podle toho, kdy můžu já. Takže pak mám ten výběr omezený.“</p> <p>„Nejlepší se mi líbilo o tom Zlinu a o tom Baťovi. To mě vždycky zajímalo, mám tady spoustu publikací, vždycky jsem se o to zajímal.“</p> <p>„Ale říkám, že jsem se k tomu dostal omylem, protože já jsem nebyl zvyklý študovat ze skript, tak jsem se snažil všechno zapisovat. Mně to utíkalo a pak jsem najednou zjistil, že su třeba deset, patnáct minut pozadu po tom přednášejícím. A už jsem si potom nemohl vzpomenout, co bylo a jak. A když to neslyším jako, protože nejsou zvyklý študovat z těch skript, tak už mně to scházelo. Takže jsem ten rok prošel jakž tak.“</p>
	nestudující	<p>„Teď už ne. V 80 letech už nebudu“</p> <p>„No, přemýšlel jsem o tom, pokud by to bylo skutečně plodné. Pokud by to nebyly takové ty – dneska se všude řeší nějaké projekty – a nové vzdělávací kurzy, které nakonec ve výsledku mi přijdou úplně zbytečné a o ničem. Pokud by to bylo skutečně vzdělávání, které by mě bavilo a které by bylo v tom charakteru nebo v tom směru, ve kterém bych se chtěl vzdělávat, a nebyly by tam zbytečné předměty, které mi nikdy nešly nebo které mě prostě nikdy nebavily, tak to jo.“</p> <p>„Na co by mi byla němčina, angličtina?“</p> <p>„Nechtěla už teď. Zajedno, když jsem byla mladší, tak jsem nemohla, protože mě nikde nechtěli zaměstnat a na studium naši neměli peníze, tak jsem jako nikdy nic nestudovala.“</p>

Tabulka č. 6: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Vzdělávání. (Vlastní výzkum, 2015)

Jak jsme uvedli v teoretické části, volný čas je charakterizován jako období, kdy můžeme rozvíjet svoje záliby, koníčky, odpočívat, dělat, co chceme, ale také si zvyšovat kvalifikaci. A jedním z cílů vzdělávání seniorů je „smysluplně kultivovat čas“, další význam spatřujeme v určitém druhu setkávání, kde dochází k neformální výměně životních názorů.

Dílním cílem této práce je i popsání vztahu seniorů ke vzdělávání, a to s ohledem na místo bydliště v sídle univerzity nebo v malé obci. Pokud se zaměříme na studující seniory, tak v našem vzorku jsou dva studenti U3V, a se studiem jsou velmi spokojení. O tom také vypovídá komentář informantky (ŽD): „Já žiju v přítomnosti, takže já studuju. Prostě už třetím rokem chodím na U3V“. O studiu říká, že je „velmi spokojená“, přednášky „byly dobře volené“. Z její výpovědi je znatelné, že by ráda studovala více oborů, ale jak sama uvedla: „Ale jsem omezena tou svojí prací, protože spousta těch aktivit je dopoledne nebo v ty dny, kdy mám to svoje cvičení. Takže nechci cvičení s dětma opouštět, takže radši teda vybírám podle toho, kdy můžu já.“

Informant (MB) zastává názor: „Člověk pořád musí, to je jasné, že když by někde jenom seděl, to nic není. Když se o něco stará, tak pořád mu to ještě myslí. Když musíš nad něčím

přemýšlet, tak tě to udržuje v takovém ...“ a dále se ke studiu vyjadřuje: „Nejlepší se mi líbilo o tom Zlínu a o tom Baťovi. To mě vždycky zajímalo, mám tady spoustu publikací, vždycky jsem se o to zajímal.“

Informant (MA) má za sebou dva roky studia na U3V, ale k dalšímu možnému studiu říká: *„Teď už ne. V 80 letech už nebudu“*. Částečný důvod, proč už nebude studovat, nacházíme v odpovědi na otázku: Jak se Vám studovalo na U3V? *„Ale říkám, že jsem se k tomu dostal omylem, protože já jsem nebyl zvyklý študovat ze skript, tak jsem se snažil všechno zapisovat. Mně to utíkalo a pak jsem najednou zjistil, že su třeba deset, patnáct minut pozadu po tom přednášejícím. A už jsem si potom nemohl vzpomnět, co bylo a jak. A když to neslyším jako, protože nejsou zvyklý študovat z těch skript, tak už mně to scházelo. Takže jsem ten rok prošel jakž tak.“*

Vyhraněný názor na studium má dlouholetý pedagog (MC), který se k možnosti studia vyjádřil: *„No, přemýšlel jsem o tom, pokud by to bylo skutečně plodné. Pokud by to nebyly takové ty – dneska se všude řeší nějaké projekty – a nové vzdělávací kurzy, které nakonec ve výsledku mi přijdou úplně zbytečné a o ničem. Pokud by to bylo skutečně vzdělávání, které by mě bavilo a které by bylo v tom charakteru nebo v tom směru, ve kterém bych se chtěl vzdělávat, a nebyly by tam zbytečné předměty, které mi nikdy nešly nebo které mě prostě nikdy nebavily, tak to jo.“*

Ženy na vesnici a nejstarší informant studovat nechtějí. Z jejich odpovědí je patrné, že neví, jak vypadá a jak široká je nabídka studia pro seniory. To dokládá výpověď informantky (ŽA): *„Na co by mi byla němčina, angličtina?“* A z výpovědi informantky (ŽC) vyplývá, že je tomu přibližně 60 let, co opustila školu. *„Nechtěla už teď. Zajedno, když jsem byla mladší, tak jsem nemohla, protože mě nikde nechtěli zaměstnat a na studium naši neměli peníze, tak jsem jako nikdy nic nestudovala.“*

Shrnutí kategorie

Samostatná pozornost byla věnována vzdělávání, jehož úkolem je i zapojování stárnoucí generace do společenského dění a zkvalitňování života prostřednictvím osobních prožitků. Z uvedených příkladů vyplývá, že názor na studium v seniorském věku je různý. V našem výzkumném vzorku byli tři informanti se základním vzděláním a z jejich výpovědí je patrné, že pokud se jedná o lidi vyučené, kteří více než šedesát let neprojeví zájem o vzdělávání, tuto potřebu nemají ani v důchodu, i když mají množství volného času. Tuto

skutečnost neovlivní ani bydliště v sídle univerzity. Naopak aktivní jedinci, kteří během svého života absolvovali řadu různých společenských aktivit, a vzdělávání patřilo k jejich potřebám, jsou motivováni k zapojení se do společenského dění i formou studia a rádi si za studiem dojedou.

5.5 Kategorie E) Mít pro co žít

Velkým předpokladem pro spokojené stáří je i potěšení, a proto by si je každý člověk měl bedlivě chránit. Víme, že jeho zdroje jsou velmi individuální. Pro osobní štěstí je zejména důležitá spokojenost v rodině a manželství.

Tuto kategorii tvoří kódy: **rodina; setkávání s přáteli, partnerem, sousedy; radosti, které život dává**

Barva: modrá

Kategorie	Kódy	Úryvky
mít pro co žít	rodina	„Často.“ „S děckama se scházíme čast, často tady jezdí.“ „...vždycky nějakou putiku uděláme. Mám radost, že se sejdeme, protože to je nejlepší, ta rodina se sejde.“ „...máme rodinnou slezinu“ „...mám dobře vychovanou rodinu“ „No, my se scházíme pořád moc.“ „...mezi sebou udržují takové vztahy, že všichni pořád o sobě nějak vzájemně víme.“ „...ty vnuky si užívám hodně“ „...to jsme se viděly každý den, protože jsme pracovaly spolu“ „Vlastně, když to teďka nějak zpětně vzpomínáme, tak si holky se mnou užily hodně a poznaly hodně.“
	setkávání s přáteli, partnerem, sousedy	„...žádné kamarády a nikoho já nemám. A ten kamadádčov, to je na nic!“ „Až moc. Já se scházím normálně jednak ze základní školy, a navíc máme webové stránky a všechno – nejstarší třída ze zlínské průmyslovky a tam se scházíme doposud. A teď už každý rok jedenkrát.“ „Někdy chodím na kafe ke kamarádce, ale to málokdy.“ „...najděte si nějakou přítelkyni, ...už mám, to su šťastný.“ „To se scházíme téměř pravidelně a skoro pořád sousedy a všechny kamarády kolem nás máme dobré, to máme úžasné štěstí.“ „...nevím, jestli v současné době nějakého přítele, tak dobrého, mám, mám kamarádku, se kterou chodím do divadla. Druhou, se kterou chodíme na koncerty. Partu lidí, se kterými jezdím na kole, chodíme na turistiku, běžky. Pak jezdím s cestovkou, kde je další partie lidí. Jezdíme do termálů, na zájezdy. Takže se snažím prostě využít každou chvíli tak, aby mně bylo dobře.“ „Já mám jen jednoho, ale ani si nepomáháme, jednou mi spravil vozík, když zemřel manžel. Za mládí o to moc nestáli, oni v mládí měli jiné kamarády.“ „My máme velký věkový rozdíl. Oni nemají zájem. Ten naproti je zalezlý, do roka ho vidíme tak pětkrát.“ „Ani ne, akorát se pozdravíme a jináč, jen s jednou si něco řekneme, s těmato málo, s těmato (ukazuje na sousední dům) vůbec ne. Že bychom se navštěvovali, tak to ne.“ „Oslavy, to už není jako dříve, kde je hlučná hudba, tam se nedá povykládat, ale když se netancuje, tak to chodím ráda, takové oslavy mám ráda.“
	radosti, které život dává	„...já se nenudím, já v tom žiju“ „...práce – mně to přijde takový pěkný ten den začínáte takovou pohodou“ „...chodím jen hladit ty kytky, podle mě nejhezčí ze všeho je být v té přírodě“ nakupování – „Já su posedlá.“ „Pro mě je důležité, aby bylo uklizené.“ „...ale když se netancuje, tak to chodím ráda, takové oslavy mám ráda“ „na letišti, u veteránů“ „...mě přemohla ta touha opět pracovat s dětmi“ „Dneska jsme byli na vínko,

		<p><i>poseděli jsme, pokecali.“</i> <i>„Největší radost mně dělá rodina. Že mám dobře vychovanou rodinu, celou jako, až po ty vnučky.“</i> „<i>Vnuci (s láskou vyřčené).</i>“ „<i>Největší radost je to, když je člověk zdravý.</i>“ „<i>...rodina. A když jsme zdraví, hlavně zdraví“</i> <i>Já mám ze všeckého včil radost.“ Chválabohu, jsme zdraví!“</i></p>
--	--	--

Tabulka č. 7: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Mít pro co žít. (Vlastní výzkum, 2015).

Kód: rodina

Předpokladem pro udržení soběstačnosti člověka do vysokého věku je – kromě relativního fyzického zdraví – sociální kontakt a s ním spojený dostatek mentálních podnětů. Z tohoto pohledu hraje hlavní roli ve smysluplné společenské realizaci seniorů a jejich aktivnímu přístupu k životu pochopitelně rodina. Rodinné zázemí je důležitým aspektem ovlivňujícím prožívání volného času. Ve vybraném vzorku informantů je jen jedna žena, která nemá primární rodinu. A jen jeden informant bydlí ve společné domácnosti s dětmi. Pro období stáří je typické, že dospělí děti se osamostatňují. V našem případě se jedná o složitou záležitost, protože děti informantů mají věkový rozdíl padesáti let. Informantů jsme se ptali: „Jak často se scházíte s rodinou?“

Ti, kteří už mají děti z „hnízda“, odpovídali v podobném duchu, že s rodinou se schází často, a to bez rozdílu, zda se jednalo o město, nebo vesnici, zda děti bydlí v blízkosti, nebo jsou vzdáleny stovky kilometrů. Například informantka (ŽC) řekla: „*S děckama se scházíme často, často tady jezdí.*“ Informant (MA) uvedl: „*Když syn jede v pátek z práce, tak se u nás stavuje, co potřebujeme a tak.*“

Kontakt je udržován i v rodině, kde děti bydlí daleko od rodičů. O této skutečnosti vypovídá komentář informantky (ŽA): „*Mezi sebou udržují takové vztahy, že všichni pořád o sobě nějak vzájemně víme.*“ Výzkum poukázal i na skutečnost, že pětadesátiletý senior má rodiče na prahu devadesátky. Informant (MC) tuto situaci zhodnotil takto: „*Rodiče jsem zpočátku dost zanedbával. To je fakt. To jsme se tam objevili třeba po měsíci, někdy i víc... Dneska je situace jiná, protože už tak nějak na nic v podstatě nestačí, už jsou v té fázi, kdy spíš vyhledávají odpočinek a čekají, že je někdo navštíví a že s něma promluví. Dneska už tam bývám častěji, v podstatě snad každý týden se tam objevím a pohovoříme spolu.*“

Z odpovědí informantů je zřejmé, že rodina a zejména vnučata hrají důležitou roli sociálního kontaktu, že rodina pro seniory představuje mentální podněty. V dané souvislosti

souhlasíme s Langmeierem a Krejčířovou (1998, s. 181), že naprostá většina starších lidí si přeje udržovat pravidelné a dosti časté kontakty s dětmi. Významnou rolí našich informantů je i role prarodiče, kterou lze získat, aniž by člověk sám mohl její vznik nějak ovlivnit. Jak uvádí Vágnerová (2007), prarodičovská role se stává významnou součástí identity stárnoucího jedince a pozitivním způsobem přispívá ke smyslu jejich dalšího života. Kontakt s vnoučaty řadíme mezi velká pozitiva stáří, v nich se projevuje radost a důvod pro někoho žít. Informantka (ŽA) uvedla: *„Ze všeho nejvíc mě baví ti vnuci. (dojetí) To si říkám, že to byla odměna za všechno.“* Náš výzkum ukázal, že tam, kde jsou děti a vnoučata, probíhá pravidelné setkávání, z odpovědí není patrné „naříkání“ na nedostatek setkávání s rodinou. Ba právě naopak největší radost do života seniorů přináší fungující rodina a tento jev je typický pro všechny rodiče z našeho výzkumu.

Kód: setkávání s přáteli, přítelkyně, sousedé

U našich informantů se výrazně liší pohled a osobní postoj na setkávání s přáteli. V našem vzorku informantů jen (ŽB), jak jsme již uvedli výše, nemá děti ani manžela, svůj osobní postoj k přátelům vyjadřuje: *„žádné kamarády a nikoho já nemám. A ten kamadádčov, to je na nic!“* Ale má rada rodinné oslavy, kde se setkává s příbuznými: *„Oslavy, to už není jako dříve, kde je hlučná hudba, tam se nedá povykládat, ale když se netancuje, tak to chodím ráda, takové oslavy mám ráda.“* Informantka (ŽC) uvádí: *„Někdy chodím na kafe ke kamarádce, ale to málokdy.“* Pokud jsme se stejně zeptali žen ve městě, odpovědi byly dosti odlišné. Nejmladší informantka (ŽD) uvádí: *„mám kamarádku, se kterou chodím do divadla. Druhou, se kterou chodíme na koncerty. Partu lidí, se kterými jezdím na kole, chodíme na turistiku, běžky. Pak jezdím s cestovkou, kde je další partie lidí. Jezdíme do termálů, na zájezdy. Takže se snažím prostě využít každou chvíli tak, aby mně bylo dobře.“* Druhá informantka (ŽA) ve městě, je ve stejném věku, jako ženy na vesnici a říká: *„To se scházíme téměř pravidelně a skoro pořád, sousedy a všechny kamarády kolem nás máme dobré, to máme úžasné štěstí.“*

Všichni muži udržují určitou míru setkávání. Informant (MB) uvádí: *„Až moc. Já se scházím normálně jednak ze základní školy, a navíc máme webové stránky a všechno – nejstarší třída ze zlínské průmyslovky, a tam se scházíme doposud.“*, zde je patrné pouto ke spolužákům.

Jen jeden informant uplatňuje své schopnosti jako organizátor a hybatel mnohých aktivit na vesnici. „V hlavě mi kolují nápady neustále, často se je snažím realizovat. Abych na to nebyl sám, protože samotného mě to nebaví, dělat něco pro sebe, takže radši si najdu skupinu lidí, které do toho uvrtám nebo přesvědčím nebo nějakým způsobem zmanipuluji. (MC)“

Velkou zátěží, kterou přináší stáří, je ovdovění, které provází vyrovnání se s odchodem blízké osoby. Jak říkají Langmeier a Krejčířová (1998, s. 192) ztráty blízkých musí pozůstalí kompenzovat novými vztahy a více se soustředí sami na sebe. To se podařilo nejstaršímu informantovi (MD), který ve svých osmdesáti devíti letech volný čas tráví s přítelkyní, která je o dvacet let mladší a říká: „...už mám, to su šťastný.“

Zajímavým bylo zjištění, že tři respondenti na vesnici nemají a neudržují kontakty se sousedy, i když pokles významu instituce sousedství je typický spíše pro městské prostředí.

„Já mám jen jednoho, ale ani si nepomáháme, jednou mi spravil vozík, když zemřel manžel. Za mládí o to moc nestáli, oni v mládí měli jiné kamarády.“ (ŽB)

„My máme velký věkový rozdíl. Oni nemají zájem. Ten naproti je zalezlý, do roka ho vidíme tak pětkrát.“ (MB)

„Ani ne, akorát se pozdravíme a jinak, jen s jednou si něco řekneme, s těmato málo, s těmato (ukazuje na sousední dům) vůbec ne. Že bychom se navštěvovali, tak to ne.“ (ŽC)

Kód: radosti, které život dává

Vágnerová (2010, s. 172) uvádí, že individuální radosti a spokojenost vede i ke zkvalitňování lidského života ve stáří a každý člověk by si je měl bedlivě chránit. Schopnost udržet si zdroje radosti a uspokojení se daří ve spojitosti s osobními preferencemi. Někdo se těší ze svých koníčků, tak jako informant (MA) a svůj čas nejčastěji tráví na zahrádce, „na letišti, u veteránů“. Ve „spolku“ by mohl a chtěl trávit mnohem více času, ale to se už nelíbí manželce.

S obdobnými odpověďmi jsme se setkali také u dalších informantů, z nich jednoznačně vyplývá, že každý si aspoň občas dopřeje trochu radosti, to dokládají výpovědi: „Dneska jsme byli na vínko, poseděli jsme, pokecali.“ (MD); „Já su posedlá.“ – informantka (ŽB) hovoří o nakupování. Práce na zahradě přináší radost pěti informantům: „chodím jen hladit ty kytky, podle mě nejhezčí že všeho je být v té přírodě“ (ŽA).

A co seniorům dělá největší radost? Většina hned uvedla děti, vnuky a zdraví. „*Největší radost mně dělá rodina. Že mám dobře vychovanou rodinu, celou jako, až po ty vnučky.*“ (MA) Pro tři seniory je zdrojem spokojenosti i práce. Informant (MC) svůj vztah k práci popsal následovně: „*Tak, práce ve školství a výuka toho dorostu mě baví a bavila mě vždycky, proto jsem na to povolání šel. ... Prostě, pro mě je to poslání. Není to ani práce.*“ (MC)

Shrnutí

V této kategorii jsme se zaměřili na setkávání s rodinou, přáteli, sousedy a „obyčejné“ denní radosti, které zajišťují zkvalitnění života. Z realizovaných rozhovorů jsme zjistili, že naši informanti si většinou zachovávají pouta k manželovi, dětem a k jejich rodinám. A největší radost mají z fungujících rodin a zdraví. Největší starosti jim přináší zdraví, a to nejen své, ale i rodičů nebo dětí.

Přátelé, známí, popřípadě lidé, s nimiž senioři sdílejí nějaké aktivity, znamenají možnost dalších sociálních kontaktů, tedy i způsob trávení volného času, které mohou mít užitečný kompenzační význam. Starší člověk si může v rámci těchto kontaktů udržet mnohé sociální kompetence.

Každý by měl žít pro někoho nebo pro něco, mít radost a nacházet radost. To platí pro celou společnost. Pokud se tomuto naučíme už v dětství, je předpoklad, že si tuto vlastnost udržíme do stáří. Zde hlavní roli hraje rodina.

5.6 Kategorie F) Nebezpečný věk

Senioři jsou nejvíce ohroženou skupinou obyvatel z pohledu majetkové a trestné činnosti. Mohlo by se zdát, že tato kategorie nesouvisí s volným časem. Musíme si však uvědomit, že starší lidé bývají často důvěřiví a mají touhu po sociálním kontaktu. V setkání mohou vidět i zpestření svého času, který převážně tráví doma. Proto je pro podvodníky poměrně snadné dostat se do jejich blízkosti, velmi často přímo do jejich bytů. Podvodem nebo přímo krádeží jsou senioři mnohdy připravení o celoživotní úspory, nadto se stále častěji setkáváme i s fyzickým útokem.

Další kategorii tvoří kódy s názvy: **neotvírej každému; už umíme říct „ne“, zavěsit telefon; doporučení odborníků.**

Barva: červená

Kategorie	Kódy	Úryvky
nebezpečný věk	neotvírej každému	<p>„Jakým právem si dovolují ubližovat druhým?“</p> <p>„Mně se zdá, že v této době. V jednu dobu vám pořád někdo ťukal na dveře, furt vám nabízel nějaké hadry, hrnce nebo něco takového, ale teď mi přijde, že se to zklidnilo.“</p> <p>„Kdysi ze začátku, tady asi dvakrát byli, ale od určité doby nic.“</p> <p>„Od té doby, co tu byl zabitý jeden pán, tak nikdo nepřišel.“</p> <p>„...když se někde nesvíti, tak se může stát, že vykradou celý dům.“</p> <p>„...tak jsem se začala v noci bát, ale když jdu v noci, tak já v současné době nosím s sebou pepřový sprej a svazek klíčů v hrsti.“</p> <p>„Opatření mám takové, že neotvíráme, že máme pořád zamčené a přes dveře vidíme, kdo jde.“</p> <p>„Určitě bych do baráku nepustila nikoho. My máme na dveřích takové dva pásky, a to je pískované sklo, a to bych viděla, jestli k nám někdo jde.“</p> <p>„Je to hrozné, když to člověk vidí!“</p> <p>„Nebezpečí!“</p>
	už umíme říct „ne“, zavěsit telefon	<p>„Protože i já, jako bystrý člověk, jsem byla jako obelstěna, kdy jsem podepsala něco, o čem jsem vůbec neměla tuhu, že jsem podepsala...“</p> <p>„...tak jsem z toho byla docela v šoku. Jak mě prostě ten předváděč, nebo předvádějíci zmanipuloval.“ „Já jsem naletěl jedenkrát a teď si dáváme daleko větší pozor na všechno.“ „Ty telefony, to jsem pokládal. Oni nás najdou v telefonním seznamu a oni nám volají.“</p>
	doporučení odborníků	<p>„Možná, že bych byla na něco zvědavá.“</p> <p>„No, tak o tomhle projektu nevím, asi jo. Člověk by se zase něco dozvěděl. Ale zřejmě bych se jenom dozvěděla, protože to je teorie. Ale každý si na to musí šáhnout v praxi. Ale myslím si, jestli já půjdu na nějakou přednášku, kde mně někdo vysvětlí, co nemám dělat, tak stejně do té jejich pasti padnu. A můžu mět padesát pět, můžu mít sedmdesát, oni to s téma lidma tak umí (zdůrazněno), tak manipulovat, že tady tohle si musí každý vyzkoušet na vlastní kůži.“</p> <p>„Hodně čtu časopisy, a tam je moc věcí, jak si pomoci a být opatrný“</p>

Tabulka č. 8: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Nebezpečný věk. (Vlastní výzkum, 2015).

Kód: neotvírej každému

Z realizovaných rozhovorů jsme zjistili, že oslovení senioři si jsou vědomi, že se mohou stát snadnou obětí např. podvodu nebo majetkové kriminality. Pro obec, kde byl průzkum realizován, bylo dané téma silnou záležitostí, protože v ní byl v nedávné době násilně zabit místní občan, kterého všichni znali. Toto nebezpečí pak už nebylo vzdálené, jen v televizi, ale stalo se reálným. Informantům byla položena otázka: Co si představujete pod násilím páchaným na seniorech? Informantka (ŽB) rovnou říká: „Nebezpečí – v každém případě. Jakým právem si dovolují ubližovat druhým?“ Informantka (ŽA) daný jev hodnotí takto: „Je to hrozné, když to člověk vidí!“

Z odpovědí jednoznačně vyplývá, že informanti ve městě i na vesnici chtějí být opatrní: „Určitě bych do baráku nepustila nikoho. My máme na dveřích takové dva pásky, a to je pískované sklo, a to bych viděla, jestli k nám někdo jde“. (ŽA) V podobném duchu hovoří-

la i druhá informantka (ŽC): „*Opatření mám takové, že neotvíráme, že máme pořád zamčené a přes dveře vidíme, kdo jde.*“

MC: „*No tak. Naše babička má strach. Už se zamyká, stejně jako ostatní starší ženy, které žijí samy v barácích. Mají strach z toho, že někdo je může tímto způsobem přepadnout.*“

Nevítaná návštěva je jedna stránka problému, druhá souvisí s občasným odchodem seniorů z domu. Pro informantku (ŽB) je taková situace evidentně psychicky náročná. Žije na vesnici, sama, se sousedy se nestýká. Situaci popisuje takto: Z domu „*nemohu, to je moc těžké, (pauza) když se někde nesvítlí, tak se může stát, že vykradou celý dům.*“ I informantka (ŽD) žijící ve městě, která byla nejmladší, upřímně přiznala, že se začala bát: „*Pak se to zlomilo, nemůžu si uvědomit, v kterém tom mém věku se to zlomilo. Asi to bylo téma různýma přepadeníma tady, tak jsem se začala v noci bát, ale když jdu v noci, tak já v současné době nosím s sebou pepřový sprej a svazek klíčů v hrsti.*“

V této kategorii je zřejmý odlišný pohled mužů a žen. Ženy si jsou vědomy, že jsou křehčím a snadnějším terčem. Naproti tomu osmdesátiletý (MA) řekl: „*Co se týká vlastní obrany tělesné, tak si říkám, že bych byl schopný ještě se ubránit, protože ještě si něco pamatuju z chvatů, co nás učili na vojně a co jsem dělal.*“

Na druhou stranu vnímáme z reakcí informantů útlum a snížení frekvence například podomního prodeje. Informantka z města (ŽA) uvádí: „*Mně se zdá, že v této době. V jednu dobu vám pořád někdo ťukal na dveře, furt vám nabízel nějaké hadry, hrnce nebo něco takového, ale teď mi přijde, že se to zklidnilo.*“ Podobně situaci hodnotil i muž z vesnice (MB): „*Kdysi ze začátku, tady asi dvakrát byli, ale od určité doby nic. Od té doby, co tu byl zabítý jeden pán, tak nikdo nepřišel.*“ Za tímto útlumem lze vidět snahu samospráv reagovat na situaci. Obě obce, kde probíhal empirický výzkum, již v roce 2013 přistoupily novelizací svých tržních řádů k zákazu podomního prodeje provozovaného obchůzkou jednotlivých domů. K tomuto kroku vedly představitelé samospráv množící se případy, kdy tzv. podomní prodejci zneužívali tuto formu prodeje k nabízení pochybného, předraženého a obtížně reklamovatelného zboží či služeb. A jaké jsou vyzorované praktiky? Prodejci využívají zejména momentu překvapení, kdy bez předchozího objednání přímo v domácnosti kontaktují potenciálního zákazníka, jenž pod psychologickým nátlakem a bez dostatečného zvážení situace a prostudování smluvních podkladů zboží či služby zakoupí. Před-

stavitelé samospráv si uvědomují, že dopady neuváženě uzavřených smluv s „podomními“ prodejci jsou nejvíce postiženi senioři či sociálně slabí občané.

Kód: už umíme říct „ne“, zavěsit telefon

Ve značném množství kriminálních případů probíhá první kontakt ze strany zlodějů prostřednictvím telefonu. Pachatel si svou oběť vytipuje podle telefonního seznamu. Jak uvádí Policie ČR na svých internetových stránkách, osudné se seniorům stává jejich křestní jméno. Anastázie, Antonie či Rozálie jsou jména, která se dnes dětem často nedávají. V takovém případě má pachatel téměř jistotu, že jde o staršího člověka. Pak už jen stačí vymyslet zajímavý a dojemný příběh, kterým staršího člověka osloví. Většina seniorů mu neodolá a požadované peníze, informace či doklady bez problémů vydá, jak vyplývá ze statistik Policie České republiky. (Policie České republiky, ©2015)

S těmito praktikami mají zkušenosti skoro všichni dotazovaní. Pro názornost uvedme zkušenosti informanta (MB): *„A když mně to hlásí telefonem, že přijdou, já říkám: „Tak přijďte“, ale já vám nic, žádné dokumenty nedám, protože jedenkrát jsem se zklamal, ale náhodou to dobře dopadlo.“* A dodal: *„Já jsem naletěl jedenkrát a teď si dáváme daleko větší pozor na všechno. Ty telefony, to jsem pokládal. Oni nás najdou v telefonním seznamu a oni nám volají“* (MB).

Podobnou situaci řešila i informantka (ŽD) z města. Popsala ji takto: *„Protože i já, jako bystrý člověk, jsem byla jako obelstěna, kdy jsem podepsala něco, o čem jsem vůbec neměla tuhu, že jsem podepsala. Až pak jsem s hrůzou za tři týdny zjistila. Teda že jsem podepsala předběžnou přihlášku na zájezd, tak jsem z toho byla docela v šoku. Jak mě prostě ten předváděč, nebo předvádějící zmanipuloval.“*

Kód: doporučení odborníků

V praktické části jsme přiblížili aktivitu Městské policie Zlín, která v rámci Programu prevence kriminality i v letošním roce realizuje projekt SENIOR AKADEMIE, který je určen pro seniory. Cílem projektu je nabídnout možnost aktivně využít svůj volný čas. Informace, jež vzdělávací program nabízí, jsou koncipovány tak, aby tvořily komplexní celek zabývající se problémy, se kterými se mohou senioři v běžném životě setkat. Ve Zlíně o této akci věděla jen jedna informantka (ŽA). Na otázku, zda by se přihlásila, odpověděla: *„Ne“*, ale po seznámení s programem upřesnila: *„Možná, že bych byla na něco zvědavá.“* Informantka (ŽD) se rozhovořila více: *„No, tak o tomhle projektu nevím, asi jo. Člověk by*

se zase něco dozvěděl. Ale zřejmě bych se jenom dozvěděla, protože to je teorie. Ale každý si na to musí šáhnout v praxi. Ale myslím si, jestli já půjdu na nějakou přednášku, kde mně někdo vysvětlí, co nemám dělat, tak stejně do té jejich pasti padnu. A můžu mět padesát pět, můžu mít sedmdesát, oni to s těma lidma tak umí (zdůrazněno), tak manipulovat, že tady tohle si musí každý vyzkoušet na vlastní kůži.“

Ve zkoumané vesnici není pro tuto oblast dostupná edukační činnost Policie ČR, proto např. informantka (ŽB) doporučení a rady v této oblasti čerpá z časopisů: *„Hodně čtu časopisy a tam je moc věcí, jak si pomoci a být opatrný.“*

Shrnutí kategorie

Prostřednictvím této kategorie jsme sledovali, zda si senioři reálné nebezpečí páchané na seniorech uvědomují a jaký postoj zaujímají k radám a doporučením odborníků vedoucím ke zvýšení bezpečnosti domácnosti a vlastní osoby. Senioři jsou v této oblasti nejvíce ohroženou skupinou obyvatel. Vzhledem k předpokládanému úpadku různých dílčích schopností, které slouží k zaznamenávání, ukládání a využívání informací, ke zpomalenému rozhodování, sníženému sebevědomí a touze po sociálním kontaktu se senior ve svém oslabení stává snadnou obětí.

I Krajský úřad ve Zlíně si uvědomuje vážnost problému, a připravuje nový projekt „Senioři a jejich bezpečí“, formou seminářů bude v rámci kraje poskytovat osvětu.

V této kategorii zazněly názory obdobné pro vesnici i město, informanti si jsou vědomi nebezpečí spíše ze strany tzv. podvodníků. Mezi pozitivní zjištění patří, že znají základní opatření vlastní bezpečnosti. Ale tato oblast sociálních kontaktů představuje neustálé vzdělávání a osvětu. Ve Zlíně se Městská policie snaží formou preventivních akcí edukovat seniory k obezřetnosti. Na vesnici se využije jen kabelové televize pro krátké oznámení, praktický nácvik dovednosti zde chybí. Tuto kapitolu lze uzavřít postesknutím informantky (ŽB): *„Jakým právem si dovolují ubližovat druhým?“*

6 SHRUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI

V empirické části jsme se pokusili nastínit názory zkoumaných informantů v souvislosti s jejich postoji ve způsobu vnímání vlastního volného času. Data získaná v rámci našeho výzkumu představují sondu do trávení volného času seniorů nad 65 let na vybraném území jednoho kraje, jednoho okresu, ve městě Zlín a v obci Slopné. Poznatky jsou výsledkem vyhodnocení dat z osmi polostrukturovaných rozhovorů, které nám umožnily prohloubit pohled na trávení volného času ve stáří a lépe chápat seniory. Tato práce má zejména popisný charakter, výsledky výzkumu mohou výrazně přispět k pochopení života seniorů a mohou být nápomocny především pro samosprávy obou obcí k tvorbě nových nástrojů ke zlepšování a zkvalitňování nabídky pro tuto cílovou skupinu obyvatel.

Oblast volného času seniorů, o které pojednává naše práce, je velmi široká. Vždyť naši informanti představovali věkové rozpětí 65 až 89 let, tedy 24 let. Nebylo v našich silách obsáhnout všechny problémy z pohledu trávení volného času, které tyto seniory doprovází. V rozhovorech zůstaly ještě další oblasti, které by si zasloužily pozornost. V naší práci jsme záměrně nevěnovali pozornost menšinám (např. osobám se zdravotním postižením, lidem s duševním onemocněním, ani seniorům z etnických menšin), protože se domníváme, že tyto cílové skupiny by měly být rozpracovány samostatně.

Zpracování dat bylo provedeno pomocí otevřeného kódování, výsledkem bylo vytvoření šesti kategorií, v každé zvolené kategorii byly popsány názory a postoje informantů a dále byly doplněny o jejich výroky.

Z prezentovaných výsledků jsme odvodili klíčové informace a odpovědi na výzkumné otázky získané ve výzkumném šetření:

Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let ve městě a na vesnici

V šetření jsme zjišťovali, zda jsou informanti spokojeni s místem svého bydliště, a to i z hlediska trávení volného času. Zjistili jsme, že velikost, dostupnost, nabídka či vybavenost obce nejsou rozhodujícími faktory mající vliv na spokojenost s daným místem bydliště. Všichni respondenti uvedli, že jsou s místem bydliště relativně spokojeni a už nemají potřebu změny. Důležitou roli zde hraje prostředí, které důvěrně znají a k němuž mají citovou vazbu.

Předpokladem pro udržení soběstačnosti člověka do vysokého věku je, kromě relativního fyzického zdraví, sociální kontakt a s ním spojený dostatek mentálních podnětů. Výběr aktivit v oblasti trávení volného času v rámci města a vesnice se liší.

Nabídka programů, popsaná v této práci, představuje ukázkou možností, které jsou k dispozici ve statutárním městě Zlíně. Domníváme se, že představuje typické spektrum finančně přijatelných aktivit, které jsou dnes dostupné ve městech se srovnatelným počtem obyvatel. Kontrastem jsou možnosti lidí, žijících na venkově. Výhodou vesnice je blízkost k přírodě a kvalitní životní prostředí, negativa můžeme spatřovat v prostorové vzdálenosti od kulturních center, je zde patrná migrační tendence a společenské aktivity jsou často závislé na dobrovolné činnosti občanů a omezených možnostech menší obce. Život na vesnici sebou přináší mnoho povinností kolem zabezpečení chodu domu, tady se výrazně liší povinnosti mezi muži na vesnici a ve městě.

Zajímavým bylo zjištění, že zástupci vesnice nezmiňovali kulturní nabídku menších měst v okolí, např. Luhačovice jsou vzhledem ke vzdálenosti dostupnější než Zlín a sezónní nabídka by zde mohla být pro obyvatele vesnice zajímavá.

Ve městě jsme se setkali s aktivními ženami, které jsou činné pracovně, vyhledávají různé formy aktivit a zejména se realizují v pomoci o vnoučata. Tyto ženy se nepovažují za „důchodce“ v pravém slova smyslu a denní režim mají vyplněný tak, že zde není prostor pro nudu. Ke všem svým aktivitám se rozhodly dobrovolně. Za seniora se nepovažuje ani další informant, aktivní muž na vesnici. Ostatní informanti nemají problém s označením důchodce a toto postavení přijali.

Činitelé podporující aktivní a pozitivní přístup k životu, a tím i aktivní trávení volného času

Rodinné zázemí - Za nejvyšší hodnotu považují starší lidé zdraví a z analýzy rozhovorů dále plyne, že kvalita vztahu s rodinou posiluje jejich roli jedince a u stárnoucích lidí kladným způsobem přispívá ke smyslu jejich dalšího života. Rodina se stává důležitým činitelem ovlivňujícím prožívání volného času. Významným zjištěním bylo, že největší radost do života seniorů přináší fungující rodina a tento jev je typický pro všechny rodiče z našeho výzkumu.

Můžeme říct, že „rodinné zázemí a rodina“ jsou ústředním tématem, kolem kterého se soustřeďují všechny kategorie naší práce. Právě fenomén „rodinné zázemí a rodina“ drží jednotlivé části schématu práce při sobě a vzájemně působí na všechny ostatní kategorie.

Motivace – Záleží jen na nás a vnitřní motivaci, jak prožijeme senium, motivace souvisí s bezprostřední existencí člověka a představuje klíčový faktor k aktivnímu stárnutí. Důležitý je pocit mít pro někoho nebo pro něco žít. Jen vdova na vesnici, která nemá ani děti, není motivována k aktivitě, neprovozuje ruční práce, zrušila domácí zvířata, jako žena má starosti se zabezpečením domu, bez manžela nemůže a nechce cestovat, chodit do společnosti, svůj volný čas tráví doma v osamocení.

Významnou úlohu v aktivním trávení volného času hrají vnoučata, proto kontakt s vnoučaty řadíme mezi velká pozitiva stáří.

Setkávání s přáteli, partnerem – Zástupci z města, z pohledu našeho výzkumu, mají větší potřebu být ve společnosti jiných. Nejstarší informant, vdovec, si „našel“ přítelkyni, se kterou tráví volné chvíle. Ženy se angažují pracovně a je pro ně charakteristické, že jsou výrazně komunikativní. Informant MA se pravidelně setkává s členy „zájmového spolku“, klubové akce mají nejen v České republice, ale i na Slovensku.

Ojedinelý přístup má informant MC, který je organizátorem mnohých společenských akcí a na nedostatek společenských kontaktů si stěžovat nemůže.

Situace s vrstevníky v obci je horší, protože vymírají. To se odráží i v setkávání a v možnostech kontaktů. Jak uvádí informant MB, už nechodí ani „na pivo“, protože si zde nemá s kým „povykládat“. Kontakty udržuje se současnými spolužáky na U3V, ale i s minulými ze základní a střední školy. Ženy na vesnici, v porovnání s městem, neudržují tak časté kontakty s přáteli. Pro informantku ŽB je charakteristické, že přátelství nevyhledávala od mládí a ani v důchodu si nenašla cestu k setkávání.

Zahrádka – Pro informanty tohoto výzkumu je společným rysem vztah k práci s půdou. I ve městě se dva informanti realizují v práci na zahradě. Tuto aktivitu vnímáme jako velmi důležitou a řadíme ji mezi významné činitele přispívající ke zdraví a k regeneraci sil. Pozitivním zjištěním bylo, že senioři pracují na zahrádce dobrovolně a rádi, a to bez rozdílu, zda se jedná o město nebo vesnici. Omezením je zde zdravotní stav, proto u informantů na vesnici dochází k odklonu od obhospodařování velkých zahrad k menším.

Prostředí - Dalším zajímavým zjištěním, vyplývajícím z analýzy rozhovorů je, že na vesnici jen jeden „příženěný“ podniká časté výpravy do okolí a objevuje krásu prostředí. Naši senioři na vesnici mají svůj rituál vycházení z domu (nakupování, lékař, zahrádka), ale na obyčejnou procházku se nevydávají. Oproti tomu zástupci města každý den opouští domov (do zaměstnání, za studiem, k dětem, k vnoučatům, na klubové akce, víno s partnerkou, návštěvu hřbitova, cestování za přírodou). Na vesnici převažuje „smršťování prostoru“ na nejbližší okolí bydliště.

Vyrovnaní se s věkem – K jedněm z nejnáročnějších momentů stárnutí nepochybně patří úkol, vyrovnat se s vlastním stářím. Pokud se na tuto problematiku podíváme teoreticky, můžeme zde využít již zmiňovanou Eriksonovu teorii. Na jejím základě lze konstatovat, že pokud starý člověk dosáhne osobní integrity, tím že přijme svůj život, je pro něj stáří snazším obdobím. I když jsme zaznamenali zdravotní problémy, finanční nedostatky, smutek z nemožnosti vykovávat svoje koníčky, negativní pocit nudy, u žádného informanta nebyl zaznamenán pocit z promarněného života.

Víra – V pozitivním přístupu k životu se odráží i víra. Tato proměnná nebyla primárně zjišťována v rozhovorech. Druhotně jsme zjistili, že senioři na vesnici jsou aktivními věřícími. Podle zjištěných skutečností i jeden informant ve městě chodí 2 x týdně na hřbitov a do kostela, v této činnosti si našel výplň volného času. Za touto aktivitou můžeme nalézt potřebu duchovní, ale i sociálních kontaktů.

Životní styl – naše malá skupina se navzájem výrazně odlišovala kvalitou s intenzitou prožitků. Duševní aktivita je posilovna zejména studiem. Pravidelný pohybový režim je jen u dvou informantů, ostatní muži už nemohou aktivně sportovat vzhledem k omezení zdravotním stavem. Bohatý životní rytmus si udržují zaměstnaní senioři.

Činitelé omezující a znesnadňující pozitivní přístup k životu

Velký vliv na způsob trávení volného času mají tělesné a duševní schopnosti seniorů, jejich zdravotní stav a také finanční možnosti. Pokud jsou tyto schopnosti omezeny, odráží se to i na prožívání volného času.

Zdravotní stav - Jedním z největších možných omezení je zdravotní stav a kondice. Náš výzkumný vzorek neobsahoval informanty se závažným onemocněním, ale na druhou stranu se o žádném z nich nedá říct, že je bez zdravotních komplikací. Příjemným zjištěním

bylo, že i v devadesáti letech se člověk může těšit z dobrého zdraví, jak dokládá náš informant MD: „*Pane Bože, já už mám tolik roků! Až teď mě to začalo bavit!*“

Nabídka - Předpokládali jsme, že pestrá paleta nabídky a dostupnost volnočasových aktivit budou mít vliv na trávení volného času. Ale muži ve městě dokázali přiznat, že se nudí. „*Přinde to občas na mě.*“ (MA) A to i vzhledem ke skutečnosti, že o nabízených aktivitách ví, mají je dostupné, ale tyto možnosti nevyužívají. Naproti tomu senioři na vesnici působí spokojeným dojmem.

Délka starobního důchodu – Část informantů je ve starobním důchodu kolem 20 let, jedná se o dlouhé životní období a mnozí si nedokázali vzpomenout, jak dlouho už jsou v důchodu. Čas odchodu do důchodu se pro mě stal relativní.

Finance – Za odklonem od některých aktivit (zejména cestování) může stát nedostatečné finanční zajištění. Tento jev jsme nezkoumali u všech informantů. Můžeme jen částečně konstatovat, že jen jeden informant se vyjadřoval k výši starobního důchodu a vyjádřil pochybnosti o spravedlivém řešení, například ve srovnání s Řeckem.

Vzdělávání

Úkolem vzdělávání je i zapojování stárnoucí generace do společenského dění a zkvalitňování života. Primárním cílem je rozvoj jedince. Zjistili jsme, že názor na studium v seniorském věku je různý. V našem výzkumném vzorku byli tři informanti se základním vzděláním a z jejich výpovědí je patrné, že pokud se jedná o lidi vyučené, kteří se více než šedesát let nevzdělávali, tuto potřebu nemají ani v důchodu, i když mají množství volného času. Tuto skutečnost neovlivní ani bydliště ve městě se sídlem univerzity. Naopak aktivní jedinci, kteří během svého života absolvovali řadu různých společenských aktivit, a vzdělávání patřilo k jejich potřebám, jsou motivováni k zapojení se do společenského dění i formou studia a rádi si za studiem dojedou. Můžeme konstatovat, že zejména záleží na osobním nastavení a možnostech jedince. Zajímavým postřehem je zjištění, že studující senioři oceňují u přednášejících, že sdělují poznatky, postoje, osobní prožitky, které navzájem konfrontují. Oblíbené jsou předměty se zaměřením na historii (města, okolí bydliště). Kladně hodnotíme i skutečnost, že $\frac{2}{3}$ informantů v rámci sledování televize a poslechu rádia se cíleně zaměřují na publicistické pořady, protože tématicky zaměřené pořady mají edukační význam a mohou se řadit k neformálnímu vzdělávání.

Senioři a jejich bezpečí

Mohlo by se zdát, že kategorie „nebezpečný věk“ nesouvisí s volným časem, ale právě senioři tráví mnoho času doma, bývají důvěřiví a mohou mít touhu po sociálním kontaktu. V této oblasti jsme nenašli výrazné rozdíly mezi městem a vesnicí. Vycítili jsme, že lidé jsou opatrnější a rostou jejich kompetence být asertivní. Z odpovědí informantů bylo patrné, že ženy se více bojí a uvědomují si, že mohou být snadnějším terčem. Skutečnost, že se více bojí, ale neznamená odklon od volnočasových aktivit. V našem vzorku jsme se neseťkali s účastníky „předváděcích akcí“ a toto zjištění vnímáme jako velké pozitivum.

Všechny tyto faktory mají vliv na trávení volného času, pokud je propojíme v jeden celek, můžeme je označit jako specifika trávení volného času seniorů.

I my stárneme a budeme pravděpodobně řešit podobné radosti i starosti, jako dnešní senioři. Proto je v našem zájmu, abychom čerpali ze zkušeností lidí, kteří tuto životní etapu prožívají. Abychom přicházející stáří nepodceňovali, ale systematicky se na něj připravovali a také pamatovali na dodržování základních zásad duševní hygieny. Jednak udržením dostatečné aktivity, tj. například zachováním svých zájmů se zaměřením na fyzickou i duševní činnost, udržováním kontaktů s okolím, navazováním nových přátelství a další. Domníváme se, že do důchodového věku bychom měli vstupovat s naučenými dovednostmi v oblasti volnočasových aktivit.

Sami sobě pokládáme otázku:

„Jakým způsobem budeme trávit volný čas za 30 – 40 let?“

7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Stejně jako jiné země i Česká republika čelí důsledkům stárnutí populace, které se promítají do všech oblastí života společnosti. S rostoucím podílem seniorů v populaci přibývá také osaměle žijících lidí v této skupině, ať již z důvodů omezené mobility nebo neexistujících či málo intenzivních rodinných a přátelských vazeb. Pocit osamění, nedostatek motivace, společenských kontaktů a mentálních podnětů mohou prohlubovat příznaky úbytku duševních i fyzických sil. Osaměle žijící senioři mimo dosah sociálních služeb, aktivizačních programů a neformální pomoci tvoří pasivní, potenciálně rizikovou skupinu, ohroženou sociálním vyloučením. Jsou častějšími oběťmi podvodů a jiných trestných činů nebo nevhodného jednání než ostatní.

Naše práce se zaměřila na skupinu soběstačných a převážně aktivních seniorů. Většina z nich samostatně vyhledává příležitosti pro setkávání s vrstevníky, cestování, koníčky k obohacení svého volného času. Ale ze své pracovní zkušenosti víme, že nabídka volnočasových aktivit, zvláště ve městě, postrádá výrazný prvek **aktivizace**, neboli vyhledávání a kontaktování osaměle žijících osob. Tato činnost naráží mimo jiné na legislativní omezení (ochranu osobních dat). Obce mohou nahlížet do registrů obyvatel jen ze zákonných důvodů. Kromě služeb a aktivit, které města již realizují, by měla větší pozornost věnovat také vyplnění prostoru mezi nabídkou volnočasových aktivit pro soběstačné, samostatné seniory a sociální službou nastupující až ve chvíli určitého stupně omezení soběstačnosti. Schází cesty, jak tyto občany aktivně vyhledávat a kontaktovat, a také nabídka aktivit a programů, které by bylo možno jim nabídnout. V této oblasti vidíme možnost uplatnění sociálních pedagogů, a to jak z hlediska **prevence**, tak i „**výchovy**“ přispívající k působení na životní styl jedince.

Možnosti kontaktování této skupiny občanů jsou často limitovány izolovaným způsobem života a někdy i neochotou spolupracovat. Největší bariérou, podle našeho názoru, však jsou přetrvávající společenské stereotypy. V povědomí lidí je zájem a řešení životní situace seniora privátní záležitostí osoby samotné a její rodiny, výpomoc sousedů či obce bývá vnímána jako vměšování, a také samotná důvěra seniorů v nezištnost jejich zájmu o pomoc či dobrý úmysl nemusí být velká. Neexistuje tradice, na kterou by bylo možno s podobnou službou navázat a která by kontakt usnadnila.

Sami senioři mohou předávat náměty, modelovat další rozvoj, vyjadřovat své názory v rámci komunitního plánování. Ale v současné době nemají obce k dispozici žádné obecně známé příklady dobré praxe fungující v České republice, které se popsanou situací zabývají. Naproti tomu pobytové sociální služby zaměřené na seniory mají komplexní rozpracování volnočasových aktivit pro seniory, které se zaměřují na individuální potřeby a přání obyvatel, jako příklad uvádíme Domov pro seniory Kaplice. (Holczerová a Dvořáčková, 2013, s. 7)

Dobrou, ale stále obtížně přenositelnou praxi v péči o tuto skupinu spoluobčanů, můžeme nalézt ve vyspělejších evropských státech. Zde je neformální pomoc propojena s tradicí dobrovolnictví pro obecně prospěšné účely a pro aktivní život komunity. Dobrovolnictví je zde velmi rozšířenou aktivitou, která je společensky vysoce ceněna. Např. v partnerském městě města Zlína, v belgickém Izegemu, dobrovolnickou činnost pro osamělé starší občany organizuje a garantuje městský úřad. Podnět pro kontaktování seniora může dát obci kdokoli, vzdálený příbuzný, lékař, sociální služba, sousedé. U nás chybí funkční propojení mezi resorty. Dobrovolník v Belgii pak takového člověka navštíví, snaží se navázat a rozvíjet kontakt s ním. Četnost a intenzita iniciativy vůči klientovi závisí na jeho zájmu a možnostech dobrovolnické služby. Nejčtenější aktivitou je prostá návštěva s posezením a popovídáním. Senioři projevují zájem např. o zprostředkované služby knihovny, zapůjčování a vracení knih, předčítání, společné procházky, návštěvy kostela, umožňuje-li to kondice seniora, je zorganizován výlet do blízkého okolí. Touto cestou získají občané také informace o činnosti zájmových organizací a dalších aktivitách pro seniory. Město poskytuje dobrovolníkům potřebnou pomoc, podporu a vzdělávání. Dobrovolníci se rekrutují z řad občanů města, zájem o konkrétní službu projevují lidé na základě svých zkušeností z rodiny či okolí, informací ze škol a akcí města.

Pro volný čas je důležitá vazba na obce, které se výrazně zapojují do utváření volnočasových koncepcí a aktivit tím, že poskytují garanci, personální, materiální a zejména finanční podporu. Nejčastější podporou seniorů je zřizování „klubů“ seniorů.

Pokud se podíváme na obec Slopné, žije zde přibližně sto osob ve věku nad 60 let a zdejší klub seniorů má 33 členů. To představuje jednu třetinu seniorů. A to i vzhledem ke skutečnosti, že převážná většina má aspoň malou zahrádku, domácí zvířata, starosti kolem domu. A ještě si najdou čas na setkávání.

Na území města Zlína žije přibližně 15,5 tisíce obyvatel ve věku nad 65 let. Kluby seniorů, jak jsme uvedli v teoretické části, mají přibližně jeden tisíc členů a ti mohou být také i mladší 65 let. Zejména ze zkušeností přímé spolupráce se seniory jsme poznali, že Zlínské kluby seniorů i klub seniorů ve Slopném jsou po stránce nabídky volnočasových aktivit ponechány výhradně na schopnostech a aktivitách jednotlivých členů, i když mají velmi dobré materiální zabezpečení. Pokud se zaměříme na Zlín, tak během posledních deseti let neproběhla výrazná propagační akce, která by komplexně jednotlivé kluby představila. Domníváme se, že město Zlín by mohlo zvážit nový koncept fungování „klubů seniorů“. Jako možné řešení zde vidíme profesionalizaci programové náplně, propagaci a zvyšování kompetencí u organizátorů. Velkým přínosem by bylo i nalákání více mužů do převážně ženských kolektivů. Dalším možným zpestřením trávení volného času seniorů je dětský prvek, tedy společné aktivity seniorů a dětí. Toto propojení věkových skupin se na území města již uskutečňuje nebo plánuje (Junior - Senior Univerzita). Cílem města by mělo být zvýšení počtu členů v klubech ze současných 6 % potenciálních účastníků, na hranici 25 %. Sta procent nelze dosáhnout, protože vždy bude existovat skupina seniorů, která je výrazně omezena zdravotním stavem, nebo naopak aktivní, soběstačná, bez zájmu o trávení svého volného času tímto způsobem.

Jak z výše uvedeného vyplývá, volný čas je důležitou součástí našeho života, proto bychom k němu měli přistupovat zodpovědně. Domníváme se, že v klubech seniorů by měli působit vyškolení pracovníci, kteří by zajišťovali metodickou podporu a odborné vedení. Zde vidíme potenciál pro profesionály i dobrovolníky z řad sociálních pedagogů se zaměřením na pedagogiku dospělých a seniory s ohledem na trávení volného času.

Působení na seniory by mělo být více záměrné, a to neznatelnou a zábavnou formou, a část jejich programu by měla být odborně řízena. Protože primárním cílem fungování klubů seniorů by měla být prevence před sociálním vyloučením, s důrazem na edukační a vzdělávací aktivity. Malým obcím by se metodického řízení mělo dostávat od pověřených obcí nebo by si mohly vyměňovat zkušenosti s okolními obcemi. Tady vidíme možnost pořádání společných akcí mezi obcemi, garanty programu by částečně měly být i příslušné obecní úřady. Jako vzorový příklad jsme vybrali přednášku „Spotřebitelská gramotnost“, která by se konala v obci Slopné a zároveň byla přístupná i pro občany sousedních obcí - Sehradice a Loučka. Nadstandardní službou obcí by mohlo být zajištění dopravy.

Kluby seniorů do budoucna vnímáme jako velmi vhodný prostředek k udržování a rozvoji sociálních vztahů seniorů. V současnosti se jedná o nejdostupnější a nejlepší způsob, kde seniorům předkládat preventivní a edukační aktivity.

ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaký význam senioři nad 65 let na vybraném území připisují volnému času, jak mu rozumějí a jak sami senioři vnímají specifika trávení svého volného času s ohledem na místo svého bydliště. V teoretické části jsme nastínili teoretická východiska pro část praktickou. Teoretická část sestává ze tří kapitol, v jejichž rámci jsme se zaměřili na charakteristiku stáří, a to včetně procesu stárnutí, představili jsme změny související se stárnutím, představili jsme koncept úspěšného stárnutí. Vymezili jsme pojem volného času, přestavili pojetí a funkce volného času, nastínili možnosti trávení volného času se zaměřením na seniory, představili vybrané formy zájmového vzdělávání. Dále jsme podali stručnou charakteristiku města Zlín a obce Slopné, v nichž probíhal empirický výzkum, a představili jsme výběr aktivit se zaměřením na seniory.

Naší prací jsme chtěli poukázat na to, že kvalitní využívání volného času je důležité pro každou věkovou skupinu. My jsme se ve výzkumu zaměřili na seniory. S ohledem na rostoucí populaci starých lidí je nutné, aby se zájem o tuto problematiku zvyšoval a nabídka odpovídala nejen zájmům, ale seniory aktivizovala k novým činnostem, zejména aktivní stárnutí má pozitivní dopad na zdraví jedince. Vhodným využíváním volného času lze i u seniorů docílit pocitu smysluplnosti, psychické pohody, zvýšení sebevědomí, snížení pocitu samoty, udržovat soběstačnost. V motivaci seniorů k aktivnímu životnímu stylu vidíme přínos pro zkvalitňování jejich života a s tím možnou využitelnost v praxi s ohledem na sociální pedagogiku. Význam spatřujeme také v **preventivních aktivitách**, které by se měly zaměřit na ovlivňování mladších generací, aby si naučené vzory chování a aktivní trávení volného času přinesly do stáří.

Jsme rádi, že jsme se v bakalářské práci mohli věnovat oblasti, která je nám blízká a které bychom se v budoucnu rádi dále věnovali. Výsledná zjištění výzkumu se vztahují pouze na vybraný vzorek seniorů, a proto ho nelze žádným způsobem generalizovat pro většinovou populaci.

Výsledky je třeba chápat jako sondu do problematiky života seniorů na vybraném území z pohledu trávení volného času. Doufáme, že tato práce rozšířila znalosti a povědomí o způsobech trávení volného času seniorů nad 65 let ve vybraném městě a obci a podhalila některé faktory, jež nás mohou naučit navzájem lépe komunikovat. Dále věříme, že prohloubení znalostí o této problematice napomůže zvýšit zájem samospráv k tvorbě nových

nástrojů, které budou ještě více reflektovat potřeby a pojetí pro integraci seniorů v příslušné lokalitě. Je zřejmé, že potřebujeme znát, jak sami senioři vnímají specifika trávení svého volného času, abychom mohli nabízené služby v této oblasti zlepšovat a zkvalitňovat. Stručně řečeno, hlavním cílem této práce bylo popsat specifika trávení volného času seniorů nad 65 let na vybraném území. Závěrem můžeme konstatovat, že jsme nastínili základní specifika trávení volného času seniorů ve vybraných lokalitách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČERTÍK, Miroslav a Věra FIŠEROVÁ, 2009. *Volný čas, životní styl a cestovní ruch*. Praha: Vysoká škola hotelová. ISBN 978-80-86578-93-4.
- [2] ČESKO. *Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění*. cit. podle Sbírky zákonů České republiky. ©2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupné ze Systému ASPI, verze 2015 pro Windows.
- [3] DUMAZEDIÈR, Joffre, 1962. cit. podle KNOTOVÁ, Dana. 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- [4] HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: Trendy pedagogiky volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0030-7.
- [5] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2010. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.
- [6] HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- [7] HOLCZEROVÁ, Vladimíra a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ, 2013. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4697-5.
- [8] JANIŠ, Kamil ml., 2009. *Úvod do problematiky volného času*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-530-7.
- [9] KOLÁČEK, Štěpán cit. podle ČERTÍK, Miroslav a Věra FIŠEROVÁ, 2009: *Volný čas, životní styl a cestovní ruch*. Praha: Vysoká škola hotelová. ISBN 978-80-86578-93-4.
- [10] KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- [11] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [12] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2010. *Mít pro co žít*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7195-404-0.
- [13] KUBEŠOVÁ, Lucie, 2006. *Zdraví pro třetí věk*. Vyd. 1. Česlice. Rebo. ISBN 80-7234-536-2.

- [14] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 1998. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 80-7169-195-X.
- [15] MUSIL, Jiří, 2005. *Sociální psychologie*. Zlín: UTB ve Zlíně.
- [16] MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3345-2.
- [17] NEKUDA, Vladimír, 1995. *Zlínsko*. V Brně: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně: Muzeum Jihovýchodní Moravy ve Zlíně. ISBN 80-85048-57-4.
- [18] OPASCHOWSKI, W. Horst, 1977, cit. podle KNOTOVÁ, Dana. 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.
- [19] PÁVKOVÁ, Jiřina a kol., 2002. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktul. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-711-6.
- [20] PETŘKOVÁ, Anna, 1994. cit. podle MÜHLPACHR, Pavel, 2004. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-3345-2.
- [21] PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ, 2004. *Gerontagogika-Úvod do teorie a praxe edukace seniorů*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-0879-1.
- [22] POKORNÁ, Andrea, 2010. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3271-8.
- [23] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-029-4.
- [24] SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ, 2012. *Sociologie stáří a seniorů*. České Budějovice: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3850-5.
- [25] STRAUSS, Ansem a Juliet CORBINOVÁ, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce. ISBN 80-85834-60-X.
- [26] STUART-HAMILTON, Ian, 1999. *Psychologie stárnutí*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 8071782742.
- [27] ŠERÁK, Michal, 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.

- [28] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ a kol., 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [29] VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [30] VÁŽANSKÝ, Mojmír, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. Vyd. 2. Brno: Print-typia. ISBN 80-86384-00-4.
- [31] VENGLÁŘOVÁ, Martina, 2007. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2170-5.
- [32] VIDOVICOVÁ, Lucie, 2013. *Stáří ve městě, město v životě seniorů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-141-1.
- [33] ŽUMÁROVÁ, Monika cit. podle KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [34] Česká správa sociálního zabezpečení, *Starobní důchody* [on line]. ©2014 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/starobni-duchody.htm>.
- [35] *Luháčovské Zálesí* [on line]. ©2014 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.luhacovskezalesi.cz/mikroregion/obce/slopne>.
- [36] *Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017*, Ministerstvo práce a sociálních věcí [on line]. ©2014 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14540>.
- [37] *Policie České republiky, Prevence* [on line]. ©2015 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/seniori-sobe-627170.aspx>.
- [38] *Obec Slopné* [on line]. ©2012 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.slopne.cz/o-obci/ds-1058/p1=2088>.

- [39] *Senior Pointy* [on line]. ©2011-2015 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.seniorpointy.cz/o-projektu.php>.
- [40] *Slovenská desítka* [on line]. ©2014 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.slovenskadesitka.cz>.
- [41] *Svaz důchodců ČR* [on line]. ©2015 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.sdcr.cz/clanky/dokumenty-sdcr/programove-prohlaseni-9.-sjezdu-sdcr-na-obdobi-2014-2018.html>.
- [42] *Univerzita Tomáše Bati* [on line]. ©2000-2015 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.utb.cz/o-univerzite/junior-univerzita-a-nove-junior-senior-univerzita-2015-naFHS>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	A jiné
A3V	Akademie třetího věku
EY 2012	Evropský rok aktivního USA stárnutí a mezigenerační solidarity
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
s.	Strana
SDČR	Svaz důchodců České republiky, z. s.
SŠ	Střední škola, středoškolské vzdělání
tzv.	Takzvaný
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu
USA	Spojené státy americké
U3V	Univerzita třetího věku
UVČ	Univerzita volného času
UTB	Univerzita Tomáše Bati
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZDP	Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Popis zobrazující výběr jednotlivých informantů.

(Vlastní výzkum, 2015)..... 50

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Přehled počtu jubilantů v letech 2002 – 2014. (Zdroj: Magistrát města Zlína, podklad pro připravovanou Výroční zprávu za rok 2014).....	41
Tabulka č. 2: Základní údaje o výzkumném vzorku. (Vlastní výzkum, 2015).....	52
Tabulka č. 3: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Místo, kde žijí. (Vlastní výzkum, 2015).....	58
Tabulka č. 4: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Trávení volného času v domácím prostředí. (Vlastní výzkum, 2015).....	61
Tabulka č. 5: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Aktivity mimo domov. (Vlastní výzkum, 2015).....	67
Tabulka č. 6: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Vzdělávání. (Vlastní výzkum, 2015).....	75
Tabulka č. 7: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Mít pro co žít. (Vlastní výzkum, 2015).....	78
Tabulka č. 8: Výsledky otevřeného kódování pro kategorii: Nebezpečný věk. (Vlastní výzkum, 2015).....	82

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I:	Plán akcí na rok 2015 v obci Slopné
Příloha P II:	Schéma polostrukturovaného rozhovoru
Příloha P III:	Rozhovor č. 1
Příloha P IV:	Rozhovor č. 2
Příloha P V:	Rozhovor č. 6
Příloha P VI:	Rozhovor č. 8
Příloha P VII:	Poster

PŘÍLOHA P I: PLÁN AKCÍ NA ROK 2015 V OBCI SLOPNÉ

4. ledna	Novoroční výšlap na Spletený vrch
31. ledna	Myslivecký ples
14. února	Fašankový průvod obcí
22. března	Morana – lidová tradice vynášení zimy ze vsi
25. dubna	Hasičská pouť na Svatém Hostýně
26. dubna	Mše svatá ke cti sv. Floriána – patrona hasičů
květen	Stavění a kácení máje
květen	70. výročí 2. světové války
2. května	Závody ve sjezdu horských kol na lyžařském vleku
10. a 11. července	Pouťové zábavy
12. července	Velká pouť – výročí posvěcení kostela sv. Rocha
16. srpna	Malá pouť – patrocinium sv. Rocha
23. srpna	Slovenská desítka – běžecké závody pro malé i velké sportovce
září	Dětský den
říjen	Beseda s důchodci
listopad	Cimbálová muzika s ochutnávkou svatomartinských vín
21. – 22. listopadu	Pouť pro chlapy na Svatý Hostýn
29. listopadu	Rozsvícení vánočního stromku (4. ročník)
5. prosince	Mikulášská nadílka
13. prosince	LUCE – lidová tradice
prosinec	Vánoční turnaj ve stolním tenise pro neregistrované hráče
prosinec	Roznášení Betlémského světla
31. prosince	Tradiční silvestrovský ohňostroj s čajem a svařákem

PŘÍLOHA P II: SCHÉMA POLOSTUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let

1. Úvodní část

Představení se, žádost o poskytnutí rozhovoru, vysvětlení a popis účelu rozhovoru, ochrana osobních dat, žádost o poskytnutí souhlasu se zvukovým záznamem, orientační a časové vymezení průběhu a délky rozhovoru.

Dobrý den, jmenuji se Michaela Novosadová a jsem studentkou UTB ve Zlíně, ráda bych Vás požádala o rozhovor na téma „Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let“. Souhlasíte s rozhovorem? Náš rozhovor je důležitou součástí výzkumného projektu a jeho výsledky budou zpracovány a analyzovány v bakalářské práci. Zaznamenaný rozhovor bude součástí práce. Náš rozhovor bych ráda nahrála na diktafon pro lepší zpracování. Předpokládaná délka rozhovoru je 30 minut. Ráda bych Vás požádala o souhlas s nahráváním.

2. Otázky na úvod

Cílem těchto otázek je navození dobré atmosféry a snížení obav z rozhovorů. V úvodu se zaměříme na zjištění věku, rodinných vazeb.

Scházíte se se svojí rodinou, přáteli?

Můžu se Vás zeptat, jste v současnosti zaměstnán/a, máte zájem o práci?

Dáváte přednost samotě nebo rušnému společenskému životu?

Je lepší být důchodcem na vesnici nebo ve městě?

Připravoval/a jste se na odchod do důchodu?

Kdy jste ze začal/a považovat za seniora? Jaký má podle Vás smysl stáří?

3. Jádro rozhovoru

Tvořily otázky, které směřovaly k nalezení odpovědí na stanovené výzkumné cíle. Součástí byly i navazující výzkumné otázky, které nebyly předem připraveny a reagovaly na probíhající rozhovor. Cílem bylo hlubší pochopení sdělených výpovědí. Pořadí bylo v rámci jednotlivých rozhovorů měněno.

Jak se Vám žije ve Zlíně/ Slopném?

Měnila byste vesnici za město? Jaké přednosti má vesnice před městem? A opačně

Co Vám na vesnici/ ve městě chybí?

Co je pro Vás volný čas?

Jaké máte koníčky?

Víte, co se ve městě/ vesnici děje? Kdy vyhledáváte nějaké společenské akce? Kde získáváte informace?

Jste spokojen/a se stávající nabídkou v této oblasti? Co byste navrhoval změnit?

Jaká je Vaše nejoblíbenější volnočasová činnost?

Co pro Vás znamená televize, rádio?

Co provozujete za ruční práce?

Chtěl/a byste ještě studovat a proč?

4. Ukončovací otázky

Dávají prostor k doplnění informací – např.

Co Vám v současnosti dělá největší radost/ starost?

Co si představujete pod násilím páchaným na seniorech?

Chtěl/a byste ještě něco doplnit?

Chtěl/a byste se na něco zeptat?

5. Poděkování za uskutečněný rozhovor

Rozloučení, příslib ochrany osobních dat, zpětná vazba.

Ráda bych Vám na závěr poděkovala za Váš čas a ochotu věnovaný tomuto rozhovoru.

Ještě jednou Vás ujišťuji, že Vámi sdělené informace jsou důvěrné a z mé strany musí být zajištěna anonymita. Celá bakalářská práce bude zveřejněna na internetových stránkách UTB.

Děkuji Vám za rozhovor.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 1, INFORMANT - MA

Délka rozhovoru: 1 h 44 min
Věk: 80 let
Pohlaví: muž
Rodinný stav: ženatý, 2 děti, 3 vnuci
Bydliště: město
Starobní důchod: dvacet let

Představení se, vysvětlení a popis účelu rozhovoru, ochrana osobních dat, žádost o poskytnutí souhlasu se zvukovým záznamem.

Já jsem se učil tady ve Zlíně strojařem, přestože jsem byl ze Zlína, musel jsem tady bydlet na internátě. A když jsem chtěl jít domů, tak jsem si musel od vychovatele vzít propustku.

Souhlasíte s rozhovorem a se zvukovým záznamem?

Ano.

Děkuji.

Já jsem šel do důchodu v roce 1985 (pozn. red.: jednalo se o rok 1995), potom jsem ještě pracoval, ale jenom na pozvání, když měli práci, tak mě pozvali. Protože já su vyučený strojní zámečnick, soustružník. Před vojnou jsem si udělal strojařský mistrák, to jsou dva roky. Rok po vojně jsem šel na strojařskou průmyslovku na nástavbu, na vyšší jako, na tři roky. Takže já mám střední školu pětiletou večerní.

Po vojně jsem nastoupil do konstrukce přípravků, jako konstruktér náradí a měřidel a přitom jsem si dělal školu. Ještě jako svobodný. Já jsem se ženil dost pozdě, v 27 letech a manželka ve 22 letech. My jsme se vlastně potkali na letišti, na letišti ne, ale ve výcviku para. Vlastně jsem jí dělal instruktora. A tak jsme se seznámili.

Scházíte se se svojí rodinou?

My máme dvě děti a vnuků mám tři. Nejmladšímu je – to už jsou všechno velký lidi.

Pravidelně. Synátor i dcera ke mně chodí asi jedenkrát za 14 dní. Ale většinou synátor, když jede v pátek z práce, tak se u nás stavuje, co potřebujeme a tak. Za týden má přijet vnučka z Anglie, tak máme rodinnou slezinu, je objednaná večeře na hotelu.

Dáváte přednost samotě, nebo rušnému společenskému životu? Jste rád ve společnosti?

Já su v podstatě vlk samotář. Ale to myslím tak, že nemiluju nějaké zábavy nebo ...

Využívání volného času, to ano, to su všemi deseti proto, ale že by mi scházely divadla nebo koncerty nebo kina, tak to ne. Já se spíš věnuji tomu klubu, protože tam dělám toho pokladníka. Tak sháním peníze, kde se dá. Ty veškeré finance jsou na mně.

Každý rok máme strašně moc akcí. My s klubem míváme tak 45 akcí jenom v rámci kraje a 5 velkých akcí, co se týká i zahraničí. My jako bývalí výsadkáři, vojáci, co jsme byli v základní službě, my vlastně neuznáváme rozdělení republiky a my se vzájemně navštěvu-

jeme. Jezdíme do Žiliny, do Prešova. Někteří ti mladší kluci ještě skáčou, no, mají 60 až 70 let a ještě skáčou. Nebolí je kolena. Já bych si ještě taky skočil, přestože mám 80 let, ale mám to od doktora zakázané, protože mám obě kolena umělé.

Chybí Vám to?

Dost (smutně). Chybí. Ještě bych si s chutí skočil. Mohl jsem si v Kunovicích několikrát skočit na tandemu, ale to už mě netáhne, to už není ono.

Já jsem sice byl parašutista, to znamená, že jsem se v letadle jenom vozil, ale nevynechal jsem ve Svazarmu, když bylo povoleno, aby člen Aeroklubu mohl létat ve dvoumístných a vícemístných letadlech s pilotem. To nebylo zakázané. Takže já jsem to maximálně využíval, a když byla možnost, tak jsem si šel zaletět s nějakým pilotem instruktorem. Na druhém sedadle jsem řídil letadlo jako žák. To bylo dříve ve Svazarmu, jak skončil Svazarm, tak létání se stalo komerční záležitostí, a když člověk přišel na letiště, tak tam viděl jenom podnikatele a milionáře, kteří měli možnost si třeba koupit ten ultralite.

Já jsem si strašně rád zalítal, já mám na druhém sedadle možná nalétaných 60 hodin.

Kdy jste se začal považovat za seniora, důchodce?

To je těžké říct.

Dá se připravit na odchod do důchodu?

Nedá se připravit. Je to dosti těžká věc, ale já díky tomu, že jsem měl toho koně, ne koníčka, tak jsem to všechno překonal. Mně potom akorát scházelo, že když přišla ta něžná revoluce nebo sametová. Takže dříve jsme museli v Aeroklubu udělat třeba 200 hodin brigád nebo cvičit brance. Já jsem třeba dříve cvičil brance, potom jak jsem měl problémy s tou prověrkou, od toho 69 roku, tak to jsem nesměl už cvičit mladé, tím výcvik branců pro mě skončil. Jak víte, naše letiště v Holešově je už několik roků zrušené, je tam ta průmyslová zóna, hangár a budovy nám zbourali. Po Aeroklubu není slechu ani dechu. Já teď jezdím, když mě to popadne, do Kunovic.

K letadlům patří modelářství...

No, modelářství jsem taky kdysi dělal, když jsem byl mladý. Ted' už ne. Normální veliké.

A syn, propadl létání?

Ten chodil na letiště taky, ani nevím, jestli má seskoky, ale dcera ano. Syna to přestalo bavit, že se tam utrácí čas, a dal se na rybařinu.

Jak vypadá Váš den, chodíte nakupovat, po doktorech?

Já naštěstí musím říct, že doktory pomalu nepotřebuju. Akorát, jak člověka doktoři lapnou. Musím každého půl roku chodit na kontrolu (popis zdravotních komplikací), ale naštěstí mi to prochází. No, a když jsem dělal tu předoperační prohlídku na ty kolena, tak mi našli cukrovku druhého stupně. Přestože dietu vůbec nedržím, tak mě paní doktorka chválí.

Máte zahrádku?

Já bydlím v paneláku a asi tak 1,5 km od baráku mám zahrádku. Mám tam postavenou takovou malou chatičku. Ted' na podzim jsme tam zaváděli elektriku, to moja jenom kvůli tom, abychom mohli sekat trávu. Moja je zatížená na kyticke, takže tam máme dost kvítek, ale máme tam takový malý plácek čistě jenom na zeleninu. Pravidelně každý rok dva záhonky jahod. A to stejně nesníme vůbec my, my jenom okoštujeme a zbaští to vnučky.

Chtěl byste bydlet na vesnici?

Abych vám pravdu řekl, mně je to jedno, já bych to klidně přežil, aj kdybych šel bydlet na vesnici. Já jsem kolikrát přemýšlel, že když kluk bydlí na xx. Takže bych aj tam klidně k němu šel. Jediné, co bych měl blízko, tak je letiště ve Štípě.

Mně je to úplně jedno, jestli jsem na vesnici, nebo ve městě. Já se vyžívám hlavně v té zahrádce. Ted' je ještě volno, ale do konce února bych měl mít ostříhané hrozny a nemám ještě.

Řídíte ještě auto?

Řídím. Od ledna mám úplně nový řidičák i občanku. Protože jsem nevěděl, tak jsem nechal obnovit řidičák v celém rozsahu a místo deseti let mi to strhli na pět, protože už su starý. Takže nemohu mít C na nákladáky na deset let, jenom na pět let.

Divadlo, kino, jak jste říkal, moc nevyhledáváte. Co sportovní aktivity?

Ta jedna vnučka hraje házenou za Zlín, tak se chodívám podívat na házenou.

Víte, že v Malenovicích je klub seniorů?

Vím, vím aj kde.

Chodíte tam?

Nechodím. Nepotřebuji to. Necítím tu nutnost. Když chcu pokecat s těma důchodkyňama, ty už mě většinou znají přes pejsky, protože občas hlídám ty pejsky. Tak tím už jsem známým. Dost těch starších paních, když je pěkně, sedávají na lavičkách a kecají, tak občas spolu prohodíme pár slov a pozdravíme se.

Jak často máte chůze vašeho klubu?

Máme pravidelné schůze jako výboru každou první středu v měsíci. A potom máme těch 50 akcí za rok. Tak si představte, že z těch sedmi parašutistů, co zahynuli v kostele v Praze za heydrichiády, to lidi vůbec neví, že tam byl jenom jeden Čech, jeden Slovák a ostatní samí Moraváci a tři z nich jsou ze Zlínského kraje. To nikdo tady neví! To, že nejvíc hrdinů je ze Zlínského kraje. Třeba od Valašských Klobouk - Křekov je Valčík.

Výsadkové vojsko patřilo vždycky k elitě armády. Těch nikdy moc nebylo. Dále vzpomínal na vojnu.

Co pro Vás znamená organizovaný čas? Vyhledáváte hromadné akce?

Těžko vám budu říkat ano, nebo ne. Pro takového samotáře. Dříve jsme jezdili do termálů, skončili jsme v loni. Už jsme měli pozvánky, proč jsme se nepřihlásili, ale. Dále vzpomínal na nejlepší dovolenou svého života v Itálii.

Chtěl byste ještě pracovat?

No, ted' už těžko, ted' by mě to hlava nebrala. Já občas se ještě snažím synovi pomoci, protože on dělá na IČO. Ale on už mě taky nebere, on už vidí, že ta moje výkonnost nestojí za to, nebo není nijak...

Já bych byl furt schopný dělat nějaký dozor nebo něco, já jsem ještě potom se synátorem, když stavěl sklad, tak jsem chodil mu pomáhat. (Pan MA podrobně popisoval místo a druh práce, tato část není součástí přepisu z důvodu anonymity.)

Chybí Vám výcvik, co jste dělal dříve?

Teď už žádný takový výcvik není a už asi ne, protože už bych nebyl schopný. Já nesmím kleknout, nesmím spadnout, takže už bych nebyl schopný. Z těchto důvodů ne. Já bych si troufl třeba na přemet nebo takové věci. Ale nesmím to dělat, protože bych si mohl vyhodit koleno.

Jaké aktivity jste ještě rád provozoval?

Než jsem začal dělat parašutismus, tak jsem hrál třeba fotbal. Ale vždycky jsem chytal v brance. Hrál jsem třeba Českou házenou, v brance. Hrál jsem potom sedmičky, handbal, v brance. (Následoval podrobný popis sportovních aktivit, není součástí přepisu.)

Posloucháte rádio?

Rádio neposlouchám, já jenom televizi. Dost. Když mám ze všeho volno, tak sleduju televizi. Sleduju všechny tyto události. (Vyjadřoval se k politické situaci a ke zbraním pro Ukrajinu.) Ty pořady politické, publicistické ano. A dělám si podle toho denní rozpis.

Chodíte každý den ven?

Každý den ven chodím, ale většinou si jenom jdu ráno koupit Právo a nakoupit mojí, protože ona už hůř chodí, takže většinou chodím nakupovat já. A moja chodí akorát nakoupit maso a to vždycky nakoupí na celý týden.

Vaříte si ještě sami?

Ano. Vaříme si sami. Vaříme teplé večeře aj obědy.

Co nejraději děláte?

Co nejradši dělám? Nejradši bych chodil na letiště (zasmání), to se nedá, to jak člověk si na to jednou zvykne!

Akce klubu Výsadkových veteránů nám vychází tak čtyři do měsíce. Nejbližší máme v Kunovicích odhalování pomníku Hrubého, to byl jeden z parašutistů, co zahynul v Praze. Tam budeme mít čestnou stráž. Přitom to začíná večerní mší a potom bude odhalování té pamětní desky a toho pomníku.

Jezdí i vaše manželka?

Nejezdí, protože jí se to letiště moc nezamlouvá. Ona se tam nudí, já se nenudím, já v tom žiju. Říká, že jí to nic nepřináší, takže na co by tam chodila.

Jak se Vám studovalo na U3V?

To jsem si vybral ten obor počítače. Já jsem vlastně udělal dva roky. Na to mám diplom. To mám aj ty zápočty. Ale říkám, že jsem se k tomu dostal omylem, protože já jsem nebyl zvyklý študovat ze skript, tak jsem se snažil všechno zapisovat. Mně to utíkalo a pak jsem najednou zjistil, že su třeba deset, patnáct minut pozadu po tom přednášejícím. A už jsem si potom nemohl vzpomnět, co bylo a jak. A když to neslyším jako, protože nejsou zvyklý študovat z těch skript, tak už mně to scházelo. Takže jsem ten rok prošel jakž tak.

Budete zkoušet jiný obor?

Teď už ne. V 80 letech už nebudu. Kdybych šel ještě na univerzitu, tak se přihlásím na nějaký ten humanitní obor, třeba jako dějiny Československa nebo dějiny Zlínského kraje a tak.

Co si představíte pod volným časem?

Pro mě doktor je zbytečná ztráta času.

Nakupování, to беру jako nutnost, ale celkem jo. Jenže já si pod nakupováním představuju to, že mám napsaných deset až patnáct věcí na papíře, to najdu a jdu k pokladně a jdu dom.

Řídíte rád auto?

Dřív jsem jezdil rád, ale teď už jezdíme jenom po okolí, většinou už jezdíme jenom k dceři nebo synovi. Sám jezdím třeba na letiště do Kunovic.

Co Vám v místě, kde bydlíte, chybí?

Tělocvična, ta mi nechyběla nikdy, protože já jsem na dodržování fyzicky nikdy nebyl. Potom, co jsem se vrátil z vojny, už jsem to jako moc neuznával. Říkám: „Kdo chce, ať si cvičí!“ Ale sám jsem to nikdy nedělal.

Víte, co se ve Vašem okolí děje?

Já osobně to nepotřebuju, i když o té činnosti klubu seniorů vím, protože jeden z mých nejlepších kámošů v tom klubu je. On je výsadkový veterán i veterán hasič. Tak dobře znám, co v Malenovicích dělají i hasiči.

Moja ještě jezdí s hasiči na výlety dvakrát do roka, ale já ne.

Kde nejčastěji trávíte čas?

Nejčastěji čas trávím na zahrádce, na letišti, u veteránů. Domácí práce moc rád nemám. I když je dělám. Kutilství bych provozoval, ale jediné víceméně u syna, když bych mohl pomáhat synovi. Ale jinak doma, že bych! Třeba když teče kohoutek, tak se s tím nebabřu a na doporučení synátora. On říká: „Tati, když se s tím budeš babrat, tak s tím zabereš dva dny, lepší je koupit za 500 ten kohoutek nový a máš zas na pět roků pokoj“. Takže když tak koupím ten kohoutek nový, a jelikož se s téma kolenama už nevlazu pod ten sifon, tak synátor se staví a namontuje mně to. A je to.

Zahrádka. My to s mojí máme rozdělené tak, protože ona mně tvrdí, že su jak buldozer, takže su jenom na ty těžké práce na zahrádce a pak mě moja od toho vyžene a jde si dodělat tady ty jemnější práce. To sazení si dělá sama. Tož to zalévání dělám já. Sazení a údržba kvítek, to si dělá sama. Protože ona říká, že bych jí to poničil, jak slon v porcelánu.

Městská policie připravuje projekt se zaměřením na bezpečnost, nechtěl byste se zúčastnit?

Co se týká vlastní obrany tělesné, tak si říkám, že bych byl schopný ještě se ubránit, protože ještě si něco pamatuju z chvatů, co nás učili na vojně a co jsem dělal.

Máte pocit, že se někdy nudíte?

Přinde to občas na mě.

Jak se proti tomu bojuje?

Těžko. Protože to, co bych já chtěl dělat, to se nelíbí mojí. Já třeba normálně bych mohl jezdit po celé republice po těch klubech VV, když mají akce. Ale to už se nelíbí mojí. Jednak to leze do peněz, třeba když jedeme na Slovensko, tak si musíte vyměnit eura.

Můj nelepší životní zážitek je deset dnů v Itálii (letní dovolená). My jsme každý druhý den byli na zájezdu. Viděl jsem třeba Monaco. (následoval podrobný popis dovolené – není součástí přepisu)

Chtěl byste se ještě někam podívat, třeba formou organizovaného zájezdu?

Já jo, ale už na to nejsou finance. Nechejte si dát k 80. narozeninám. Já chcu k 80. narozeninám hodinu lítání na ultralitu.

Co Vám dělá největší radost?

Největší radost mně dělá rodina. Že mám dobře vychovanou rodinu, celou jako, až po ty vnučky. Že děcka, jak jsem je zaměstnával. Akorát že kluk se naučil kouřit u těch rybářů. Já jsem je vedl k tomu sportování.

Co Vám dělá největší starost?

Chtěl bych mít zdravý kolena. To nemůžete ani na zahrádce dělat, protože si nemůžete kleknout. Když něco dělám na zahrádce, tak musím sedět na štokrleti nebo dělám silně rozkročený, protože nesmí nic tlačit na kolena.

Vy jste životní optimista!

Já su optimista. Mě ani ted' nic nerozháže. Já žiju, co mě život přinese, a nestěžuji si. Jediný, co si stěžuju na to, že furt nám dávají za příklad Řecko, jako stát, který rozhazuje eura. Já říkám: „Jo, v našem pohledu rozhazují, protože průměrný řecký důchod je 1600 euro a český důchod je 400 euro“. Takže řečtí důchodci mají čtyřikrát větší důchod než čeští.

Moc děkuji za Váš čas, který jste věnoval našemu rozhovoru.

Na shledanou.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR Č. 2, INFORMANT - ŽA

Délka rozhovoru: 1 hodina, z toho 37 min. zvukový záznam
Věk: 71 let
Pohlaví: žena
Rodinný stav: vdaná, 3 dcery, 5 vnuků
Bydliště: město
Starobní důchod: 15 let

Úvod

Představení se, vysvětlení a popis účelu rozhovoru, ochrana osobních dat, žádost o poskytnutí souhlasu se zvukovým záznamem.

Souhlasíte s rozhovorem a se zvukovým záznamem?

Souhlasím.

Scházíte se se svojí rodinou?

No my se scházíme pořád moc, protože všechny ty dcery žijí v Brně, takže když děti byly ještě malé a dcery nastoupily do práce a potřebovaly pomoc, tak jsme se s dědou střídali a pomáhali jsme s tím hlídáním. Teďka v podstatě všechny děti chodí do školy a krom toho, že už tak nemocné nebývají, takže nepotřebují hlídat, když není nemoc. Ale scházíme se pravidelně dvakrát za rok, kdy se sejde celá rodina, úplně všichni – vnuci, děti, dcery, zeťové.

A krom toho ještě oni mezi sebou udržují takové vztahy, že všichni pořád o sobě nějak vzájemně víme.

Scházíte se s přáteli, kamarády?

Kamarády máme, ale já pocházím z většího množství dětí, nás bylo pět dětí. To se scházíme téměř pravidelně a skoro pořád, protože bydlíme v podstatě v jednom městě. Tři bydlíme ve Zlíně, jedna v Napajedlích, jedna v Pohořelicích. Takže je to taková blízká vzdálenost – jsme si hodně blízko pořád. Přitom sousedy a všechny kamarády kolem nás máme dobré, to máme úžasné štěstí. Když něco, tak okamžitě voláme, víme prostě všichni o sobě všechno navzájem.

A navíc my máme u domu zahradu, ty domy jak stojí vedle sebe a ty zahrady jsou taky vedle sebe, tak to přátelství s těmi sousedy je dobré v tom, že my se přes ten plot vidíme, tam člověk nemá pocit, že je sám. Toto bydlení se mi zdá daleko lepší, než když jsme třeba bydleli v paneláku a v tom paneláku jsme žádnou zahradu neměli a o to víc jsme třeba zase chodili ven. Ale tady kdyby člověk nechtěl jít ven daleko, tak je okamžitě venku, má pořád pocit takové úžasné volnosti, že není pořád zavřený na jednom místě, ... nevím, jak bych to popsala.

Jak dlouho jste v důchodu?

Patnáct let, ano, mně se to ani nezdá, ale už je to tak strašně dlouho.

Potkala jsem svoji kamarádku, řekla jsem jí, že jsem doma v důchodu už půl roku a vyšiluju, chybí mi ti lidi. Ne že bych neměla ty dobré sousedy, všechno, ale ...

Ona řekla: „Musíme s tím něco udělat“, a zeptala se, a už to bylo (pozn. práce na dohodu – asi 20 hodin měsíčně). Tak toto dělám patnáctý rok.

Dá se připravit na odchod do důchodu?

Nádech – Já jsem se nepřipravovala, prostě to přišlo, přišla ta určitá doba, ty dcery, potom jim se začaly rodit ty děti, a jak se ty děti narodily, tak je člověk ještě víc vytižený než v tom zaměstnání.

Ale na ten důchod, že bych se připravovala – toto pak budu dělat – NE. To, co jsem dělala do té doby, že děti byly velké a neměli jsme žádné vnuky, tak jsme pořád někam jezdili na výlety. A navíc je člověk vytižený tím (zamyšlení). Na důchod? – Já vlastně nevím, jestli jsem v důchodě. Já asi v důchodě nejsou, protože chodím do práce, která mě baví, dělám to v oblasti, kterou jsem znala od dětství, to bych řekla, že má úžasný vliv. Protože my jsme před tím nějakou dobu tady nebydleli, dvacet let, a tam jsem po této stránce tak spokojená úplně nebyla. Tam, kde jsme bydleli, to bylo město – Přerov, tady mám naráz pocit, že jsem se vrátila do těch roků, jako když jsem byla mladá, všechno tu znám.

Můj osobní pocit je, že pro mě je toto plus, že jsem se vrátila, že jsem šla do toho domu po rodičích.

Považujete se za seniora, důchodce?

Já na to nemám čas (smích). Za důchodce se nepovažuji. Prostě je to blbý, ale já nemám čas prostě přemýšlet, že su důchodce.

Těší mě, že mám víc času, než kdybych chodila do normální práce, tak nevím, jak bych to honila, nebo jak bych to všechno dělala.

Mám čas na to, abych byla na zahradě, mám čas na to, abych jezdila na výlety, podívala se, kdykoliv chci odjet, nebo kdy to ty dcery třeba chtějí, abych za něma přijela.

(s veselým hlasem) Nepřipadám si jako důchodce.

Jaké máte záliby a koníčky?

Všechno. To je tak blbý, všechno mě hrozně baví, jestli vařím nebo jestli jdu na ten výlet nebo někam jedu.

Záliba, koníček! Když byly holky malé, tak to nebyla taková doba, aby byly obchody plný hader a takových věcí, tak to jsem všechno ušila, když bylo potřeba. To mě bavilo, já jsem měla sestru v zahraničí a ona mi posílala ty extra časopisy, kdy to tam bylo tak nakreslený, že potom stačilo jenom vystříhnout a už to jelo.

Jste spokojená s místem, kde žijete, nebo byste to chtěla vyměnit za vesnici?

Na vesnici bych žila taky ráda. Já si myslím, že vesnice je dobrá. Protože tam jste dřív v přírodě – tak si to představuju. Pro mě je vesnice, že je tam kus lesa, že je tam velká zahrada. Já bych to brala naroveň, že je to skoro stejné, protože tam bych dělala v podstatě to stejné. Kdybych si to měla představovat, tak bych dělala to samý.

Je, má město něco atraktivnějšího oproti vesnici? Divadlo, kino?

Divadlo, to chodíme celou tu dobu, co jsme tady.

Tam to divadlo není (vesnice), ale ten Zlín není nějaké kulturní město, Praha je lepší než? Tady toto všecko, že je tam větší výběr. Ale za ty roky jsem zjistila, že zlínské herci hrají taky krásně, jsou tady ty návštěvy cizích divadel, tady toto mi docela sedí, a potom kdyby ten můj manžel byl víc takový a chtěl jít třeba, jak jsou všelijaký koncerty, to by mě taky bavilo. Ale zase až tak moc to nemusím. To divadlo mě víc baví, ale kdybych chtěla, tak vím, že je tady strašná spousta představení tady v tom kulturním centru, ty koncerty tak moc nemusím.

Vždyť tam jsou věčně autobusy z vesnice, kdo chce, může dojet.

Dostupnost vesnice – jak která, já bych klidně bydlela na vesnici, mně by to nevadilo, ale možná je to i tím věkem. Když jsem byla mladší, tak jsem si to tak nezabírala.

Na vesnici byla vždycky teta. Nikdy mi nepřišlo, že vesnice je horší. Akorát tam bylo vždycky dojet za dýl.

Na jednu stranu je to ještě spíš požehnání pro lidi, že v takovém prostředí mohou žít. Protože ty města už nejsou takový klidný, jak bývaly, těch aut a toho všeho. Vesnice je skoro lepší. To záleží také, v jaké lokalitě člověk ve městě bydlí. My máme sousedy, mají dole hospodu, a když na ně člověk musí volat policii přes to letní období, tak to bych řekla, že to je nepřijemná, ale to není tak podstatné.

Nemyslím si, že je vesnice horší, v žádném případě.

Víte, co se ve vašem okolí děje, a kde získáváte informace?

Já mám časový rozvrh daný tím, co budu dělat, tím, že vlastně chodím do té práce. Práce – mně to přijde takový pěkný – vydat se z domu, je to práce, ale je to zrovna procházka, vylezu na jeden kopec, přeždu na druhý. Ta práce v kanceláři netrvá tak dlouho, já jsem na prosto větší část toho dne venku.

Jak vypadá Váš den?

Projdu ten dům, pootvírám okna. A mezitím se vrátí ten můj muž s těma čerstvými rohlíkama a ony jsou ještě teplé, to je úžasný. Teď si uděláte kávu, kakao nebo co chcete. Sednete si, je tam úžasnej klid, vy si pustíte ty zprávy nebo rádio na chvíli nebo donese nějaký noviny a vy snídáte v pohodě. Tady toto může i hodinu, takže ten den začínáte takovou pohodou, ale zase že by mi to vydrželo, abych seděla celý den, to už ne.

Já mám ráno do práce jen jednou, ale ty ostatní dny jsou takto pohodový.

Nakupujete ráda?

Nakupovat nechodím – ne že bych neuměla. Moje holky říkají – mami, ty si jenom přej, aby tatínek neumřel dřív než ty, vždyť ty neumíš nakupovat. Umím nakupovat, nakupuji ráda, všechno, ale všechno, co je doma potřeba, mi obstará a donese manžel, že se nemusím starat.

No my nemáme auto, nikdy jsme ho neměli, taky už neunes hodně – no on je o osm let starší. Takže mu táhne na těch osmdesát. Tam je taková ta výhoda, že on je absolutně zdravý, že si na nic nestěžuje. A to má taky veliký vliv na všechno.

Proč pracujete na zahrádce?

On tam dělá určité práce, ořezává stromy, seká trávu, ryje. On dělá víc než já, já tam chodím jen hladit ty kytky a vytahuji zeleninu, aby rostla rychleji. My to nemáme zmechanizované, ale hodně práce tam dělá on, já vyklestím černé rybízy, vyrovnám maliny do řady. Ale potom co dělá, to mi pomáhá hodně, jak je na té zahradě hodně toho ovoce, tak on umí perfektně zavařovat. Třeba například vypeckuje všechny třešně, on má na to takový systém, fakt to dělá strašně dobře.

Višeň vypeckujete, zahřejete to, nevaříte, nedáváte do toho vodu, jenom trochu cukru, ono to pustí šťávu, a pak když něco pečete, tak můžete ty višničky ocedit a přidat do všeho a je to úžasně dobrý.

Co provozujete za ruční práce?

To jsme museli umět už jako děti. Pléct, šila jsem holkám, háčkovat – teďka to učím vnučky, je to těžký.

Abych nebyla zas taková, že všechno dělám jenom já, tak manžel peče na Vánoce. On je takový, že dost pomáhá doma, ho to baví.

Jaká je Vaše nejoblíbenější volnočasová činnost?

Moje nejoblíbenější činnost?

To je těžký. Každý ten kus dne něco po tom člověku chce, aby se něco udělalo. To, co dělám zrovna v té chvíli, tak to mě baví. Nemám ráda, když se maluje celý barák nebo když se dělají nová okna, to si nedovedete představit, co je s tím práce. Ale ... když ... tak ... ráda žehlím, já vím, že je to trapný, ale když pere pračka – já žehlím ráda. Já dělám všechno ráda, já bych neřekla, že mám něco nejoblíbenější, určitě něco je, ale v této chvíli si nevzpomenu.

Když jsme spolu začali chodit, tak jsme si řekli, že třeba někam pojedeme, třeba do Jeseníků nebo jiných hor, kde jsme dlouho nebyli. A když jsme měli děti, tak jsme pořád někam vyjížděli, když to jenom trošku šlo, protože jsem nechodila do práce a byla jsem s děckami doma. A když začaly chodit do škol, tak potom víkendy, co to šlo, jsme byli venku. Kdybych Vám donesla naše albumy, tak byste tam viděla les a v tom my, skála a na ní děcka. Prostě my jsme s těma děckama nikdy nešli do nějakýho města, my jsem si je ani nevzali za ruku, abychom s nimi chodili ve městě na procházku za ruku po chodníku. Buď byly na hřišti, nebo běhaly, nebo se někde šlo na kraj města, kde by mohly jezdit na koloběžce, později na kolech, běhat.

My jsme to měli jednoduché v tom, že my jsme to té školy viděli. My jsme měli dům, chodník, a tam stála škola, když jsem uklízela, otevřela jsem okno a děcka mi tam mávaly. To jsme měli takové štěstí, že jsme je třeba nemuseli učit dopravní značky.

Co Vám dělá největší radost?

Vnuci (s láskou vyřčené).

No, ty děti automaticky, ale to tak neberete, to vám přijde normální. Protože když se ten život jde úplně normálně, všechno je v pohodě, tak se to všechno tak v klidu odvíjí. Ale ty vnuky si užívám hodně. Jaké perly z nich padají, co kolikrát řeknou, to by člověka nenapadlo.

U nás se vždycky hrálo na klavír nebo na housle, tak dva vnuci v tom pokračují. A kdo nehraje, tak boxuje nebo něco.

Co pro Vás znamená televize?

Nechápu dodneška, že se někdo sebere – jsem třeba na zahradě, něco tam děláme, plejeme, pokřikujeme, okopáváme a teďka sousedka řekne: „Tak ahoj, zatím, já teďka odcházím.“ Zeptám se: „Kam jdeš?“ A ona: „Tam jde seriál“ a že jde na tu televizi a že se jde na ten seriál podívat. Tak to ju obdivuji, protože mně to při tom světle nejde. Prostě já neumím moc přes den koukat. Ale opravdu co dělám, tak já si večer pustím zprávy. Tedy, já si je nepustím, on si je pustí můj a už je tam má puštěné od šesti, to si pustí. A vybírám si pořady, nejsou schopná hledět na nějaké „Hvězdné války“ – to mě nebaví, potom mě absolutně nebaví americké filmy, které jsou takové plné boje a takové ty boxovací, to nemusím. Ale na ty zprávy se podívám, protože jsou zajímavý. Když říkají, že je nějaký seriál, tak já o něm moc nevím, protože těch seriálů je tolik.

Ale teď jsem přišla na to, že když su někde pryč týden a zjistím, že když jsem něco viděla, co začínalo v té televizi. A řekla jsem si: „Podívám se na to“, ale pak mám odjet do toho Brna a tam se nedívám.

Já zjišťuju, že mi to vůbec nevadí, že jsem to neviděla. Protože asi zas není tak napínavý. Sem tam se objeví nějaký film, který se skládá ze tří částí, nebo já nevím, a tak na některé z nich jsem se dívala, ale nemusím tu televizi moc.

Co pro Vás znamená rádio?

Rádio furt. Při rádiu všechno udělám. Akorát mě nejvíc štve, že když byly děti malé, tak se vždycky říkalo, ještě v té době, já už mám taky roky, že ano. Tak oni třeba dávali rady, co se týkalo dětí, nebo když jsou to zahrádkáři, nebo když je to něco takovýho (zamyšlení). Já ne že bych ty psy neměla ráda, ale tam jsou tak obsáhlé články o psech, co se se psem může dělat, co se se psem dělat nemůže. Toto vypínám, to nemusím, tak to přeladím na něco jiného. Tady toto nemusím, takové věci, ale je tam, prostě já rádio miluji, já rádio mám strašně ráda. Ted'ka jsou pořady, např. „Jak to vidí?“. To jsou zajímavý věci, oni tam pozvou vždycky lidi, kteří něco ví, ví se o nich, že jsou známí, že jsou to třeba nějaké celebrity, např. pan Cyril Häschl nebo Cílek, Elmerová nebo se tam objeví ten o tom vesmíru – Grygar. Prostě, já neříkám, že tito, jsou i mnohem mladší, kteří jsou hrozně šikovní. Když jsou to odborníci na tu věc, kterou oni dělají, a umí o tom promluvit tak normálně, že to i já pochopím. Tyto pořady mám teda ráda. Potom mám někdy ráda „24“, ale ne vždycky, jak ten, co tam mluví, začne koktat, tak jako já třeba ted'ka (smích), tak to jdu pryč, to nemusím.

Pak mám strašně ráda všechno o přírodě – v televizi. Když je BBC, když je tam nějaký pořad, dřív jsme neměli těch kanálů moc, ted'ka jsme si je tam přidali, můžeme naladit kde co, ale ony se ty pořady často opakují. Takže aby se člověk pořád díval pořád dokola, jak se ta surikata kouká, tak to bych nedělala furt – že jo. Ale když to zase člověk vidí poprvé, tak je to pěkné. Takže ta televize má některé pořady výborné.

Co jsem se naučila chtět nechtě, mě vždycky bavil zeměpis, ale manžela vždycky dějepis, a protože je to chlap, tak všechno, co se týká 2. světové války, tak já už umím vykládat tam i zpátky. Všechny boje v západní Evropě – co se dělo. Protože když my jsme chodili do školy, tak se o tom moc nemluvílo, nebo se něco vůbec nevědělo. Tak já jsem v sedmnácti hleděla, když jsem se dostala do Osvětimi, co se tam dělo, tak dodneška jsem se s tím vůbec nesrovnala. Ted'ka to někde ukazují a oni se diví, že to není pravda, tak ať se tam ti blbci jedou podívat. To se nedá ani pochopit, to ani nejde.

No, já jsem vloni byla v tom Londýně – popisovala setkání s rodilým Angličanem 79 let.

On nám vykládal, jaká to byla hrůza pro ty Angličany, jak to tam měli rozbombardovaný. V té chvíli jsem si uvědomila, že toto jsme my tady vůbec neměli tak rozfláганý, ne že by se tady neděly hrůzy, to vůbec ne – no tak toto jsem se naučila v důchodu.

Chtěla byste ještě studovat a proč?

Ne

Ona by ta univerzita byla asi zajímavá! Co kdyby tam vykládal někdo, kdo koktá nebo kdo to neřekne dobře. Já od té „24“ můžu kdykoliv stoupnout, jít do kuchyně, když bych viděla, že se mi nelíbí, jak mluví. Ale co kdyby tam přednášel někdo, a mně by se ten výklad nelíbil! Co kdyby to neříkal srozumitelně.

Na U3V se dají předměty vybrat.

Tak to si nedovedu představit, pak by mi bylo líto, že nedělám ten druhý. To ne.

Já si myslím, že jsem vytížená tím, že jezdím za těmi dětmi. Na toto jsem vůbec nikdy nemyslela. Třeba kdybych měla jít přednášku a oni by mi zavolali? Já mám třeba předplatné do divadla, tak ho odhlásím, nic se neděje. Tam bych to taky musela odhlašovat. Pro mě by to byla vazba, kdybych na něco chodila.

A kurz na PC?

Když jsem končila v práci, tak já už jsem počítač uměla, tam jelo všechno přes počítač. A počítač mě baví, tam si všechno najdu, to je hledání. To není, že by se člověk něco naučil. Počítač je taky zajímavý mediální prostředek.

Ve Zlíně jsou kluby seniorů, znáte, popřípadě chodíte?

Já vím, že na Podhoří je nějaký klub, že tam třeba přijdou ženské a že tam vyšívají. Já bych taky vyšívala, ale já na to teď nemám čas. Víím, že jsou tam kurzy, že se tam učí nějakou řeč, bylo by to dobré, ale mně se zdá, že já su strašně vytížená tím, že já musím sem tam odjed do toho Brna. V této chvíli to nepotřebuji, ale kdybych měla pocit, že mně toho času přebývá, tak možná bych se na něco šla podívat.

Máte někdy pocit nudy?

(Smích)

Co to je? Nemám. Fakt, vážně – nemám.

Co si představujete pod násilím páchaným na seniorech?

Je to hrozné, když to člověk vidí, a možná mám v sobě nějakou brzdu, že bych v sobě něco poznala, nebo nepoznala. Určitě bych do baráku nepustila nikoho. My máme na dveřích takové dva pásky, a to je pískované sklo, a to bych viděla, jestli k nám někdo jde, a když by to byl někdo nezvaný.

Mně se zdá, že v této době. V jednu dobu vám pořád někdo ťukal na dveře, furt vám nabízel nějaké hadry, hrnce nebo něco takového, ale teď mi přijde, že se to zklidnilo.

Městská policie Zlín pořádá seminář – Senior Akademie

Já jsem to viděla.

Přihlásila byste se?

Ne.

A třeba jenom na něco?

Možná, že bych byla na něco zvědavá.

Co třeba dědictví?

Dědictví, teďka vyšel nový občanský řád, já když to dneska slyším, co všechno říkají. Nevím, jestli by se člověk zorientoval. Zajímavé by to bylo vyslechnout, ale v tuto chvíli nevím, zda bych tam chtěla jít, protože jsem si o tom začala něco číst a ono je to takové specifické. Člověk by si to měl rozřešit za života a nenechávat těm pozůstalým ty starosti, protože spousta věcí jde vyřešit ještě za života. To udělal můj tatínek a to je jedna z věcí, která se podařila. Je nás pět, pořád se scházíme a nehádáme se. Víte, jak to myslím, protože spousta lidí říká, že je rodina, ale že se rozkmotří, protože se nepohodli, protože někdo zemřel a v tom dědictví nastaly starosti a lidi spolu přestali mluvit. Tatínek to udělal způsobem, že mi spolu mluvíme vesele dál.

Chcete se někam podívat, třeba formou organizovaného zájezdu?

Jo, to by se mi ještě líbilo, to bych jela určitě ráda. Protože ten můj manžel, on je narozený na Slovensku, to Slovensko má rád, je odněkud, ale je to Čech. On jede nejraději tam, a já když můžu, tak taky vypadnu, třeba do Itálie anebo do Rakouska. Teďka jsem měla ten vel-

ký zájezd. Když jsme byli mladší, tak jsme se vždycky jeli někam podívat. Mně se organizované zájezdy líbí, ale on nesnáší, když mu někdo něco organizuje. Takže ty výlety, co děláme na Slovensko, zorganizuje sám, všechno pojišťuje, všechno zařídí. Takže si řekneme, kam pojedeme, kde budeme bydlet, kam půjdeme, protože od všeho máme mapy. Naše děti, když přijedou a řeknou: „My bychom strašně potřebovali mapu“, tak my ju máme.

Třeba jsem nikdy nebyla v Paříži, ale nevím, jestli bych tam chtěla jet. Byla jsem moc ráda, že jsem byla v Anglii, měla jsem od toho tisíce zpráv od sestry. Ona se tam třeba potkala s Venclovským, když přeplaval kanál. Oni se tam někde potkali a on se jí zeptal, zda by se nechtěla přijet podívat.

Udělal mi strašně dobře, že jsem to podplavala. Klaustrofobický pocit jsem neměla a další pro mě bylo hrozně zajímavé, nedovedla jsem si představit, jak to je úžasný - trajekt.

Ono je všechno pěkné, ale podle mě nejhezčí že všeho je být v té přírodě, a pak se sem tam někde podívat, třeba Itálie je zajímavá. Ještě bych docela pojezdila, ale můj muž nechce. U toho moře bych nemusela být, spíš takový poznávací zájezd, protože kvůli svému onemocnění se nemohu nějak moc vypalovat na sluníčku, takže krátkodobý pobyt nevadí, ale že bych tam chtěla ležet týden bez hnutí na pláži, to jsem taky zažila a není to jako nejlepší. Spíš takové to poznávací, zájezd, jedete, tam zastavíte, přespíte, to by bylo dobrý, ale že by to bylo nutný, to ne.

Ze všeho nejvíc mě baví ti vnuci. (dojetí) To si říkám, že to byla odměna za všechno. Ještě ráda vařím a pečou, to šití už tak ne, oči už tak nevidí.

Chcete se na něco zeptat?

Já furt mluvím o sobě, asi ne.

*V závěru rozhovoru volala dcera, která pozvala maminku, aby jí dělala doprovod na cestě do Benátek. Informantka naše setkání uzavřela spokojeným sdělením: *Já pak nemám ani čas uklidit doma. Já mám teď život, jaký jsem nikdy neměla.**

Moc děkuji za Váš čas, který jste věnovala našemu rozhovoru.

Na shledanou.

PŘÍLOHA P V:

ROZHOVOR Č. 6, INFORMANT - ŽD

Délka rozhovoru: 1 hodina, z toho půl hodiny zvukový záznam
Věk: 65 let
Pohlaví: žena
Rodinný stav: rozvedená, 2 děti, 5 vnoučat

Dobrý den, jmenuji se Michaela Novosadová a jsem studentkou UTB ve Zlíně. Protože se známe ze cvičení, kam chodí můj syn, navrhuji, že si budeme tykat. Ráda bych Tě požádala o rozhovor na téma bakalářské práce „Specifika trávení volného času seniorů nad 65 let“.

Souhlasíš s rozhovorem?

Určitě souhlasím.

Souhlasíš s nahráváním rozhovoru na diktafon?

Jo. Souhlasím.

Rodinný stav?

Tak to nerada uvádím, to je taková trošku prohra v životě, jsem rozvedená.

Pocházíš ze Zlína?

Ne. Nepocházím.

Jsi ještě zaměstnaná?

Jo. Teď jsem zaměstnaná. Pracuju jako zaměstnanec. Je to trošku složitější. Pauza tam byla pouze tři měsíce z důvodu nuceného odchodu do důchodu, ale protože se na ten důchod ještě necítím, tak jsem si sehnala vzápětí novou práci. Pracuji na novém pracovišti na zkrácený úvazek. Což mi vyhovuje.

Jak často se scházíš se svojí rodinou a s přáteli?

Tak s rodinou, s dcerou jsem v kontaktu téměř každý den. Pokud jsem byla na tom dřívějším pracovišti, tak to jsme se viděly každý den, protože jsme pracovaly spolu. No a se synem se vidím minimálně jednou za týden, i s jeho rodinou.

A s přáteli? Přátelé, to je takový trošku těžký, složitý pojem. Protože mít dobrého přítele je dar, a to nevím, jestli v současné době nějakého přítele, tak dobrého, mám. Kterému bych důvěřovala a mohla mu cokoli říci.

Ale já vím, že máš hodně aktivit.

Tam v těch aktivitách, to jsem asi docela aktivní. Protože mám kamarádku, se kterou chodím do divadla. Druhou, se kterou chodíme na koncerty. Partu lidí, se kterými jezdím na kole, chodíme na turistiku, běžky. Pak jezdím s cestovkou, kde je další partie lidí. Jezdíme do termálů, na zájezdy. Takže se snažím prostě využít každou chvilku tak, aby mně bylo dobře.

Považuješ se za seniora?

(důrazně) NE!

Jaký má podle tebe smysl stáří?

No, tak to je takové dost na široko, stáří. Dříve bylo stáří takové prostě „no, tak už jsi starý, patříš do starého železa“. Dneska si to, myslím, spousta starých lidí jakože nemyslí, protože si myslím, že v dnešní době jsou daleko jiné možnosti, než měli naši rodiče. A dnes ten starý člověk má jiné kvality a hodnoty, než to bylo třeba před padesáti, šedesáti lety. A myslím si, že je dost velká chyba. Takhle – setkávám se s názorem, když jsem vlastně dostala takovou tu nucenou výpověď dohodou, kdy vlastně někdo mi řekne: „Udělal blbost, že se zbavili kvalifikované pracovnice“. Druzí mi říkají třeba něco jiného, ale většinou se setkávám s tím, že i se známými, kteří pracují už po důchodě, že si je zaměstnavatel drží, aby předal své zkušenosti mladším. Což mně v podstatě ani nebylo moc umožněno. Že jsem tady tím byla trochu zaskočena.

Jaká je úroveň vzdělání?

Myslím si, přestože nejsem... Ty naše ročníky, vlastně ti pětadesátníci a ještě možná deset let po mně, což jsou v současné době ti pětapadesátníci. Jim v podstatě v tom našem vzdělání byla odpuštěna povinnost dodělat si bakaláře nebo vyšší odborné vzdělání. Že my jsme vlastně splňovali kvalitní vzdělání to, co jsme měli. S tím, kdo si dodělal atestaci, tak si vlastně to svoje vzdělání navýšil a já vlastně v tom svém oboru jsem zvládla, jsem dosáhla udělat si dvě klíčové atestace. Mám středoškolské vzdělání.

Jak se ti žije ve Zlíně?

No tak jako – přizpůsobila jsem se. Moc se mi nelíbí, ale musela jsem se přizpůsobit. Tak teď už měnit nechci, ale pokud bych se přiznala, tak když jsem se sem nastěhovala. Sice dobrovolně, za manželem, tak jsem tady minimálně dva roky brečela. Protože jsem na způsob žití nebyla absolutně zvyklá, protože pocházím dole, z jižního kraje. Když si chce někdo s někým něco vyříkat, tak si to vyřiká na rovinu. Což tady v tomhle městě absolutně neplatilo. Aspoň takové mám zkušenosti.

Vyrůstala jsem na vesnici, do patnácti let, a pak jsem odešla do školy a už to bylo jenom město.

Přemýšlíš o tom, jaké by to bylo žít na vesnici?

Nepřemýšlím, protože bych se už dneska na vesnici nevrátila. I přesto, že už se rozdíl mezi vesnicí a městem téměř smazaly. Ale má to pořád to svoje ale, že si tam ti lidé vidí moc do svých – pod pokličky.

Co je pro tebe volný čas?

Volný čas, to je prostě čas, kdy se vrátím z práce domů. Do druhého dne, když jdu zase do práce.

Co pro tebe znamená vaření, nakupování, lékař?

Vaření není moje hobby. Tak jako bohužel, musela jsem se naučit vařit kvůli dětem, pochopitelně, nenechám je hladý. Nikdy jsem se neživila myšlenkou, že tam u šporáku strávím celý život. Pro mě byly přednější, no, jiné aktivity, jako četba, když byly děti malé, tak jsem se maximálně věnovala dětem. I přes to, že jsem kolikrát nestihla nějaký ten pořádek. Vždycky jsme preferovali „bordel v bytě, spokojené dítě“.

Jaká je Tvoje nejoblíbenější volnočasová činnost?

Tak dříve, když jsem ještě měla dobré oči, tak to byla opravdu četba. Já jsem byla opravdu schopná u knížky sedět do rána. Ale když se mně začaly postupně kazit oči, tak už jsem musela slevit a docela mě mrzí, že teď nějak tu četbu trochu flákám.

Tedy jaké jsou tvé aktivity?

Mám to všechno vyjmenovat?

No tak jako v první řadě, chodím do cvičení, kdy vedu cvičení rodičů a dětí a tady to cvičení dělám asi od roku 1975, co jsme se sem nastěhovali.

A je to splnění mého snu, kdy vlastně. Já jsem původně nechtěla studovat zdravotku, ale pajdák. Ale v té době, když jsem končila školu, tak se pedagogická neotvírala pro malý zájem. Takže tím, že pracuju tady s těma malýma dětma, tak mám svůj sen jakoby splněný. Protože to jsou takové moje zlatíčka. Takže tady tohle, pak chodím s turistama, chodím na vycházky. Když se vrátím k tomu našemu cvičení. Ten náš spolek se jmenuje Asociace sportu pro všechny a tam vlastně mám funkci matrikářky, kdy zodpovídám za příspěvky, vyřizování průkazů a takové docela, po předsedovi je to druhá jako nejvyšší funkce. Takže pak chodím s těma turistama. Na kole jezdím. Vnouchatům se věnuju maximálně. Když byly vnouchátka malé, tak prostě jsem si je brávala pravidelně co čtrnáct dní a taky jsem byla kdysi pochopitelně jako babička, ale zároveň i přísná. A jednou, když jako usínaly, tak jsem se od nich dozvěděla: „No, tak ale babičko, tebe bychom za maminku nechtěly“ (smích).

A pro upřesnění, kolik máš vnoučátek?

Čtyři holky ve věku 18, 15, 14 a 6 a malého chlapečka. Vnučka od dcery závidí svým sestřenicím: „Oni mají prince na hraní“. Takže asi tak. Myslím si, že jsem se těm vnoučátkům věnovala teda maximálně. Vlastně, když to teďka nějak zpětně vzpomínáme, tak si holky se mnou užily hodně a poznaly hodně.

Co pro Tebe znamená televize, rádio?

Televize? Vzhledem k tomu, že jsem teďka už delší dobu sama, tak televize, rádio pro mě je zvuková kulisa. Kdy já potřebuju mít nějaký zvuk v té místnosti nebo v bytě. No, a prostě připravím si k tomu nějakou činnost, no, a pak zjistím, že mi televize jede hodinu a v postatě vůbec nevím, o co kráčí, takže já jsem schopná se do té druhé činnosti natolik ponořit. Prostě mám to jako zvukovou kulisu. Abych nějak byla závislá na televizi, to se o mně nedá říct.

Co provozuješ za ruční práce?

Tak z ručních prací v současné době pletu a šiju.

Učíš to i vnučky?

Jo. Sice to bolí, ale jo.

Jak jsi sama uvedla, máš kamarádky na divadlo a koncerty, jak často chodíte za „kulturou“?

My jsme začaly chodit tak jako, už je to chvílku, co spolu chodíme. A my jsme tak jako nárazově si vybíraly a vzhledem k tomu, že ona byla docela nespolehlivá, tak jsem ji přitlačila k tomu, že jsem ji přesvědčila, abychom si koupily permanentku. Takže teď je to jisté, takže máme, já nevím šest až sedm kousků a v podstatě na ty chodíme a plus si třeba ještě něco vybereme, že je tam něco zajímavého. A co se týče koncertů, tak je přesně to stejné. Taky mám zaplacené abonentní koncerty. Už je to jakási taková povinnost, ale je to takové pěk-

né. Kolikrát jsem taková unavená a já si říkám: „Já tam nejdu“, ale když pak odtud odcházím, tak mám pocit, že jdu z jiného světa.

Jsi spokojená s nabídkou?

No, tak my občas zajedeme do Hradiště, občas, když je něco pěkného v Brně, tak jedeme do Brna na hudební scénu. Plánovala jsem s vnučkami muzikál v Praze, ale vzhledem k tomu, že už mají jakési svoje aktivity, tak už nejsem schopná to dát dohromady. Ale doufám, že se mi to podaří.

Chtěla bys ještě studovat?

No, já jako slovo chtěla, pro mě je minulost, ale já žiju v přítomnosti, takže já studuju. Prostě už třetím rokem chodím na U3V.

Jak jsi tam spokojená?

Velmi. Když jsem nastupovala ten první rok, tak to tam zrovna byla změna, kdy jsme museli absolvovat takový všeobecný kurz. Takže se na přednáškách řešila jiná problematika. Ale i to byly docela zajímavé přednášky, byly dobře volené. No a v druhém semestru jsem si vybrala psychologii a sociologii, což teda jako byl kdysi obor, kterému jsem se chtěla věnovat. Protože taková ta psychologie, cesta do hlubin lidského myšlení, je docela zajímavá a teď mě to docela interesovalo. A teďka v současné době chodím na kvalitu potravin. Jako nabídky jsou velmi dobré. Vybrala bych si třeba, já nevím, angličtinu, nebo tam bylo zhotovování a úprava digitálních fotografií, protože ráda fotím. A pak to nějak prezentuju, ty svoje snímky. Ale jsem omezena tou svojí prací, protože spousta těch aktivit je dopoledne nebo v ty dny, kdy mám to svoje cvičení. Takže nechci cvičení s dětma opouštět, takže radši teda vybírám podle toho, kdy můžu já. Takže pak mám ten výběr omezený.

Jak jsi spokojená s výkladem přednášek?

Jsem velmi spokojená. No a teďka, co děláme tu kvalitu potravin, tak občas teda, jako když prezentuju něco z té přednášky dceři, tak jsem záhy zastavena: „A už ticho a už dost“. Protože bychom asi nemohli podle toho, co se dozvíme, tak jsem záhy zastavena a: „Stačí, už nechceme nic slyšet“.

Takže když chodíš nakupovat, tak sleduješ etikety?

Ne. Protože bych zatím na každou etiketu, vzhledem k tomu, že je to psáno velmi malým písmem, tak mně ani moje tři dioptrie na to nestačí a chodit s lupou po obchodě, jak jsem to už někde viděla, to mně připadne takové docela jako stresující. Ale je teďka, vyšla novela zákona, kdy vlastně všechna tady ta sdělení musí být dostatečně velká a čitelná, aby si to přečetli i slepci.

Ve Zlíně jsou kluby seniorů, víš o těchto aktivitách?

No, vím, ale mě tady tyhle aktivity nelákají.

Proč?

Já nevím, to se dá těžko vysvětlovat, ale někdo o mně říká, že jsem společenský typ. Ale já jsem ráda i sama. A nerada, prostě nejsem zastáncem takového nějakého vysedávání někde a bla, bla, bla. Prostě já se radši věnuju těm dětem, nebo třeba i sobě, kdy jsem v podstatě sama sobě takovým věčným studentem němčiny. Takže když mi hlava začne zapomínat, tak vytáhnu svoji starou němčinu, čtyřicetiletou knížku a zase to dám všecko do rychtyku.

Co teď čteš?

No, já nevím, jak se to jmenuje? Půjdu na operaci, tak budu číst.

Městská policie Zlín pořádá seminář Senior Akademie, přihlásila by ses?

No, tak o tomhle projektu nevím, asi jo. Člověk by se zase něco dozvěděl. Ale zřejmě bych se jenom dozvěděla protože, to je teorie. Ale každý si na to musí šáhnout v praxi. Protože i já, jako bystrý člověk, jsem byla jako obelstěna, kdy jsem podepsala něco, o čem jsem vůbec neměla tuhu, že jsem podepsala. Až pak jsem s hrůzou za tři týdny zjistila, že mi poslali, teda že jsem podepsala předběžnou přihlášku na zájezd, tak jsem z toho byla docela v šoku. Jak mě prostě ten předváděč, nebo předvádějící, zmanipuloval. No, ale já jsem si to excelentně vyřešila, takže vzhledem k tomu, že se jednalo o Becka, o nějakou tu cestovní kancelář. A oni zrovna v té době v televizi o něm mluvili, že mají nějaké problémy. Takže já jsem toho využila a napsala jsem jim teda krásný dopis. Takový docela ostrý. Všechno stornovali, byla jsem rychlejší než oni, tak se mi to podařilo vyřešit.

Ale myslím si, jestli já půjdu na nějakou přednášku, kde mně někdo vysvětlí, co nemám dělat, tak stejně do té jejich pasti padnu. A můžu mět padesát pět, můžu mít sedmdesát, oni to s těma lidma tak umí (zdůrazněno), tak manipulovat, že tady tohle si musí každý vyzkoušet na vlastní kůži.

A ještě se to pokusme rozvést. Co si představuješ pod násilím páchaným na seniorech?

No, do určité doby, do určitého věku, já nevím, kdy se to zlomilo, tak jsem se venku nebála. Já jsem třeba mohla jít i o půlnoci tady přes půl Zlína pěšky nebo na kole. Nebála jsem se. Pak se to zlomilo, nemůžu si uvědomit, v kterém tom mém věku se to zlomilo. Asi to bylo třeba různýma přepadeníma tady, tak jsem se začala v noci bát, ale když jdu v noci, tak já v současné době nosím s sebou pepřový sprej a svazek klíčů v hrsti. I dřív, za komunistů, taky existovalo, že přepadávali staré lidi i mladé, děcka nebo tak, ale nemluvalo se o tom. A vzhledem k tomu, že dneska víme všechno, tak už je potom na místě, aby byl člověk obezřetný, a když stojím na zastávce (pomlka), ne že bych měla strach, ale prostě bojím se, třeba i na té zastávce, kde je spousta lidí, že už to není... (pomlka) Asi když ty roky přibývají, tak člověk si přeje svým způsobem, aby ten jeho život nebyl zbytečně zmarněn jenom tak, že do mě někdo někde, třeba na zastávce nebo v trolejbusu, píchne. Že to nepovažuji za důstojný konec života. A mladým tady tohle nedochází. Protože oni mají jiné starosti, kdežto my staří takzvaně už to vidíme z jiného zorného úhlu pohledu.

Co Ti v současnosti dělá největší radost?

V současné době moje děti, na které jsem pyšná. Teďka pracuji v tom mladším kolektivu, a tak občas, když se zabředne rozhovor na téma děti, tak opravdu jsem na své děti pyšná. Vnoučátkama žiju, tady tím maličkým vnoučkem, takže prostě je to moje rodina. A ta vždycky stála na prvním místě.

Co Ti v současnosti dělá největší starost?

Občas to moje zdraví. No, jinak si myslím, že starosti s přežitím, finanční starosti nejsou, co se týče zabezpečení a vůbec celkově, to jako ne. Prostě se ozývají prohřešky mládeže

Já jsem se v předchozích rozhovorech ptala na zájem o organizovaný zájezd. Ale ty si všechno zařídíš sama.

Organizovaný zájezd v žádném případě. Ne.

Já svým způsobem jezdím na organizovaný zájezd, ale nejedu tam jako že sama. Jedu s cestovkou, ale nejedu tam sama, jakože tam nikoho neznám. My už jsme taková partie lidí, třeba jede plný autobus a z toho se nás tam zná patnáct. Co jezdíme pravidelně. Takže já toto nepovažuji za organizovaný zájezd. (smích) My si uděláme svoji a oni jsou prostě natolik benevolentní, že vlastně oni mají svůj program, ale netrvají na tom, abychom se jím řídili.

Takže jestli si uděláte svůj program, tak si jed'te, kam chcete. Takže není to organizované, jako takové. Vlastně nám dávají volnost a toto se mi dost líbí, že jsem volná, že si mohu dělat, co chcu, a nikomu se nemusím podřizovat.

Tady ta volnost v tom životě je taky velmi důležitá.

Chtěla bys ještě něco doplnit?

Já jenom tady, jak jsme se bavily o těch, jak to tam bylo, kde čerpám informace nebo tak nějak. Myslím si, že některé ty akce, které se tady pořádají ve Zlíně, buď teda jsou málo jako že propagované, anebo pozdě. Magazín Zlín je velmi zajímavý, ale jsou tam informace, které byly. A ne, které budou.

Co se týče informovanosti a vzhledem k tomu, že chodím do práce, nejsem takový ten člověk, který běhá po obchodech a po městě a shání někde něco. Takže já to mám pouze z médií, takže jako ta informovanost a vzhledem k tomu, že nechodím do toho města (myšleno do centra), protože to není moje hobby.

Nakupuješ ráda?

NE!

S internetem jsi kamarád?

Jo. Už jsem teda jako jo!

Já to mám jako psací stroj, já si tam píšu veškeré nějaké ty svoje akce nebo, já nevím, to, co potřebuju. Píšu ve Wordu v Excelu. Přeposílávám to. Myslím si, že jsem se naučila. Ale to mě naučila dcera. Facebook mám, to mně založil můj synovec, ale nedávám tam sebe ani svoji rodinu, protože já facebook považuju za odkrývání soukromí. A když teda jako moje dcera má facebook, oni si tam dávají sdělení, jakože neškodné, ale já si facebook pouze prohlédnu, ale nedávám tam žádné moje aktivity. Nebudu nikomu vykládat o svém soukromí.

Ráda bych Ti na závěr poděkovala za čas a ochotu věnovaný tomuto rozhovoru.

Ještě jednou Tě ujišťuji, že sdělené informace jsou důvěrné a z mé strany musí být zajištěna anonymita. Celá bakalářská práce bude zveřejněna na internetových stránkách UTB.

Děkuji Ti za rozhovor.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR Č. 8, INFORMANT - MD

Délka rozhovoru: 1 hodina

Věk: 89 let

Pohlaví: muž

Rodinný stav: vdovec, 3 děti, 4 vnuci, 7 pravnuků (musela je spočítat vnučka)

Bydliště: město

Představení se, vysvětlení a popis účelu rozhovoru, ochrana osobních dat, žádost o poskytnutí souhlasu se zvukovým záznamem.

Souhlasíte s rozhovorem a se zvukovým záznamem?

Ano.

Děkuji.

Jak se Vám žije ve Zlíně?

Výborně, já su spokojený.

Ale když jsem se sem nastěhoval, manželka si nemohla zvyknout. Když jsme se nastěhovali do toho - my jsme se nastěhovali k Malotom do cukrárny. No a my jsme si museli ten byt prostě spravit, víte? Ještě jsme bývali na Sadové, potom jsme bývali na Revoluční pod starým divadlem.

Potom manželka dostala peníze na přehradu, tam byla přehrada, víte? Manželka tam měla pozemek.

Vnučka upřesnila, že místo pozemku bylo pod současnou slušovickou přehradou.

Tak jsme si za to koupili ty Jižní Svahy. Ono, mi se to líbí.

Někdy ne, ale většinou je to dobré.

Jak často se scházíte se svojí rodinou?

Co? Otázka musela být zopakována.

Ano, vždycky nějakou putiku uděláme. Oslavy. Mám radost, že se sejdeme, protože to je nejlepší, ta rodina se sejde.

Já říkám: „Až já se ztratím, tak ta rodina už nebude taková,“ víte!

Co pro vás znamenají vnuci?

Radost. To je pravda! Ta nejmladší. Pěkné je na ňu pohledět. Ona je malá, ale jak to v té hlavičce všechno zpracuje.

Chtěl byste se ještě vrátit na vesnici?

Ne. Na vesnici je na vesnici.

Jak se Vám na vesnici bydlelo?

Dobře.

No my jsme měli hospodářství a můj děda – jako otec můj. Ten měl obchod s lihovinami v Opavě. Takže já jsem musel na tom majetku dělat sám. Děda byl pořád v tomto v Opavě a my jsme měli vždycky tři krávy na tom a dvě ovce a jednu kozu. Prostě hospodářství.

Chtěl byste se ještě starat třeba o slepičky?

No, králíky jsme měli na tom, dokonce holuby jsme měli.

Sice na zahrádce jsme měli šest, sedm slepic. To jsem měl rád.

Vnučka popsala situaci s domácími zvířaty. Uvedla, že dědeček asi do osmdesáti let měl zahradu v okolí Zlína, kde měli slepice, králíky i krůty.

Přidali historku z rodinného života, jak malá vnučka pomíchala samice a samce králíků, a ti se potom porvali.

Mňa to bavilo, mamku také, tak jsme hospodařili. Já jsem na zahradu v létě dojížděl na kole, v zimě jenom udržovat.

V zimě jste jezdil autem? Máte ještě řidičský průkaz?

No řidičák ještě mám.

Já jsem jezdil celý život, od 47 roku až do 86, jako řidič z povolání. Dále popisoval svoji práci. Pamatoval si přesně místa a jména ředitelů.

No, to byla práce, mě to těšilo. Jenomže těch peněz nebylo moc. Tak jsme žili, nebojte se. Tři děcka.

Pracoval jste i v důchodu?

Ano, já jsem byl potom na poště. Na poště jsem dělal – my jsme sbírali po těch dědinách, po těch poštách. A to jsem měl na 4 hodiny. Jenomže mě začaly bolet nohy, mosel jsem jít na operaci a musel jsem toho nechat.

Chtěl byste v současnosti ještě pracovat?

Já jsem byl v roce 2000 na operaci obou kolen. Všecko to dobře dopadlo. Jenomže já jsem měl zahrádku, já jsem to nešetřil. On se mě doktor ptal: „Co děláte?“ „Pane primáři, já mám zahrádku, já mosím...“ „Snád jste neryl?“ Já říkám: „Ne, ne, to ne!“ Ale ryl jsem. (smích)

Pracovat dneska už ne, už su vyjezděný a už se musím věnovat tom stáří.

Jak trávíte svůj den?

No ráno jdu. Vstanu o půl sedmé, posnídám a o půl desáté jedu na oběd. Já poobědvám, přijdu dom. Mám toho času moc. A tož noviny, luštím křížovky, zas spím, probudím se a zas televize, takto to trávím.

Mimo nahrávku jsme se dozvěděli, že respondent ráno snídá čaj nebo granko s mlékem, jogurt, sám si nevaří. Zvládne si sám přeprat ponožky, o ostatní prádlo se stará snacha, dřívě chodil do prádelny.

Co pro Vás znamená televize?

Já se nedívám, já se dívám na zprávy a potom se dívám na Slováky, jak se rozvádějí, to je to JOJ.

Idu spát v deset hodin a ve dvě se vzbudím a nemám co dělat, tož si vezmu prášek a chvílku dřímám, tož snád' usnu, ale je to už blbě.

Kdy posloucháte rádio?

Ty zprávy ráno, ale jinak moc ne. Nepslochlám. Víc na televizu, víte. Dechovky, to bylo naše oblíbené, to řvalo přes celou zahradu. A teď když v noci nemůžu spát, tak si pustím rádio a poslouchám.

Dále k trávení svých dnů respondent uvedl: *Chodím do kostela. Jezdím na hřbitov. Já mám manželku ve Slušovicích, manželka zemřela 2007, od té doby jezdím každou středu a sobotu na hřbitov. Už mi ten hrobník říká: „Nikdo není na hřbitově tak často jak ty.“*

Prostě ten čas zabíjám v tom. Víte!

Ve Zlíně jsou kluby seniorů, víte o jejich aktivitách? Chodil byste na setkání?

Chodil. Chodil jsem na Jižní Svahy. Dokad' tam byla vedoucí paní xy, tak to bylo dobré. Tak to držela. Včilka to vzala druhá a už to není ono. Prostě ten zájem není, ten program tam není velký.

Jaký program Vám zde chybí?

Tam byly kuřačky, ty měly svoji místnost, kde kouřily. Ve druhé místnosti zas hrály karty. A my jsme třeba čtyřě kecali jenom tak.

Jak tedy ten volný čas trávíte?

Já ten volný čas zabíjím, no... nechtěl rovnou říct, tak to za něj řekla vnučka. Že dědeček má novou přítelkyni. A vnučka dědečka podpořila, aby se rozhovořil. Respondent rád popsal seznámení.

Já mám tři syny, dvěma to nevadí a tom třetím to vadí. Tož to dělám potajnu. Co mám dělat!

Dneska jsme byli na vínko, poseděli jsme, pokecali.

Minulý týden jsem byl v nemocnici na ultrazvuku, dneska jsem šel pro výsledky k naší doktorce a ona mi říká: „Vy máte všechno dobré, najděte si nějakou přítelkyni.“ „Paní doktorco, už mám, to su šťastný.“

Chtěl byste studovat na U3V?

Opravdu ne.

Prostě toho času mám nazbyt, víte. Já to strávím, idu na ten oběd, sejdeme se s tou přítelkyní, pokecáme, já jedu dom na zprávy. A takto strávím den.

Co Vám dělá největší radost?

Já mám ze všechného včíl radost. Jak jste zdravá, víte... Chválabohu, jsme zdraví!

Pane Bože, já už mám tolik roků! Až teď mě to začalo bavit. Až mi doktorka říkala ty výsledky, že je to v pořádku. Sice mám ten sluch v prčících, musím nosit naslouchadlo a mám tolik roků a ještě jsem brýle na očích neměl.

Co Vám dělá největší starosti?

V rodině nic, opravdu nic.

Vnučka napovídá, že syn mu hovoří do partnerského života.

Ale to беру – ráno se vzbudím a už na to zapomenu. Nemá ceny na to myslet, když na to myslíš. Tak to potom. Já mám blbú povahu, ty onemocníš, syn byl na operaci, já jsem se třeba v noci vzbudil, přemýšlel jsem o tom a na mě to strašně působilo. Já se v noci vzbudím, chuť na jídlo nemám a furt mám nějakou starost.

Říkám: „Nedá se nic dělat. Stalo se, stalo se.“ Otevřeně popisoval zdravotní stav syna, který mu zemřel. A plynule přešel ke smrti manželky.

No a co ještě?

Jaký sport máte rád?

Fotbal, to chodím na každý fotbal.

Na hokej už nechodím, tam by mě zašlapali. Já pomalejš idu z vrchu. Byl jsem jedním, co tam byla ta partie, tak každý měl pleskačku. A když jsme šli z hokeje, tak oni všeci utěkali, a já jsem nemohl, kdybych spadnul, tak mě všeci ušlapú.

No, ale ten hokej mě zajímá, v televizi, to mě zajímá.

Co čtete?

No, čtu ty noviny, mám tady Blesk.

Chodím kolem schránky, tam vždycky koupím Blesk, každý den. Syn mi nadává: „Prosím tě, na co to kupuješ?“ Já říkám: „Je to pobavení. Tož, je to blbost.“ Ale já to koupím, něco musím dělat. A potom Zlínské noviny.

Chodíte do divadla?

Ne. Včílka už nechodím na to.

Sám bych nešel a nevím, jak to dopadne s tou ... (přítečkyní). Za mlada jsme chodívali moc do divadla. My jsme chodili na Malou scénu, my jsme bydleli vedle.

Popisoval nedávnou návštěvu pizzerie s kamarádkou u divadla.

Dneska mi děkovala: „Já jsem to v životě nejedla.“ Já říkám: „To mám radost.“

Jak jste se věnoval ručním pracím, kutilství?

Já jsem to udržoval, já jsem měl cirkulárku. Když byly staré stromy, hned jsem to pořezal. Tam mě to bavilo, opravdu, ta zahrádka nás oba dva bavila.

Ona byla strašně bedlivá, ona co udělala, to muselo být akorát. A já jsem to kolikrát zanedbával. A to mi nadávala: „Prosím tě, pojď sem zpátky.“

Připravoval jste se na odchod do důchodu?

Já jsem to čekal, ale když přišel důchod, já jsem říkal, to není možné. V podniku mě nechtěli pustit. Budeš tady ještě měsíc, ne, já už končím. Potom přišla vedoucí a říká: „Pojď na vrátnicu, budeš na vrátnici.“ Tož dva roky jsem to tam vydržel. Potom jsem měl kamaráda z pošty a kdysi jsme se setkali. Máš práci? Nemám! Pojď k nám! Tož jsem byl na poště, to bylo dobré. Ale začaly mně palírovat nohy, tak jsem musel všeho nechat.

Máte osobní zkušenosti s nebezpečným jednáním (podvodníci)?

Prozatím nemám, opravdu ne.

Já něco takového nesleduju, ale opravdu ne.

Ráda bych Vám na závěr poděkovala za čas a ochotu věnovanou tomuto rozhovoru. Ještě jednou Vás ujist'uji, že sdělené informace jsou důvěrné a z mé strany musí být zajištěna anonymita. Celá bakalářská práce bude zveřejněna na internetových stránkách UTB.

Děkuji Vám za rozhovor.

5 let
výročí od založení klubu
11. května 2010 – 11. května 2015

zlín.

Klub seniorů Příluky

Zaměřuje se na:

• přednášky • besedy • zájezdy • kulturní akce • vzdělávání

Klubové akce se konají:

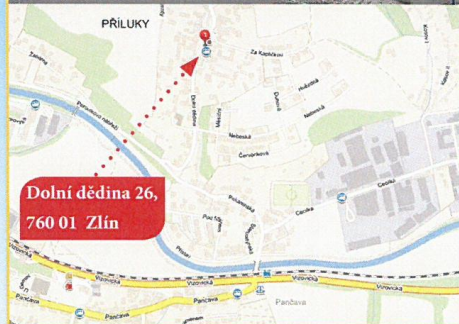
• pravidelně ve čtvrtek od 14.00 do 16.00 hod. •

Program Klubu seniorů Příluky na měsíc duben 2015

- 2. 4. 2015 Vyrábění velikonočních ozdob
- 2. 4. 2015 Cvičení (od 18.00 hod.)
- 10. 4. 2015 Návštěva družebního klubu ve Fryštáku, spojená s vystoupením bubenic
- 16. 4. 2015 Beseda – Životy našich babiček, vzpomínky
- 23. 4. 2015 Beseda s vedoucí místní knihovny
- 30. 4. 2015 Rej čarodějnic – průvod masek obcí

Program Klubu seniorů Příluky na měsíc květen 2015

- 7. 5. 2015 Beseda – Osvobození Příluk, vzpomínkové odpoledne
- 14. 5. 2015 Společná návštěva Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně, budova 14/15
- 21. 5. 2015 Oslava pětiletého výročí založení klubu (scénky, módní přehlídka)
- 28. 5. 2015 Turistická vycházka Štípa – Juré (kulturní program na farmě Juré)

Předsedkyně:
Ludmila Bařinková, mob. tel. 723 447 872
E-mail: kspriluky@seznam.cz